

thomas more
utopia

Türkçesi : Ender Gürol

CEM YAYINEVİ FELSEFE DİZİSİ

cem yayınevi

FELSEFE DİZİSİ

UTOPİA
THOMAS MORE
Türkçesi: Ender Gürol
1. Basım: Mayıs, 2004
Dizgi: Mustafa Balaban
ISBN 975-406-788-0
Baskı: Umut Matbaası
(0212) 637 09 34
Cem Yayınevi: İpek Sokağı No: 10
34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 293 41 70 Faks: 244 15 33

THOMAS MORE

UTOPİA

Türkçesi:
Ender Gürol

cem yayınevi

SIR THOMAS MORE (1478-1535)

Thomas More 7 Şubat 1478 tarihinde Londra'da Milk Street'de doğdu. Ünlü bir yargıç olan Sir John More'un oğludur. Londra'da Anthony School'da okudu. Başpiskopos Morton'un yanında iç oğlanlığı yaptı. Oxford Üniversitesi'nde Thomas Lineacre ve William Grocyn hocaları oldu. Üniversite yıllarında bir yandan güldürüler yazarken, öte yandan Eski Yunan ve Latin edebiyatlarını okudu. İlk yapıtlarından biri İtalyan hümanist Pico della Mirandola'nın yaşamöyküsünün İngilizceye çevirisidir. Bu yapıt 1510'da Wynkyn de Worde tarafından basılmıştır. 1494 yılında Londra'ya hukuk okumak üzere döndü ve 1496'da Lincoln's Inn'e kabul edildi, 1501'de de avukat oldu. Bununla birlikte More babasının ayak izinden gitmedi. Manastır hayatı ile memuriyet arasında bir süre kararsız kaldı. Lincoln's Inn'de keşiş olmaya karar verdi ve Katolik mezheplerinden Carthusians mezhebine katıldı ve yakınlardaki bir manastırda keşiş hayatı sürmeye başladı. Sürekli dua, oruç ve riyazet ömür boyu onu terk etmeyecekti. Bununla birlikte More'un keşişliği politika alanında vatanına hizmet duygusuna yenildi. 1504'de Parlamento'ya kabul edildi ve ilk kez 1504 ya da 1505 yılında dünya evine girdi.

More, 1499'daki İngiltere ziyareti esnasında Desiderius Erasmus ile dost oldu.. Bu, ömür boyu sürecek bir dostluk ve yazışmanın başlangıcıydı. Erasmus'un ikinci ziyaretinde Lucianus'un Latince yapıtlarını birlikte çevirdiler. Bu yapıtlar 1506'da Paris'te basıldı. Erasmus, 1509'daki üçüncü ziyaretinde Praise of Folly *(Deliliğe Övgü) (1509) adlı kitabını More'a ithaf etti. More'un Parlamento'ya kabul ettirdiği ilk yasalardan biri Kral Henry VII için verilen önergedeki tahsisat miktarını indirten yasa oldu. Öcünü almak için kral More'un babasını hapsettirdi. Para cezası ödenip de More kamu görevinden çekilinceye kadar da hapiste kaldı. 1509'da kral ölünce, More yeniden siyaset hayatına atıldı. 1510'da Londra Emniyet Müdür Muavinliği'ne atandı. Bu görevinde tarafsızlığı ve yoksulları himayesi ile ün saldı. 1511'de More'un karısı çocuk dünyaya getirirken öldü. More çok geçmeden Dame Alice ile ikinci evliliğini yaptı.*

Bunu izleyen on yıl içinde, More Henry VIII'nin gözüne girdi. 1515'de yün ticareti ile ilgili anlaşmazlıkların halli için Hollanda'ya giden bir temsilci heyetine katıldı. Utopia'*nın başında bu ziyaretten söz edilir. More, 1517'de Londra'da yer alan yabancılara karşı düzenlenen isyanı bastırmada rol oynadı. Shakespeare'e atfedilen* Sir Thomas More *adlı oyundaki kahraman More'un kendidir. 1518'de Kraliyet Danışma Meclisi üyesi oldu, 1521'de şövalyelik ünvanını aldı.*

More, Luther'i aforoz eden Defence of Seven Sacraments *adlı yapıtın yazılmasında Henry VIII'ye yardım etti, ve takma ad ile Luther'in verdiği yanıtı yanıtladı. More, Henry'nin gözüne girmişti, 1523'de Avam Kamarası Başkanlığı'na seçildi, 1525'de de Lancaster Dükalığı başına getirildi. Meclis Başkanı olarak More mecliste ko-*

nuşma özgürlüğünü ihdas etmişti. Kral Henry VIII'in Aragon'lu Katherine'i boşamasını onaylamadı (1527). Bununla birlikte, 1529'da Thomas Wolsey'in düşüşünden sonra, Lordlar Kamarası Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı görevlerine getirildi. Mahkemelerdeki başarısı tartışılmazken, çok geçmeden mevkiini kaybetti. Sağlık nedenlerini ileri sürerek 1532'de görevinden ayrıldı; ancak esas nedeni herhalde Henry'nin kiliseye karşı tavrıydı. Haziran 1533'de Anne Boleyn'in taç giyme törenine katılmayı reddetti. Bu kralın gözünden kaçmadı. 1534'de Henry'nin Roma kilisesiyle bağlantısını koparmak isteyişine karşı çıkan Kent'li rahibe Elizabeth Barton ile suç ortaklığında bulunanlar listesindeydi. Ancak More'un adı listeden silinmedikçe, Lordlar karşı durup önergenin kabulünü engellediler. Nisan 1534'de İngiltere tahtının Henry VIII ve Anne Boleyn'in ölümünden sonra çocuklarına geçmesini sağlayacak 1534 tarihli Act of Succession *ile Henry VIII'nin İngiltere Kilisesi Başı olarak tanıyan* Oath of Supremacy *adlı yasaları onaylayacak olan yemin töreninde bulunmayı reddetti. Bunun üzerine Nisan 17'de Londra Kalesi'ne hapis olundu ve vatana ihanet suçundan hüküm giyerek 6 Temmuz 1535'de idam edildi. Darağacında son sözleri şu oldu: "Kral'ın bendesiyim, ama önce Tanrının kuluyum." More 1886'da aziz ilan edildi ve 1935'de Papa Pius XI tarafından Katolik Kilisesince resmen azizlik mertebesine yükseltildi.*

Sir Thomas More, Katoliklerce de, Katolik olmayanlarca da, en azından edebiyat düzeyinde saygı görür. Utopia *adlı yapıtı yazma fikri herhalde 1515 tarihinde doğmuştu More'un zihninde. Thomas More kitabın büyük bir bölümünü Henry VIII tarafından Prens Charles'ın temsilcileri sıfatıyla gittiği Hollanda'da yazmıştır.*

Kitabın geri kalan yanı da Eylül 1516'da İngiltere'de yazılmıştır. İki iddia vardır, biri kitabın yorgun zihinleri eğlendirmek için yazılmış olma olasılığıdır, öteki ise kitabın üst düzeydeki kişiler için yazılmış olacağı. Kitabın İngilizce değil de Latince yazmış olması, sıradan halk için olmadığının açık kanıtı gibi görülmektedir.

Utopia'*nın yazılmasının nedenleri arasında Rönesans toplumu hakkında More'un görüşlerini anlatmak isteyişi olmalıdır. Kitabın birinci bölümünde on altıncı yüzyılın ilk yarısında İngiltere'nin karşısındaki sorunlar anlatılmaktadır. Raphael ile Thomas arasındaki söyleşi sanki Thomas ile iç sesi arasında geçen bir konuşma gibidir. İç sesi ona filozofluktan vazgeçmemesini üstelemekte iken, günlük hayatın gerekleri onu kötümserliğe itmekte, kimsenin filozofa kulak asmayacağını söylemektedir. Fikirleri krallıktan değil ortak iyiden yanadır. Işık tuttuğu bir başka nokta da hırsızlık gibi küçük suçlara idama kadar giden şiddetli cezaların kaldırılmasıdır. Suçun kendinden çok kişiyi o suça götüren nedenler üzerinde durulmasına dikkat çekmektedir. Aslında* Utopia *belli bir düzeni olan bir yapıt değildir. Kimine göre bu yapıt, Karl Marx'ın müjdecisidir; kimine göre de More özel mülkiyetin, kapitalizmin savunucusudur. Aslında toplumun sulh ve sükun içinde yaşamasını düşünen idealist bir zihnin eseridir* Utopia.

Thomas More, Raphael Hythloday'in anlattıklarını ne övüyor ne de yeriyor. Bütün anlatılanlar Peter Giles'ın ağzından. Esrarengiz Raphael'in kendi, Utopia'lıların âdetleri ve yasalarını açıkca onaylamıyor. Tomas More, ille de Marksçılığı kabul edeceksiniz diye diretmiyor. Utopia *bir umut ve düşlem yapıtı. Hıristiyanlığın hayal ettiği herkesin uyum ve barış içinde yaşama ülküsü. Uto-*

pia'lı için toplum önemli, toplum yoksa birey de yok. Bütün bir toplum tek bir çatı altında yaşayamayacağından, aile birimleri düşünülmüş, tek büyük bir aile yerine. More'un hayal ettiği düzen, Hıristiyan yaşam ideali. Herkes eşit düşlediği toplum yaşamında. Kitabın Rönesans dönemini yansıttığı kesin. Rönesans hümanizma çağıydı, eski Yunan ve Roma'ya dönüştü.

1516 ile 1625 arası Utopia (Hayal Ülke) konulu on üç kitap yayımlanmıştır. Bu kitapların kimi iyi yönetim nasıl olmalı, kimi de mevcut toplumlar nasıl iyi duruma getirilmeli, mevcut kentler nasıl iyileştirilmeli, evrensel barış nasıl sağlanmalı konularını işler.

Kitabın ilginç bir yanı da, Savaş Üstüne *adlı bölümde bugüne dek gelen batılı sömürgeci zihniyet açıklanmaktadır. Özellikle de o gün bugün hiç değişmeyen İngiliz politikası inceden inceye yansıtılmaktadır. Bu bakımdan, günümüzde özellikle Anglo-Sakson kökenlilerin yabancı ülkelere uygulamakta olduğu politika açıkca sergilenmektedir.*

BİRİNCİ KİTAP

Krallar kralı, görkemli Henry, Henry'lerin sekizincisi, krallık erdemlerinin tümüyle baştan başa donanmış İngiliz kralı, Kastilya hakanı yüce ulu kral Carlos ile geçenlerde giriştikleri tartışma sırasında bazı ağırlıklı ve önemli konular üzerinde bir türlü anlaşmaya varamamışlardı da, üzerinde konuşulup bir sonuca varılsın diye Kral hazretleri beni Felemenk'e elçi olarak göndermiş, yanıma da o eşsiz insan Cuthvert Tunstall'u katmıştı; nitekim, Devletli, kendisini daha geçenlerde alkışlar içinde Temyiz Mahkemesi Reisliği'ne atamış; bu atama herkesi sevindirmişti.

Söz konusu kişiye övgüler yağdıracak değilim; insanlardan bir dostun ağzından duyulacak iltifatlara kulak asılması beklenmeyeceğinden değil sadece, erdem ve ilminin benim dile getirebileceğimin çok üstünde olmasından; adının ve ününün duyulmadığı yer kalmamış bulunmasından; dolayısıyla, iltifat edecek olsam, deyim yerindeyse, güneşi mumla aydınlamaya kalkmak gibi bir şey olur.

Bizi Bruges'de (anlaştığımız üzere) krallarının gönderdiği seçkin bir topluluk karşıladı. Başlarında Bruges'lü denilen Margrave adında bir beyefendi

vardı; pek ince bir kimseydi; aralarında, yedi tula sahibi, ilim ve irfan bakımından eşsiz, Cassel Belediye Başkanı George Temsice de bulunuyordu; ilim irfanı bir yana, muhakeme yeteneği ve tartışma tarzına diyecek yoktu; Tanrı vergisiydi onda bunlar. Birkaç kez buluştuk kendisiyle, ancak bazı hususlarda tam anlaşamadık; Brüksel'e gidip kralına danışmak için bir süre bizden izin istedi. Bu arada ben (işim gereği) doğru Anvers'e gittim. Oradayken, beni daha sıkça ziyaret edenler arasında, öteki beylerden üstün tuttuğum Peter Giles adında biri vardı; Anvers'in eşrafından, yüksek mevkilere getirilmiş biri. İlim ve irfanı mı daha üstündür, ahlakı mı, bilinmez; birbirinden üstün erdemlere sahip, bilmediği şey yok; efendi mi efendi, kibar mı kibar; tüm dostlarına kucak açmış, gizlisi saklısı olmayan biri; yapmacıklık yanına uğramamış; sade mi sade; özentisiz; sözü sohbeti yerinde; kimseyi incitmeyen biri; şen şatır; tatlı dilliliğine diyecek yok; bütün bu hasletler sıla hasretimi söndürdü desem yeri; dört aydır görmem nasip olmayan çoluk çocuğumu ne kadar özlemiştim oysa!

Günlerden bir gün, kent yapıları arasında en güzel, görkemli, kendine özgü bir mimarisi olan, cemaati kalabalık Meryem Ana Kilisesi'ndeki ayinden sonra eve dönmek üzereydim ki, yukarda sözünü ettiğim Peter'in bir yabancıyla konuştuğunu gördüm; oldukça yaşlı bir beyefendiydi, esmer yanık yüzü gür bir sakalla çevriliydi. Kollarını geçirmeden omuzlarına atıvermişti paltosunu. Giyimi kuşamı bir denizci izlenimi uyandırıyordu insanda. Peter beni görünce, bana doğru ilerledi, selam aldı. Ben daha ağzımı açmadan, "Şu beyi görüyor musunuz?" diye sordu, az

önce konuştuğu adamı göstererek, "alıp onu size getirmek geçti aklımdan." "İsabet olurdu," dedim, "sizi kıracak değilim ya." "Doğrusu," diye yanıtladı, "tanısaydınız onu – beni kırmak falan bir yana – hayretler içinde kalırdınız! Onun kadar garip insanlar tanımış, tuhaf ülkeler görmüş başka bir insan var mıdır bu dünyada, bilmiyorum. Anlatacaklarına kulak vermeyi kaçırmak istemezdiniz."

"Yanılmamışım galiba," dedim, "daha görür görmez onun denizci olduğunu anlamıştım."

"Denizci sayılmaz pek," oldu yanıtı. "Denizlere açılmamış değil, orası doğru; ama Paulinus'dan daha çok, zeki ve kurnaz prens Odisseus tipi bir denizci demek yerinde olur; hatta o eski bilge kişi, Platon gibi. Raphael Hythloday adındaki bu beyefendinin Latincesi eni konu ileri ya Yunancasına gelince, ona diyecek yok, anadili sanki. Seneca ile Cicero'nun bazı yapıtları dışında dişe dokunur Latince elde pek bir şey kalmamış olduğundan, kendini tamamıyla felsefeye vermiş, dolayısıyla Latinceden çok Yunanca üzerinde odaklanmış. Babadan kalan mirasını erkek kardeşine bırakmış (Portekizli kendisi), dünyadaki uzak ülkeleri görmek ve tanımak tutkusuyla, Amerigo Vespucci'ye katılmış; bugün kitap haline getirilmiş ve yabancı ülkelerde okumayanın kalmadığı son dört yolculuğunun hikâyesinin üçünde yanından ayrılmamış; sadece son yolculukta birlikte vatana dönmemiş, allem edip kallem edip yalvara yakara Başkan Amerigo'dan (kendisinin arzusu hilâfına) son yolculukta Gulike ülkesinde kalan yirmi dört kişiden biri olabilme iznini koparmış. Yolculuk ölmekten yeğdir diye diye, mezarı olmayanın üstünde gök yük-

selir, cennete giden yol da, yola nerden çıkarsan çık aynı uzunluktadır gibi sözleri diline pelesenk ederek, kendi isteğiyle arkada kalmış. (Tanrı can dostu olmayaydı) bu düşlemi ona pek pahalıya mal olacakmış.

Başkan Amerigo gittikten sonra, Gulike'li beş yol arkadaşıyla birlikte gezip görmediği ülke kalmamış, sonunda şans eseri Taprobane'ye gelmez mi; oradan Calicut'a; Calicut'da bir de ne görsün, ülkesinin bandırasını taşıyan gemiler; tam da aradığı şey, hadi bakalım, gerisin geri ülkesine."

Bütün bunları anlattığında Peter'e nasıl teşekkür ettim, bilemezsiniz; derken beni onunla tanıştırmaya söz verdi, anlatacaklarının hoşuma gideceğinden emindi. Raphael'e yöneldim. Selamlaştıktan ve âdet yerini bulsun diye karşılıklı söylenen basmakalıp sözlerden sonra bize gittik, bahçemdeki üzerini çim bürümüş düzlükte oturup sohbete başladık.

Vespucci'den ayrıldıkta, arkada, Gulike'de kalan o ve arkadaşları, tatlı dilleri sayesinde ülke halkının sevgisini kazanmış, çok geçmeden de kaynaşıp onlarla birlikte yaşamaya başlamış; kendilerine kötü bir şey yapmaları şöyle dursun, içli dışlı olmuşlar. (Adını ve nereli olduğunu anımsayamıyorum şimdi) dediklerine göre büyük bir adam bunları el üstünde tutmuş, hem kendisinin hem de yol arkadaşlarının bütün masraflarını üstlenmiş; üstelik (denizde gemilerde, karada trenlerde yanlarından ayrılmayacak olan) güvenilir bir de rehber vermiş, başka krallara dostça tavsiyelerde bulunmaktan da geri kalmamış. Günler boyu süren yolculuklarında o kent senin bu kent benim dolaşmışlar, iyi ve sağlam yasalarla yönetilen nice topluluklar görmüşler.

Ekvator çizgisinin altında ve her iki yanında güneşin gittiği yere kadar uzayan dayanılması güç, sürekli yanıp kavrulan uçsuz bucaksız çöller ve ıssız topraklar, her şey dehşetengiz, iğrenç, sevimsiz; her şey yabanıl, ürpertici, vahşi hayvanlar, yılanlar çıyanlarla dolu; bu yaratıklar olmasa bile, onlardan da vahşi, yabani, gürültülü insanlar. Ne var ki, az ötede, her şey yavaş yavaş sevimli bir havaya bürünmeye başlıyor; hava gittikçe yumuşuyor, ılımlı ve tatlı bir hal alıyor; hayvanlar daha az vahşi. Sonunda karşınıza yeniden insan toplulukları, kentler, kasabalar çıkıyor; sürekli bir alışveriştir gidiyor; ticaret ilişkileri, pazarlık pazarlık üstüne; sadece kendi aralarında değil, sınırdaşlarıyla da; uzak, denizaşırı ülkelerden gelen tüccarlarla da.

"Orada," dedi, "dünyanın dört bir yanına yolculuk etme fırsatım oldu. Yolculuğa çıkmak üzere olup da kendimi ve arkadaşlarımı seve seve kabul etmeyen hiçbir tekne yoktu.

Bindikleri tekneler başlangıçta, düz, basit, dibi geniş, yayvandı. Yelkenleri koca koca kamışlardan ya da hasırdan yapılmıştı, yer yer de deridendi. Daha sonraları, kabarık omurgalı, bez yelkenli, tıpkı bizimkilerinki gibi, bizimkilerden eksik yanı olmayan tekneler buldular; gemiciler işlerinin ehli insanlardı, rüzgarı kullanmayı iyi biliyorlardı. O zamana kadar varlığından habersiz oldukları pusulanın nasıl kullanılacağını gösterdiğinden gözlerine girmişti, hemen dost olmuşlardı; deniz onları ürküttüğünden kışları çıkamıyorlarmış denize; seferler yalnız yazın yapılıyormuş. Şimdi artık öyle bir güven kazanmışlar ki, fırtınalara meydan okur hale gelmişler; bu gözüpeklik on-

ları daha çok tehlikeyle burun buruna getirir olmuş. İlk başta hoş, iyi gibi görünen bir şeyin sırf kendi tedbirsizliklerinden başlarına iş açma olasılığını yarattığı kesinmiş.

Ama, uğradığı yerlerde gördüğü şeyleri bir bir anlatmak uzun zaman alır. Burada bunları bir bir tekrar edecek değilim. Ama başka bir yerde belki, daha çok da bilinmeye değecek şeyleri. Özellikle iyi bir yönetim düzeni içinde yaşayanlara değin isabetli çıkarılan ve uygulanan kararnameler, fermanlar söz konusu ise.

Merak içinde sorduğumuz şeyleri seve seve yanıtladılar. Aslı faslı olmadığı için ejderhalar hakkında soru sormadık. O böğüren dişi deniz canavarı Scylla'lar, açlıktan gözü dönmüş kanatlı Celenos'lar, yamyam Lestrigonlar, aklın hayalin almayacağı daha nice canavarların haddi hesabı yoktu. Oysa doğru dürüst, akıllıca düzenlenmiş yasalarla yönetilen vatandaşlar öyle kolay kolay bulunacak cinsten değildir."

Bu yeni keşfedilen ülkelerde birçok saçma sapan yasalar yanında, bizim kentlerimizin, ulusumuzun, ülkemizin ve krallığımızın kusurlarını, aksaklıklarını, düştükleri yanılgıları düzeltmelerine yarayabilecek birçok yasa ve anayasadan söz etti. Bunları (dediğim gibi) başka bir yerde ele alacağım. Şimdilik sadece onun anlattığı, Utopialıların görgü kurallarından, örf ve âdetlerinden, yasalarından ve tüzüklerinden söz açacağım. Ama bu arada, daha önce de dediğim gibi, beni bu mutlu topluluğa hangi rüzgarın attığını anlatmalıyım.

Raphael şurada burada, çarpık, yanlış gördüğü sayısız noktalara isabetle değindikten ve her birin-

de sanki ömür boyu kalmış izlenimi uyandıran uğradığı nice ülkelerin yasalarına, örf ve âdetlerine aşina biri sıfatıyla, bizde olsun, orada olsun, yürürlüğe konulmasının yerinde olacağı birçok yasa ve yerinde kararnamelerden söz ettikten sonra, hayranlığını saklayamayan Peter, "Şaşıyorum doğrusu," dedi, "nasıl oluyor da şimdiye dek bir kralın yanına girmediniz? Ülkeler ve halkları konusundaki engin bilginizle büyülemekle kalmayıp, kendisine sayısız örnekler sunarak danışmanlık yapacağınız, sizi beğenmeyecek bir kral olduğunu sanmıyorum. Kendiniz için bunun hayırlı bir şey olması bir yana, böylece dost ve yakınlarınıza da yardım edebilirdiniz."

"Dostlarım ve yakınlarıma gelince," dedi, "onları pek düşündüğüm yok, yeterince görevimi yaptım onlara karşı. Başkalarının yaşlanıp da yatağa düşmeden, ellerinde avuçlarındakini tutamaz hale gelmeden önce ayarlamak istemedikleri şeyleri, ben, hem bu dünya isteklerimin henüz güçlü olduğu, sağlığımın yerinde olduğu, gençliğimin baharındayken dostlarıma ve yakınlarıma devrettim; bu cömertliğimin onlara yetmesi gerekir; bunun üstüne daha bir şeyler elde etmek için bir krala kulluk etmemi istemezler herhalde."

"Tanrı korusun," dedi Peter, "krallara kulluk etmeniz aklımın ucundan geçmedi; sadece onlara akıl hocalığı yapabileceğinizi, zamanınızı en iyi biçimde böyle değerlendirebileceğinizi düşünmüştüm; dostlarınızın keyfi için değil yalnızca, ya da onun bunun keyfi için değil, şimdi içinde bulunduğunuz durumdan daha iyi bir hale gelmeniz için!"

"Daha müreffeh bir hayat tarzı için," dedi Raphael, "karşı olduğum bir yola mı başvurarak? Şimdi dilediğim gibi, canım nasıl isterse öyle yaşıyorum; büyükler arasında, krallıkta, benimki gibi yaşam biçimi olan pek insan yok sanırım. Büyüklere yağcılık yapan sürüyle insan var, benim gibi ya da bana benzeyen üç beş kişi eksik olsun, onlara bir şey fark etmez."

"Anlamıyor değilim, aziz dostum Raphael," dedim, "gözünüz zenginlikte ve iktidarda değil. Yüksek mevki sahibi, güçlü ve yetkili kişilere, sizinki gibi bir zihniyet sahibine karşı saygım ve takdirim sonsuz. Sizinki gibi yüksek zekânın buyruk dinlemez cesur birinin uygun gördüğü biçimde davranacağı besbelli; ne var ki, bir bakıma aleyhinize de olsa, bu zekâ ve dehanızı halkın refahı uğruna kullanmanın gönlünüzde yattığı kesin. Yüce bir kralın danışmanlığını sizden daha iyi ve daha verimli bir biçimde yapabilecek kimse yoktur; krala doğru fikirler ve erdem dolu öğütlerde bulunacağınızdan kuşkum yoktur. Halka gelen iyiliklerin de kötülüklerin de tükenmez kaynağı kraldır çünkü. İlim ve irfanınız öyle yüce ki, bu alanda deneyiminiz olmasa bile, krala danışmanlık yapmanız için yeni bir şeye ihtiyacınız yok sizin."

"İki noktada yanıldınız, sayın More," diye yanıtladı, "hem şahsım hakkında, hem de iş konusunda. Bana zorla yakıştırmaya çalıştığınız o yetenek yok bende, dahası, olsa bile, kendi rahatımdan olmam kamu çıkarına olmaz. Bir kere kralların çoğunun aklı fikri barış ve dinginliğin nimetlerinde değil savaş işlerindedir; şövalye kahramanlıklarındadır (bu konuda bilgi sahibi olmadığım gibi, olmaya da

niyetim yok). Akılları fikirleri daha çok, haklı haksız egemenliklerini yaymaktır; mevcut toprakları üzerinde barış içinde nasıl doğru yönetecekleri değil. Hem, kralların danıştığı kimselere gelince; ya başkasının fikirlerine ihtiyaç duymayacak kadar akıllıdırlar, ya da öyle olduklarını sanırlar; ancak, yüksek mevkidekilerin yavan ve budalaca sözlerini utanmadan, dalkavukluk ederek alkışlamaktan geri kalmazlar. Krallarına yakın olduklarından onları pohpohlayarak gözlerine girmeyi amaçlarlar. Zaten insan ister istemez kendi aklını en üstün görür. Kuzgun da maymun da kendi yavrularını yavruların en güzeli sanır.

Böyle bir ortamdaki bazı kimseler, başkalarının yaptıklarına dudak büküp, biri tutar da geçmişte falan yerde filan şeyin yapılmış olduğunu okuduğunu, başka yerlerde uygulandığını söyleyecek olursa kaygısıyla, bunu duyanlar başkalarının işlerinde cımbızla kusur bulmadıkları sürece kendilerinin ilim ve irfanının elden gitmekte olduğu vehmine kapılırlar, bundan böyle kendilerini budala yerine koyacaklarını sanırlar. 'Atalarımız babalarımız böyle yapardı. Keşke bizler de onlar kadar akıllı olabileydik,' diye konuyu kestirip attıklarını, böylece herkesin ağzını tıkadıklarını düşünerek yeniden yerlerine kurulurlar. Biri çıkıp da falan hususta atalarından daha üstün olduğunu söylemeye kalkacak olursa, vay haline. Bütün bunlar böyleyken atalarımızın aldığı kararların en hatırı sayılır olanını, en akıllıca olanını uygulamaya kalkmaktan kaçınırız gene de; onlarınkinden daha ustaca bir şey ortaya atılacak olsa, ne kusurlar buluruz ne kusurlar, nice ukalaca, beş para etmez, saçma

sapan kararlara tanık oldum bir vakitler, İngiltere'deyken."

"Yaa?" dedim, "Ülkemizde bulundunuz demek?"

"Bulunmaz olur muyum?" dedi, "Dört beş ay kadar, Batılı İngilizlerin krallarına karşı ayaklanmasından hemen sonra ayrıldım; kırıp geçirildiler, ayaklanmanın sonu oldu bu. Canterbury Başpiskoposu ve Kardinali, aynı zamanda İngiltere Başbakanı John Morton'a canı gönülden bağlanmıştım; öyle bir adam ki üstat Peter (diyeceklerim üstat More'ca malumdur), yalnız bulunduğu yüksek mevki gereği değil, aynı zamanda dirayeti ve erdemiyle de saygın bir kişiydi. Orta boyluydu, yaşının epey ilerlemiş olmasına karşın, dimdikti. Yüzündeki nuru seyretmek insanın içini ısıtıyordu; ciddilik ve bilgelik akıyordu yüzünden. İş için ona başvuranlara bazen kırıcı olmadan sert çıkışlarda bulunmaktan zevk duyardı; bu davranışa karşı aldığı tepkiler, herkesteki o hazırcevaplılık, gözüpeklik hoşuna giderdi. Doğasına uygun, küstahlığa kaçmayan bu erdemini, beğenirdi. Kamu refahına yönelik yönetime katılmasının uygun olacağı kişileri bağrına basardı. Güzel, kısa ve öz konuşurdu. Hukuk bilgisi engindi, zekâsı parlaktı, belleğine diyecek yoktu. Doğuştan sahip olduğu bu nitelikleri öğrenimle, deneyimle pekiştirmişti.

Kral onun fikirlerine güveniyor, ben oradayken devlet de bir bakıma onda buluyordu dayanağını. Henüz delikanlıyken okuldan alınmış, sarayın emrine verilmişti; sarayın girdisi çıktısıyla uğraşmış; hayhuylar içinde geçen saray hayatının fırtınalarında dalgalarla sağa sola savrulup durmuştu. Karşılaştığı

sayısız büyük tehlikeler onu pişirmiş, öğrendiklerini kafasına mıhlamıştı.

Tesadüf bu ya, günlerden bir gün, sofrasındaydım, ülkemiz yasalarının bütün inceliklerine vâkıf biriyle tanıştım. Söz döndü dolaştı, hırsızlık, silahlı soygun gibi o sırada ağır suç işleyenlere uygulanan acımasız ve sert yasaları basbayağı, iyiden iyiye övmeye başlamaz mı; onar yirmişer sallandırılıyorlarmış. Bu denli ağır cezalara çarptırılmalarına karşın, paçasını kurtaranların sayısı yok denecek kadar azken, nasıl oluyor da hâlâ hırsızların cirit atmadığı yer yok, insanın aklı hayali alacak cinsten değildi."

"Ama efendim," dedim, Kardinalden önce davranmak cüretini gösterip, "buna şaşmamak gerek; hırsızların böyle cezalandırılmaları adalete aykırı olduğu gibi, kamu düzeninin de aleyhine... Hırsızlık için bu ceza hem ölçüsüz, hem de zalimce; hırsızlığın önüne geçmek içinse, hırsızları yıldırmaya yetmez. Basit bir hırsızlık suçu ölüm cezasına çarptırılmasını gerektiren bir suç değil. Geçimlerini sağlayacak başka bir mesleği olmayan kişilere elinizden gelen eziyeti çektirin siz, o gene çalacaktır, gene çalacaktır. Bu bakımdan sadece İngiltere değil, aynı zamanda dünyanın her yeri, öğrencilerini ıslah edeceklerine onları falakaya yatırmalarını yeğleyen kötü öğretmenlere benziyor."

"Tanrı bilir, durum sandığınız gibi değil," dedi yasa adamı, "asıl bunları el üstünde tutmaya çalışmalıyız. Yürekleri sağlam, ruhları sağlam bu kişiler zanaatla uğraşan ya da karasaban süren kişilerden daha cesur; savaşta, ordumuzda gücü kuvveti yerinde olan kimseler olarak ordumuzun gücünü artırır."

"Yani," dedim, "savaş uğruna hırsızları el üstünde mi tutacağız? Bunlar olduğu sürece hırsızların ardı arkası kesilmez. Hırsızlardan iyi asker çıktığı doğru doğru olmasına, öte yandan askerler de hırsızlık yapmaktan çekinmezler hani; yani iki meslek iyi uyuşur. Bu kusur sadece size özel değil, bütün uluslar için geçerli. Fransa'nın başında daha da büyük bir bela var. Ülke bomboş duran bu askerleri beslememizin amacına benzer amaçla barışta (o da barış sayılırsa eğer) sizin de tuttuğunuz paralı askerlerle dolu baştan başa. Bu akıllı deli divaneler, bütün ülke servetinin buna dayandığını düşünmüşlerdi; hazır kuvvet, hele deneyimli eski askerlerden oluşan bir ordu olduğu sürece rahattılar; sadece kendileri tembel olsa neyse, peşlerinde bir sürü işsiz güçsüz, sinek avlayanlar var; geçimlerini sağlayabilecek hiçbir şey ellerinden gelmez. Efendileri göçüp gidince de veya hastalanıp yatağa düştüklerinde kapı dışarı ediliverirler. Aylaklık haydi neyse, beyefendiler hastaya bakacak değil ya; çoğunluk, mirasyedi babalarının beslediği uşaklarını besleyecek durumda bile değildir...

Ölü mevsimde hizmet dışı kaldıklarında ya açlıktan ölürler ya da erkekçesine hırsızlığa başvururlar. Ne yapsınlar? Üstlerini başlarını eskitinceye dek sürtüp durdukları, hastalandıktan sonra onların pejmürde halini, beti benzi atmış suratlarını görünce, onları işe alacak bey paşa çıkmaz. Bir vakitler böbürlenerek kılıç kuşanmış halde gezmiş, kendini herkesin akranı görmeye alışmış, tembel tembel yan gelip yatmış olan şımartılmış bu kimselerin üç beş kuruş karşılığı kazma kürek sallamayacağını bildiklerinden, köylüler bile iş vermekten çekinir onlara. Hırsızları ağır ve

korkunç cezalara çarptıracağınıza onlara iyi kötü karınlarını doyuracak olanaklar sağlasanız da, adamlar bu son çareye başvurmasa, canları pahasına çalmaya çırpmaya kalkışmasa."

"Haklısınız," dedi, "haklısınız da, bu zaten öngörülmüş. Çalışmaya niyetleri olsa, yapacakları zanaat mi yok; çalışarak pekâlâ geçimlerini sağlayabilirler."

"Öyle demeyin," diye yanıtladım, "böyle diyerek durumu çözümlemiş olmuyorsunuz; bir kere, harp malullerini düşünün, kör topal dolaşan gazileri, geçenlerde yer alan Blackheath muharebesinden az önce Fransa'da savaşta ölenleri düşünün; kamu ya da kral yararına hayatlarını tehlikeye atanları; sakatlıkları, takatsizlikleri yüzünden eski yaptıkları işlere dönmeyenleri; yeni zanaat öğrenebilmeleri için de vakitlerinin geçmiş olduğunu; haydi bunları bir kenara bırakalım; savaş her zaman olmaz deyip her gün gözümüzün önünde olup biten olayları ele alalım.

Başkalarının sırtından geçinen, erkek arılar gibi iş yapmadan oturup başkalarını seyreden nice bey paşa var bir kere; topraklarında çalışanların kiralarını artırıp durarak soyup soğana çevirirler (keyifleri için harcamalara gelince, haddi hesabı yoktur onların, ellerindekini har vurup harman savurup sonunda ona buna el açmak zorunda kalırlar); deneyimsiz askerlere güvenleri yoktur çünkü. (Sallust'e gönderme yapılarak söylenen yerinde sözlerde olduğu gibi) elleri ve zihinlerinin boş durmaktan dumura uğramaması için savaşta kullanacakları deneyimli askerler ve usta caniler ararlar.

Bu tür hayvanları beslemenin ne büyük bela, ne büyük tehlike olduğunu öğrenmek Fransızlara paha-

lıya mal oldu. Oysa Romalılardan, Kartacalılardan, Suriyelilerden, daha nice ulusların tarihinden bunun apaçık bir gerçek olduğunu öğrenebilirlerdi. Sadece imparatorlukları değil, tarlaları tapanları, köyleri kentleri kendi orduları tarafından talan edildi. Fransızların bu davranışındaki budalalık, bundan belli; sizin acemi erleriniz sözüm ona talimli askerlerine taş çıkartıyormuş. Bu konuda fazla konuşmayacağım; İngilizlere yaranmak değil niyetim. Herkes bal gibi biliyor sizin kentlerdeki şu ustalarınız olsun, kırsal kesimdeki hamhalat saban sürücüleriniz olsun, bedenlerinde bir sakatlık bulunmadığı sürece ya da ağızları açlıktan kokar durumda olmadıkça beylerinizin emrindeki işsiz tayfalarından korkacak halleri yok. Gördüğünüz gibi şimdi rahat hayatın kendilerini zayıf düşürdüğü, kadınsı bir yaşamın gevşettiği o leventler (çünkü soylular eninde sonunda şımartacakları bu tipleri alıkoyarlar yanlarında) böyle yedikleri önlerinde, yemedikleri arkalarında olmasaydı da iyi yetiştirilmiş ve doğru dürüst çalıştırılmış olaydı, savaşamaz durumda olmazdı. Öte yandan, ilerde yer alabilecek – olmasa daha iyi ya – bir savaş için bu kadar aylak insanı beslemek mantık dışı, insanın başına bela olur barıştayken, savaş durumu bir yana. Ama bu çalıp çırpma gereksinimi sadece bundan ötürü değil, İngiltere'ye özgü başka bir nedeni de var."

"Neymiş o?" diye sordu kardinal.

"Otlakların artması," dedim. "Normalde kendi halinde olan güdülmesi kolay bu hayvanlar, şimdi ele avuca sığmaz yaratıklar durumuna geldi, insanları yeyip yutmakla kalmayıp, köy kent ahalisini yok edecek; yünü normalden daha yumuşak bol koyun

gören soylular, mal mülk sahipleri, dahası o kutsal rahip tayfası, atalarından gelen çiftliklerinden gelen akarla dirlik düzenlik içinde yaşamakla yetinmeyip, halkın yararına bir iş yapmaları şöyle dursun, onlara kötülük etmekten çekinmiyorlar, ekilecek arazi bırakmıyorlar, evleri yakıp yıkıyorlar, kentleri talan ediyorlar; ayakta kala kala sadece kiliseler kalıyor, bir de koyunlarını koyabilecekleri çitlerle çevrili topraklar. Ormanlarla parkların arazinin büyük bir kısmını yeyip yutmuş olması yetmiyormuş gibi, bu taşra eşrafı en güzel meskûn arazileri ıssız çöllere çeviriyorlar; ülkenin başına bela kesilen, gözü doymak bilmez bir serseri binlerce dönüm araziyi çevirmeye kalktı mı, hileyle dolanla ya da kaba kuvvetle mal sahipleri kiracılarıyla birlikte kapı dışarı edilmekte, ya da taciz edilip mallarını mülklerini satmaya zorlanmaktadır. Böylece erkeği kadını, evlisi bekarı, yaşlısı genci, yoksul kalabalık aileleri (kırsal kesimdeki aileler kalabalık olmak zorundadır) yersiz yurtsuz kalmakta; eşyalarını üç beş kuruşa elden çıkartmaktadır, o da alıcı bulurlarsa eğer. Ellerine geçen üç beş kuruş da hemencecik suyunu çekince, onlara, kala kala, kendilerini darağacına götürecek hırsızlık, ya da ona buna el açmak kalmaktadır. Bu kez dilencilikten hapse girerler; işsiz serseri takımı addedilirler, oysa onları işe alacak biri olsa çalışmaya hazırdırlar. Ekilip biçilecek toprak kalmadığından rençber kalmamıştır artık. Ekilip biçilecek arazi kalmış olaydı birçok işçi gerekecekken, şimdi koskoca bir sürüyü tek bir çoban gütmektedir. Bu durum nitekim birçok yerde buğday fiyatlarını artırmıştır.

Öte yandan yün fiyatları fırlamıştır; eskiden yün eğirip üstlerini başlarını örtebilen yoksulların, artık yün almaya güçleri yetmemektedir; bu da onların başıboş oturmasına neden olmaktadır. Otlaklar artınca, Tanrı koyunlara bir hastalık ârız ederek mal mülk sahiplerinin pintiliklerini cezalandırdı, nice koyun telef oldu; bu bela sahiplerinin başına geleydi, daha doğru olurdu kanımca. Öte yandan, tutun ki koyunların sayısı, telef olmadan önceye göre daha da artmış olsun, fiyatlarının düşeceğini mi sanırsınız; koyunların tek bir kişinin tekelinde olmadığı kesin, ama bir azınlık sahip onlara; bu azınlık ise yeterince zengin; ellerindekini satmaya acelesi yok, fiyat doruğa çıkıncaya kadar.

Aynı şekilde, öteki büyükbaş hayvanların da fiyatı yanaşılacak gibi değil; köy kent diye bir şey kalmadığından tarla tapan işi yüzüstü bırakıldığı için, hayvan yetiştirme gönüllüsü kalmamış. Zenginler sadece koyun yetiştirmeyi yeğlemekte; öteki büyükbaş hayvanları, cılız halde dışardan satın alıp otlaklarda semirterek yok pahasına satıyorlar. Bu durumun yaratacağı kötü sonuçların bilincine varılmış olabileceğini sanmıyorum; çünkü sığırları yüksek fiyata sattıkları için, onları yetiştiren satın aldıkları ülkeler talebi karşılamada gecikirse, sürü ister istemez küçülür, bu da er geç ciddi bir kıtlığa yol açar; bu yüzden, dünyada en mutlu görünen adanız da birkaç kişinin cimriliği yüzünden buhranla karşı karşıya kalır; öte yandan buğday fiyatlarının artması aileleri ellerinden geldiği kadar küçülmeye itecektir; ailelerin dışına itilenlerse, ya dilenciliğe ya da hırsızlığa başvuracaktır ister istemez; kafası biraz daha iyi işleyenlerse, hırsızlığı yeğleyeceklerdir.

Lüks merakı da sinsi sinsi içinize işlemekte, amacı yoksulluğunuzu, sefilliğinizi artırmak; giyim kuşam merakı gırla gidiyor, yiyecek içeçeğe giden paranın haddi hesabı yok; bu sadece soylularda değil, ticaretle uğraşanlarda da, çiftçilerde de; her sınıftan halkta da durum aynı. Ya kötü ünlü evlere, meyhanelere ne demeli? Bir de buna paraları hemencecik silip süpüren zar oyunlarını, iskambil kâğıtlarını, kumar masalarını, masa oyunlarını, halka oyunlarını eklerseniz, kendini bunlara kaptıranlar eninde sonunda karnını doyurmak için hırsızlığa başvurmaz da ne yapar. Başınıza musallat olan bu belalardan kurtulmanız gerek, ferman buyurulsun da topraklarından kovulan sürülerle insan, yıkılıp yakılan köylerine kentlerine dönüp oraları ihya etsin, ya da bu işin üstesinden gelebilecek kişilere kiralasınlar; zenginlerin bu meraklarını kısıtlayın; tekelcilikten de beterdir bu; aylaklığa elinizden geldiğince mahal bırakmayın; tarım kalkınsın, yün üretimi bir düzene girsin; yokluğun kendilerini çalıp çırpmaya ittiği tembeller güruhuna iş bulunabilsin; bugün çalıp çırpmasalar, bu boş gezen aylak herifler eninde sonunda hırsız olup çıkarlar. Bu belaların çaresini bulamazsınız; siz istediğiniz kadar ağır cezalara çarptırın onları, boşuna olur; siz istediğiniz kadar buna adalet deyin, aslında ne adil, ne de uygun bir şeydir bu. Halkı eğitemezseniz, daha bebekkenden bozulmaya başlamalarını engelleyemezsiniz, sonra tutup da yetiştirilmeleri gereği işledikleri suçlar için cezalandırırsanız onları, bundan ne çıkar, ilkin onları hırsız yetiştiriyor, sonra da cezalandırıyorsunuz sonucu çıkmaz mı?"

Ben böyle konuşurken orada bulunan yasa adamının yanıtı hazırdı bile; tartışma adabına uygun olarak bütün benim söylediklerimi tekrarlamaya karar vermişti; sanki sınavdan geçirilen, insanların bellekleriymiş gibi, bu gibi durumlarda söylenenler genelde daha aslına uygun olarak yinelenmiş olur.

"Bir yabancı için fena konuşmadınız," dedi, "üzerinde düşünme fırsatı bulamadığımız birçok şeyimize tanık oldunuz; hele size sorunu bütünüyle açıklayayım; sözlerinizin sırasını izleyeceğim ve işlerimize yeterince vâkıf olmamanızın sizi yanlış sonuçlara götürmüş olacağınızı göreceksiniz; en sonunda da belirttiğiniz düşüncelere bir bir yanıt vereceğim. Şimdi, dediğim gibi sözüme başlayayım; dört husus söz konusuydu."

"Durun hele," dedi Kardinal, "bu, çok zamanımızı alır, şimdi zahmet etmeyin; yanıtlarınızı yarınki toplantımıza saklayın; Raphael'in ve sizin vaktiniz elverirse." "Ancak," dedi Raphael, "hırsızlığın cezasının idam olmaması gerektiği konusundaki düşünceniz neye dayanıyor? Yoksa kamu yararına olabilecek bir başka ceza önermez miydiniz? Örneğin idam cezası hırsızlığa köstek vurmasaydı, güven içinde yaşaması için, hangi korku ya da kuvvet insanların suç işlemesini engellerdi? Tersine, cezaların hafifletilmesi, bir çeşit suç işlemeye davet olmaz mıydı?

Şöyle yanıtladım: "Üç beş kuruş için bir insanı yaşamından yoksun bırakmak bana göre haksızlık; hayatta hiçbir şey insan hayatı kadar değerli değildir. Derseniz ki, sorun para değil, adalete karşı gelmektir, ben derim ki aşırı adalet de aşırı zarara neden olur; sıradan kabahatleri ağır suç gibi yorumlayan

korkunç yasalardan kaçınalım, bütün suçları eşit gören Stoacılar gibi davranmayalım; bir insanın canını almak başka şey, kesesini almak başka şey; bu iki şeye tarafsız bir gözle bakacak olursak, aralarında ne benzerlik vardır ne de nispet. Tanrı bize öldürmememizi buyurdu, üç beş kuruş için elin adamını canından mı edeceğiz? Ama biri tutar da, o Tanrının yasası, ya üzerinde yaşadığımız toprağın yasasına ne diyeceğiz, derse? Öyle yasalar olabilir ki, zina ve yalan yere yemin hoş görülebilir; Tanrı kendimizin ya da başkalarının yaşamlarına son verme hakkını elimizden aldığına göre, Tanrının önümüze örnek koyduğu konularda, insanların karşılıklı bir anlaşmayla insan kıyımına izin verebileceği, ve bu yolla insanların Tanrı yasasından kurtulabileceği ileri sürüldüğü takdirde, böylece cinayet yasallaşınca, insan yasası Tanrı yasasından üstün tutulmuş olmuyor mu?

Bunu bir kez kabul ettiğiniz takdirde, aynı kural gereği insanlar diledikleri gibi Tanrının yasasına başka konularda da kısıtlamalar getirebilir. Her ne kadar acımasız, ağır bir yasa olan ve inatçı bir ulus için konulmuş bir boyunduruğu andıran Musa'nın yasasında, insanlar yaptıkları hırsızlık yüzünden para cezasına çarptırılıyorlardıysa da, katledilmiyorlardı; oysa Tanrının tıpkı bir baba şefkatiyle insanoğluna yanaştığı bu yeni esirgeyici yasanın, Tanrının Musevilere biçtiği cezadan daha zalim olacağını düşünmek güç. Bütün bunları göz önünde tutacak olursak, hırsızları idam etmek haksızlık olur; bunun saçma olduğu apaçık; hırsız ile katilin aynı biçimde cezalandırılması devletin de aleyhine; haydut, karşılaştığı tehlikenin aynı olduğunu görünce, hırsızlıkla yetinecek

bir kimse, bu kez adam öldürmeye kalkacaktır; ceza aynı olduğundan, güven içinde olacak, yakalanmaktan da ola ki kurtulacak; kendini ele verecek kişiyi ortadan kaldırmış olacaktır. Yasanın sertliği ne işe yaradı bu durumda? Hırsızı dehşete salıp katil yapmış olduk!

Peki en uygun ceza ne olacak? Bence en iyi çareyi bulmak, en kötüyü bulmaktan daha kolaydır. Eski Romalılar, yönetim sanatında usta Romalılar, hangi çareye başvurmuşlardı? Ağır suç işlemiş olanları prangalı olarak taş ocaklarında ya da maden ocaklarında çalıştırıyorlardı. Bana göre en iyi çıkar yol, İran'a yaptığım ziyaret esnasında gördüğüm Polieritler'deki uygulama oldu; yabana atılmayacak bir halk topluluğu bunlar, çok iyi bir yönetim tarzları var. İran krallarına her yıl, barış karşılığı korunma bedeli olarak vergi ödüyorlar; yoksa her bakımdan bağımsız bir topluluk; kendi yasalarınca yönetiliyorlar. Denizden uzak, dağlarla çevrili bir toprak üzerinde yaşıyorlar; kendileri yetiştiriyor kendi ürünlerini; toprakları verimli; başka ülkelerle ticari ilişkileri pek yok; sınırlarını genişletmek gibi bir kaygıları da yok; etraflarını çeviren dağlar ve İran'a ödedikleri vergi onların her türlü saldırıya karşı güvende olmalarını sağlıyor.

Kendi aralarında itişme kakışma söz konusu değil, rahat huzur içinde geçinip gidiyorlar, görkemli bir yaşam değil amaçları; şanlı şöhretli bir ulus olmaktan çok mutlu bir ulus demek daha yerinde olur; komşuları dışında adlarını duyan olmamıştır. Aralarında hırsızlıkla suçlanan kişi çaldığını geri vermek zorunda; öteki topraklardaki gibi krallarına değil, ça-

lınan şeyin sahibine; çalınan şeylerin sahibi hırsız olmadığı gibi kralın kendi de değil çünkü; çalınan şey ortada yoksa, hırsızın elinde ne varsa satılıyor, çalınan nesnenin değeri kadar para hırsızın kurbanına ödendikten sonra geri kalan hırsızın çoluk çocuğuna veriliyor; hırsızın kendine gelince, o kamu işlerinde çalıştırılıyor; ne hapse atılıyor, ne de prangaya vuruluyor, ta ki işledikleri suçta olağanüstü bir durum olmadığı sürece. Kamu işlerinde çalışarak ellerini kollarını sallaya sallaya dolaşıyorlar. Çalışmazlarsa, ya da belli bir süre içinde bitirmeleri gereken işi bitirmezlerse kırbaçlanıyorlar; ancak doğru dürüst çalışırlarsa, kendilerine iyi davranılıyor, kötü muamele görmüyorlar, sadece her gece yoklamaya tabi tutuluyorlar, sonra da bulundukları yerin kapıları kapanıyor. Sürekli çalışmaktan başka bir eziyet söz konusu değil; kamu işinde çalıştıklarından, kamuca finanse edilmektedirler, bu uygulama yer yer değişiklik göstermektedir. Bazı yerlerde, hayırseverlik derneklerince karşılanmakta yeyip içtikleri; her ne kadar bunun bir güvence olmayabileceği düşünülebilirse de, halk öylesine iyi yürekli ki, yedikleri önünde yemedikleri arkalarında dense yeri; başka yörelerde kendilerine devlet bütçesinden ödenek ayrılmakta; ya da geçimleri için her vatandaştan muntazaman belli bir vergi alınmakta, özel işlerde istihdam edilmekte; işçi kiralamak isteyenler pazar yerlerine gidiyor ve özgür bir vatandaşın ücretinden biraz daha ucuza kamu adına onları kiralıyor, ancak tembellikleri oranında kırbaç yiyorlar.

Böylece yapacakları bir iş daima var; kendi geçimlerini sağlamaktan başka hazineye gelir sağlıyor-

lar. Giydikleri giysiler aynı renkte; saçları kulaklarının azıcık yukarısına kadar tıraş ediliyor. Kulaklarından biri de ucundan kesiliyor. Arkadaşlarından yiyecek içecek ve aynı renkte giysi alabiliyorlar; ancak onlara, nedeni ne olursa olsun para verildi mi, onu veren de alan da ölümle cezalandırılıyor; özgür bir kişi de her ne sebeple olursa olsun onlardan para alamıyor; bu tutsakların (tutsak deniyor onlara) silah bulundurması da ölüm demek. Ülkedeki her bölgenin kendine özgü bir plakası var; plakayı kaybetmenin cezası ölüm; kendi bölgesinin dışında görünmek ya da başka bir bölgenin mahkûmu ile konuşmak da aynı şekilde cezalandırılıyor. Kaçmayı tasarlamak kaçmak kadar ceza görüyor; bir başka tutsak yardım edecek olursa, o da ölüm cezasına çarptırılıyor; yardım eden kişi özgür bir vatandaşsa, tutsak duruma düşüyor. Bunu açığa çıkaran kişi ödüllendiriliyor – bu kişi özgür vatandaşlar arasından ise para alıyor; tutsaksa, özgürlüğüne kavuşuyor, suçu da bağışlanmış oluyor; kötü niyet peşinde koşmayı bırakıp tövbe ediyorlar.

Soygun konusundaki yasaları, kuralları bu; yasalar ağır değil, üstelik yararlı yanları da var; öyle ya, kötülük bir yandan yok ediliyor, insanlar korunmuş oluyor; öte yandan suç işleyenlere namuslu olmak gereği gösterilmiş oluyor, ömürlerinin geri kalan kısmında bir zamanlar topluma vermiş oldukları zararı gidermek kalıyor onlara. Üstelik eski kötü alışkanlıklarına dönme tehlikesi de ortadan kalkmış oluyor: Yolcular onlardan öylesine korkmaz hale geliyor ki bir yerden bir yere giderken güvenlik ve rehber olarak onları tutuyorlar; haydutluğa kalkışması için si-

lah yok ellerinde; üstlerinde para bulunması ise ölüm demek onlar için. Yakalandıklarında ceza görecekleri kesin, herhangi bir kurtuluş umudu falan yok; giysileri herkesinkinden değişik olduğundan, kaçacak yerleri de yok; çıplak kaçmaya kalkışsalar, bu kez kesik saçları onları er geç ele verir. Onlardan gelebilecek tek tehlike hükümete karşı bir komplo düzenlemeleridir; bütün kaza yerlerindeki tutsaklar el ele verip genel bir komplo düzenlemedikleri sürece, olacak şey değil bu, bir ildeki tutsaklar öteki komşu illerdekilerle bir araya gelip konuşamazlar ki; böyle bir şeyi gizli tutmaya çalışmak tehlikeli, öte yandan onun bunun bu niyettekileri ele vermesi epey kârlı bir iş olduğundan böyle bir şeye girişemezler. Özgürlüklerine kavuşma umudunu yitirmiş değillerdir; söz dinleyerek, sabrederek, bundan böyle yaşam biçimlerini değiştirmeye kararlı oldukları konusunda güven verdikleri için, bir gün özgürlüklerine kavuşacaklarını umarlar; her yıl birçoğu sabırları sayesinde özgürlüğe kavuşuyor."

Bütün bunları anlattıktan sonra, bakan beyin o kadar övgüyle söz ettiği sıkı adaletten beklenilebilecek sonuçtan böyle bir yöntemin daha yararlı olduğu apaçık, dedim. O da bunun devleti büyük tehlikelerle karşı karşıya bırakmasının kesin olduğunu söyleyerek yanıt verdi. Bunu söylerken bir taraftan iki yana başını sallıyor, birtakım mimikler yapıyor, susup duruyordu; Kardinal dışında herkes onunla aynı düşüncede gibiydi; kendisi bunun önceden denenmemiş olduğu için başarılı olup olmayacağını şimdiden kestirmenin zor olduğunu söylüyordu. "Ancak," dedi, "hırsız idam hükmü giyince, kral kendisine bir süre

tanıyabilir, uygulamayı erteleyebilir, ya da onu bağışlayabilir; sonuç olumluysa, ne âlâ; yok olmadı, o zaman darağacının yolu görünür. Bu ertelemenin neresi haksız, uygunsuz, ya da tehlikeli, anlayamıyorum; bana kalırsa, başıboş gezen serserilere de aynı şey uygulanmalı; sayısız yasalar çıkarıldı onlara karşı, ama sonuç, sıfıra sıfır elde var sıfır."

Kardinal sözünü bitirdiğinde, benden çıktığı zaman beğenmedikleri önergeyi hepsi onayladı; özellikle de, kendi gözlemi söz konusu olduğundan serserilerle ilgili bölümü övüp durdular.

Bundan sonrasını anlatmaya değer mi, bilmiyorum, gülünç de ondan; gene de bir deneyeyim bakayım; konuyla ilgisi olduğundan bir işe yarayabilir. Yanımızda bir soytarı vardı; öyle iyi oynuyordu ki aptalı, gerçekte de aptaldı sanki. Oynadığı roller öylesine soğuk ve tatsız idi ki, rolün kendinden çok ona gülüyorduk. Gene de "İkide bir zar atıp durma, bir de bakarsın tutar" atasözünü doğrular gibi zaman zaman attığını tutmuyor değildi hani. Oradakilerden biri benim hırsızların icabına baktığımı, Kardinalinse serserileri hallettiğini, kala kala sadece hastalık ya da ihtiyarlığın onları çalışamayacak duruma getirdiği yoksullar için bir şey düşünülmesi kaldığını söyleyince, "Onları da bana bırakın" demez mi bizim soytarı, "ben gereğini yaparım; bıktım usandım onlardan, ifrit ediyorlar insanı. Yalvarıp yakarmaları usandırdı beni; istedikleri kadar yakınıp dursunlar metelik çıkmamıştır benden; ya sadaka vermek o sırada gönlümden geçmiyordu ya da verecek param yoktu; beni tanıyorlar artık, vakitlerini boşa harcamak istemiyorlar, ikide bir yolumu kesiyorlar; rahipmişim gibi

benden umutlarını kesmişler de ondan; bana kalsa, bütün bu dilencileri erkek Benediktin'lerin yanına, kadınları da rahibe manastırlarına gönderecek yasa çıkarırdım."

Kardinal güldü ve şaka kabilinden onayladı onu; ama ötekiler ciddi ciddi beğenmiştiler bu fikri. Orada bulunanlar arasında bir rahip vardı; ağırbaşlı, asık suratlı biriydi, rahipler ve keşişler konusundaki bu sözler öylesine hoşuna gitti ki, o da soytarıya katılmaz mı: "Sen, biz rahipleri kolladığın süre dilencilerden kurtulmuş olmazsın," dedi. "Tamam!" dedi soytarı, "Kardinal sizin icabınıza baktı; başıboş gezenleri zor kullanarak çalıştıracak ya; başıboş gezenlerin sizden âlâsı mı olur!"

Bu herkesin hoşuna gitmişti; Kardinale baktılar; kızmış görünmüyordu; ancak, tahmin edilebileceği gibi rahibin hoşuna gitmemişti; kendini tutamadı, ağzına geleni söyledi soytarıya, serseri, iftiracı, pis dedikoducu, şeytanın dölü gibi sözler sarf ettikten sonra kutsal kitaptan tehditler savurdu. Soytarının keyfine diyecek yoktu, açtı ağzını yumdu gözünü.

"'Sayın Rahip Efendi," dedi, "kızmayın, sabırla ruhunuza hakim olun, demiyorlar mı?"

Rahip aynen şöyle dedi: "Kızmıyorum cellat herif; en azından günah işlemiyorum, Mezmur ne der 'Kızmasına kızın, ama sakın günah işlemeyin!'"

Bunun üzerine, Kardinal kibarca çıkıştı ona ve hışmına hakim olmasını istedi.

"Olamam, efendim," dedi , "niyetim kötü değil; rahiplerin niyeti kötü olamaz; bunlar kutsal öfkelerdir, nitekim şu söz de oradan gelir: 'Rabbin Evine bağlılık yedi bitirdi beni.' Kilisede söylediğimiz ilahi-

de ne deniyor: 'Tanrının evine giderken İlyas Peygamber'le alay edenler, dazlak kafalı peygamberin öfkesini çektiler üzerlerine'; ola ki bu serseri pay çıkarır kendine."

"Niyetiniz belli ki kötü değil," dedi Kardinal, "ancak, bir soytarıyla böyle gülünç bir tartışmaya girmeseniz kanımca daha iyi olurdu.'

"Öyle demeyin efendim," diye yanıtladı. "Bilgeler bilgesi Hazreti Süleyman ne demiş? 'Soytarıyla soytarının dilinde konuşun.' Benim yaptığım da bu; haberi yoksa kendisinin, içine düşmek üzere olduğu kuyuyu gösterin ona; İlyas'ı alaya alanlar çok kalabalık bir güruhtu; bir tek dazlakla gırgır geçtiklerinden tümü cezaya çarptırıldı; şimdi aralarında sayısız dazlak bulunan rahip tayfasıyla dalga geçen bir tek kişinin göreceği cezayı düşünün bir. Bir de Papalık fermanı var, bizi alaya alanlar aforoz edilirler."

Kardinal baktı ki bu işin sonu gelmeyecek, çıkması için soytarıya el etti, sözü değiştirip başka bir mecraya soktu, çok geçmeden de masadan kalktı, bizi de azat edip, şikâyet dinlemek üzere ayrıldı.

"Görüyorsunuz, Sayın More, uzun, can sıkıcı bir öyküyle başınızı ağrıttım; bu kadar uzun süreceğini tahmin edemedim; dinlemekte ısrar etmeseydiniz, her bir ayrıntıyı duymaya hevesli olmasaydınız kısa keserdim; ama önerimi beğenmeyenlerin, Kardinalin hoşuna gittiğini fark eder etmez, nasıl onayladıklarını belirtebileyim diye ayrıntılara girdim; onaylamak şöyle dursun, onu o kadar yağladılar, ona o kadar dalkavukluk ettiler ki, onun sadece şaka olarak kabul ettiğine ciddi ciddi alkış tuttular. Bundan da gö-

receğiniz gibi, saraylıların beni olsun, öğütlerimi olsun kaale alacaklarını sanmam."

Şöyle yanıtladım: "O bakımdan büyük iyilik ettiniz bana; her şeyi öyle hoş ve güzel anlattınız ki, kendi ülkemdeymişim gibi oldum; sözünü ettiğiniz o iyi Kardinalin ailesi içinde büyümüştüm; başka bakımlardan sizi takdir etmem bir yana, onun anısına göstermiş olduğunuz saygı sizi bana daha çok sevdirdi; ne var ki bütün bunlardan sonra fikrimi değiştiremem; gene de derim ki, kral saraylarına olan nefretinizi yenebilmiş olsaydınız; verebilecek olduğunuz öğütler insanlığın büyük yararına olurdu, aklı fikri yerinde herkesin hayattayken baş ilkesi bu olmalı; ya kralların filozof, ya da filozofların kral olması gerektiğini söyleyen dostumuz Platon, ulusların ancak o zaman mutlu olabileceğini söylüyor ya, o mutluluktan bu denli uzakta oluşumuza şaşmamalıyız, filozofların da krallara akıl vermek gibi bir görevleri olduğunu sanacağını düşünmüyorum."

"O kadar de değil," dedi, "bundan kaçacaklarını sanmam; nicesi kitap yazarak bu görevi zaten yerine getirmiş bulunuyor, iktidardakilerin onların öğütlerine kulak verip vermemesi onların bileceği iş. Ama Platon haklıydı, kralların kendileri filozof olmadıkça; küçüklüklerinden beri yanlış bilgilerle donatılarak yetiştirilmiş olduklarından, filozofların sözlerine kulak vermezler çünkü; nitekim kendi de bunun örneğini Diyonizos'ta görmüştür.

Ben bir kral olaydım da, kendisine doğru dürüst yasalar önerseydim, onda rastladığım bütün lanetli kötülük tohumlarını söküp atmaya çalışsaydım, ya beni sarayından kapı dışarı ederdi ya da boşa giden

çabalarıma güler geçerdi. Tutun ki ben Fransa Kralının yanındaydım da kendisinin başkanlık ettiği Bakanlar Kurulu toplantısına çağrılmışım; Milano'nun elden gitmemesi için ve ikide bir gözden çıkarmak zorunda kaldıkları Napoli'nin nasıl geri alınması gerektiğine, Venedik'in, sonra da İtalya'nın geri kalan yanının nasıl dize getirileceği konusunda, en sonra da Felemenk, Brabant ve Burgonya'nın tümü ile planları içindeki birkaç krallığın daha imparatorluğuna katılabileceğine dair bilge kişiler çareler sunarken, biri çıkıyor Venediklilerle bir barış anlaşması yapılsın diye, çıkarına olduğu sürece geçerli kalacak bir anlaşma çıkıyor ortaya; kendilerine, kendi bakanlık toplantılarında söz hakkı olacağını, üstelik kazanacakları topraklardan bir parçasını onlara verebileceklerini öneriyorlar; ta ki kendi durumlarını düzelttiklerinde o toprakları geri isteyinceye ve alıncaya dek. Bir öteki en iyi Almanları kullanalım bu işte diyor. Gene bir başkası ise para karşılığı İsviçrelileri bu işe koyalım diyor. Bir başka öneri, imparatorun görkeminin tartışılmaz gücünü altınla sınamaktan söz ediyor. Biri Aragon Kralıyla barış anlaşmasından, bunu pekiştirmek için de Navarre Kralının isteklerine boyun eğmekten yana. Gene başka biri Kastilya Kralına bir ittifak antlaşması umudu vererek sarayında para karşılığı Fransa'dan yana casus yetiştirmekten söz ediyor. Bütün bunlar herhangi bir sonuca bağlanamazken bu kez, işin güç yanı, İngiltere sorunu çıkıyor ortaya.. Herkes bir barış anlaşmasından yana. Zayıf, entipüften bir dostluğu sağlam kazığa bağlayabilmek onların sözde dostu görünmek, ama onlara karşı için için İskoçyalıları seferber etmek,

her an İngilizler üstüne salınabilsin diye; bu arada gözü tahtta olan sürgündeki soylulardan birini (açıkça değil) gizliden gizliye desteklemeli, gereğinde onu krala karşı kullanabilmeli.

Her kafadan bir sözün çıktığı bir sırada, bir sürü iyi yürekli kişi savaşın nasıl yönetilmesi konusunda fikrini beyan ederken, ben naçizane nasıl kalkarım da, vardığınız sonuçları bir yana bırakın derim; nasıl derim İtalya'ya dokunmayın, oturun oturduğunuz yerde; Fransa'yı doğru dürüst yönetmek için bir tek kişi yetmezken, yeni toprakların katılmasını düşünmek boşuna olur, nasıl derim; sonra da eski bir ittifak gereği, üzerinde hakkı olduğunu iddia eden kralının topraklarına bir başka krallığı katmak için vaktiyle savaşa giren, Utopia'nın güneydoğusundaki bir ulus olan Akhoria'lıların aldıkları kararları öneririm. Nitekim o toprakları elde ettikten sonra onları elde tutmak için harcadıkları çaba, onları elde etmek için harcadıklarından daha büyük çaba gerektirmişti; çünkü topraklarını işgal ettikleri kişiler ya hep başkaldırma durumundaydı, ya başka düşmanların istilalarına uğruyorlardı, sürekli savaş durumunda bulunduklarından, ya kendileri savaş açmak, ya da düşmana karşı savunmak zorunda, ordularını sürekli seferber durumda tutmaları gerekiyordu; bu arada vergiler altında eziliyorlar, paraları ülke dışına akıyordu, kanları barışta bile bundan en ufak bir yarar görmeyen halkın herhangi bir faydasına olmadan dökülüyordu; uzun süren savaşlar halkın ahlakını bozuyordu; haydutlar cirit atıyor, cinayetlerin haddi hesabı olmuyor, kan gövdeyi götürüyor, yasalar alay konusu oluyordu; iki krallık arasında ne yapacağını şa-

şıran kralları, ne birinin ne ötekisinin yararını koruyabilecek durumdaydı.

Bu durumu gören Bakanlar Kurulu baktı ki kötülüklerin sonu yok; toplanıp krallarına naçizane hitap ettiler; krallıkların hangisinde gözü varsa, onu seçmek zorunda olduğunu belirttiler, iki karpuz bir koltuğa sığmıyordu; kral ne birini ne ötekini yönetebiliyordu; kendi ülkesinden başka bir krallığı yönetmek isteyen bir kralı tutmaz olmuşlardı. Bunun üzerine bizim kralcık fethetmiş bulunduğu yeni ülkeyi dostlarından birine bırakmak ve eskisiyle yetinmek zorunda kaldı (bıraktığı ülkeyi devralan dostu ise çok geçmeden tahttan indirildi). Bütün bu savaşçı atılımların yanında, yaratılan kargaşa, para pul, can telefi; kötü bir talih elindeki avucundakileri de alıp götürür diye korktular; sonunda kralın, elinden geldiğince eski ülkesini imar etmesi, kalkındırması için elinden geleni yapmasını, halkını sevmesini kendilerinin de krallarını sevmesini, krallarının kendi aralarında bulunmasını, başka krallıkları rahat bırakıp kendilerini iyi, nazik bir şekilde yönetmesini, kendisine düşen payın yeter artar derecede büyük olduğunu kararlaştırdılar. Böyle bir söyleve kulak veren olur muydu, dersiniz?"

"Doğrusunu isterseniz," dedim, "sanmam pek."

"Ya başlıca kaygıları kralın hazinesini zenginleştirmek olan bakanlarla işim olaydı? Biri kralın borçları dağ gibi büyümüşken, paranın değerini artırmaktan ve gelir durumunda paranın değerini düşürmekten söz eder; böylece az parayla büyük meblağlar ödenmiş olur; biri de çıkıp bir savaş durumu yaratılsın der, böylece savaş için gerekeceğinden paranın

değeri artmış olur, derken hemen akabinde barış anlaşması imzalanır; buna neden olarak halkın gözünü boyayacak kralın sözde dindarlığı gösterilir; böylece tebasının hayatlarını esirgediği sonucuna varılmış olur. Bir üçüncüsü, nicedir uygulanmayan küf tutmuş birtakım yasaların vatandaşlarca unutulmuş olduğundan, ihlal edilen nice yasaların su yüzüne çıkarılmasından söz eder; bu yasalara karşı gelenlerden para cezası kesilmesini, bundan büyük gelir sağlanabileceğini ileri sürer; böylece bu yasanın uygulanması söz konusu olduğundan, adaletin yerine getirildiği izlenimini uyandırılmış olur. Bir dördüncüsü, özellikle halkın yararına olan bir sürü şeye yasak getirilmesinin öneminden söz eder; böylece bu yasağa karşı gelmenin çıkarlarına olduğu kişilerle büyük paralar karşılığı sulh olarak çoğu kimsenin onaylayacak olduğu iki şey elde etmiş olur; bir yandan cimrilikleri yüzünden yasağa karşı gelenlerden büyük para cezaları alınır, öte yandan da imtiyazları ve ruhsatları kamunun iyiliğine karşı herhangi bir şeyi kabule kolay kolay yanaşmayan kral lehine pahalıya satarak halkın gözüne girmiş olur. Bir başkası tutar krala yargıçlarla anlaşıp, çıkarları onlar aracılığıyla elde edilsin diye öneride bulunur; böylece yargıçlar ve onlarla kendisini ilgilendiren konuları tartışacak; ileri sürülecek iddialar ne derece haksız olursa olsun ya başkalarına ters düşmek için, ya sivrilikten, ya da sarayın gözüne girmek için tartışma başlar; yargıçlar fikir ayrılığına düştükleri takdirde, dünyadaki en tartışma götürmeyecek şey bu şekilde tartışma konusu yapılmış olur; hakikat kuşku konusu edildi mi bir kez, kral yasayı kendi yararına yorumlayabilir; karşı duran yargıçlar,

korkudan ya da utandıklarından saraya çağrılır, kralın dilediği biçimde göğüslerini gere gere açıklamada bulunmak üzere ilgili makama gönderilirler; kral lehine hüküm verilirken ileri sürülecek bahanelerin haddi hesabı yoktur. Ya hakkaniyetin kraldan yana olduğu söylenecek, ya da yasada o anlama gelebilecek sözlere o anlamlar zorla yüklenecektir; bunların hiçbiri işe yaramayacak olduğunda da kralın tartışma götürmeyecek olan ve dindar bir yargıcın saygı göstermek zorunda olduğu yasanın üstünlüğü ileri sürülür.

Böylece herkes Crassus'un özdeyişi karşısında dize gelir: Kralın beslemek zorunda olduğu asker söz konusu olduğu için hazineye sürekli para akması şarttır; kral, niyeti olsa bile, haksız davranamaz; insanların nesi var nesi yoksa, hatta, tebanın kendi dahi, o kralın malıdır; kralın yüce yürekliliğinin uygun görüp bahşetmiş olduğu dışında kimsenin malı yoktur. İnsanların ne kadar az malı varsa o kadar lehinedir kralın, sanki kralın güvenliği bundandır; çünkü zenginlik ve özgürlük, zalim, adil olmayan bir yönetime baş eğdirtmez; zaruret ve yoksulluksa insanı körleştirir, sabırlı yapar, belini büker, onu isyana itecek dürtüyü yok eder. Bütün bu önerilerden sonra, ben kalkıp da bu gibi toplantılar krala yakışmaz, onun zararına olur diyecek olsam; onun sadece onurunun değil, aynı zamanda güvenliğinin de kendisininkinden çok halkının servetine bağlı olduğunu söyleyecek olsam krallarını kendilerinden çok kendisi için seçmiş olacaklarını; onun şefkat ve çabaları sayesinde her iki tarafın da rahat ve huzur içinde yaşayacağını, dolayısıyla tıpkı bir çobanın kendinden çok

sürülerine iyi bakmak zorunda olduğu gibi, kralın kendininkinden çok halkın mutluluğunu düşünmesi gerektiğini belirtirsem...

Bir ulusun yoksulluğunun kamu güvenliğini sağlayacağını düşünmekle çok yanılıyorlar. Dilencilerden daha çok kavga eden var mıdır? Hali vakti yerinde olanlar, rahatlarını kaçıracak değişiklikler ister mi hiç? Ancak kaybedecekleri şeyi olmayanlar kargaşa yaratmak ister. Kralın bu gibi muaheze ile karşılaşmaması için tebasını görevde ancak baskı ile, kötü muamele ile tutabilir, onları yoksul ve zavallı duruma düşürerek; bir yandan yetkili adını korurken, yetkinin gerektirdiği görkemi yitireceğine bu gibi çarelere başvuracağına ülkesini terk edip gitmesi daha yerinde olmaz mı? Üstelik zengin ve mutlu bir teba yerine dilencilere krallık etmek kralın onuruna yakışmaz. Soylu ve yüce yürekli Fabricio, kendim zengin olacağıma zenginlere hükmetmeyi yeğlerim demişti; etrafındaki herkes acı içinde kıvranırken, tek bir kişinin refah ve zevk içinde olması, krala değil, yakışsa yakışsa hapishane gardiyanına yakışır. Bir hastalığını iyileştirirken hastasını başka bir illete duçar eden beceriksiz bir hekim gibidir; halkın hatalarını düzeltmek için başka çare bulamayıp onları yaşam gereksinimlerinden eden kişi, özgür bir ulusu yönetmeyi bilmeyen kişidir. Yapması gereken şey tembelliği ve gururu bir yana koymaktır; halkının ona karşı duyduğu nefret ve kin, ondaki kötülüklerin sonucudur. Kendisinin olan şeyle yaşamalı, başkalarının haklarını yememeli ve ayaklarını kendi yorganına göre uzatmalıdır; suç işlemesini engellemeli, akıllıca basiretli davranarak, zor kullanarak değil; uygulan-

maya uygulanmaya kadük duruma düşen yasaları durup dururken yürürlüğe koymalıdır; özellikle çok uzun süredir uygulanmamış, uygulanma gereği duyulmamışken. Herhangi bir yargıcın bir vatandaşa karşı haksız bir uygulama ve dolandırıcılık sayacağı bu yasaların ihlali için para cezası almayın desem...

Utopia'ya komşu Makarya'lılarda yürürlükte bulunan bir yasayı ekleyeyim; kralları tahta çıktığında, hazinesinde beş yüz kilo altından, ya da ona eşit miktarda gümüşten daha çok servet bulundurmayacağına dair herkesin önünde yemin ediyormuş. Bu yasa kendisininkinden çok ülkesinin zenginliğini düşünen örnek bir kral tarafından kurulmuş; halkı yoksulluğa itecek servet yığma bu şekilde engellenmiş. Herhangi bir vukuat halinde belli bir para ayrılmasını yeterli görüyormuş; gereğinde başkaldıranlara ya da düşman istilasına karşı kullanmak için yetecek kadar para; yoksa başkalarının haklarına el uzatmaya kışkırtacak büyüklükte bir servet değil; bu yasa esas bunun için konmuş. Böylece para da serbestçe tedavülde olacak, ticaret ve mübadele aracı olarak kullanılabilecekmiş; gereğinden fazla hazineye para geldiğinde, onu dağıttığı takdirde, tebasını baskı altında tutma gereği olmayacakmış. Böyle bir kral kötü niyetlerin kâbusu, halkın da sevgilisi olurmuş desem...

Tutup da kafaları başka türlü yoğrulmuş kişilere ben bunlardan söz edecek olsam, dinlerler mi sanırsınız söylediklerimi?"

"Elbette ki hayır," dedim, "dinlenmeyecek öğüdü vermekte ne yarar var? Olmayacak şeyler söylemek boşuna, kafaları başka duygular besleyen insanları etkilemek ne mümkün? Bir sohbet sırasında

dostlar arasında felsefi tartışmalar hoştur, ama büyük sorunların yetkililerce ortaya konduğu kral saraylarında buna yer yoktur."

"Ben de bunu diyordum," dedi, "saraylarda felsefenin yeri mi olur!"

"Öyle demeyin," dedim, "ancak her zamana zemine uygun böylesine spekülatif bir felsefe için değil elbette; daha esnek bir felsefe de vardır, kendine özgü zaman ve zeminin bilincindedir, kendini ona uydurur ve kendine düşen rolü oynaması için neyin doğru olduğunu anlatır insanlara. Plautus'un güldürülerinden biri sahneye konmuşsa eğer ve birtakım köleler rollerini oynarken tutup da siz filozof kılığında ortaya atılıp Octavia'dan, Seneca'nın Neron'a verdiği nutku okuyacak olursanız, ayrı nitelikteki şeyleri birbirine karıştırarak uygunsuz bir gülünç tragedya yaratacağınıza, çenenizi kapamanız daha doğru olmaz mı? Çok daha iyi şeyler de olsa, karşıt nitelikli nesneleri karıştırarak, oynanmakta olan oyunun da içine etmiş olursunuz. Bu durumda oynanmakta olan oyunla yetinin, işleri karıştırmayın aklınıza daha iyisi geldi diye. Sarayda devlet işleri konuşulurken de böyle davranmak gerekir; kötü fikirleri söküp atmazsanız kökünden, atalardan gelen birtakım kötü alışkanlıkları gönlünüze göre düzeltemezsiniz, devlet işlerini yüzüstü bırakacak değilsiniz ya; rüzgara sözünüz geçmiyor diye gemiyi terk edecek değilsiniz ya. Atalarından kalan birtakım alışkanlıklar yüzünden onları etkilemediğine göre, kendilerine tamamıyla yabancı birtakım sözlerle insanlara saldırmak zorunda değilsiniz. Bütün yapacağınız, gücünüzün yettiği kadar mevcut şeylere çekidüzen vermek, onları ber-

taraf edemeseniz bile, neden olabilecekleri kötü sonuçların bir kısmına engel olmak; herkes iyi olmadıkça, her şey dirlik düzenlik içinde olmaz; şimdilik böyle bir umudum yok."

"Sizce," dedi, "elimden gelecek tek şey başkalarının çılgınlıklarını iyileştirmeye çalışırken ne yapıp yapıp benim de çıldırmamam; çünkü doğruyu söyleyecek olursam, size söylediklerimi tekrarlamam gerekecek; yalan söylemeye gelince, filozofun yalan söyleyip söyleyemeyeceğini bilemiyorum; ben söyleyemem. Benim sözlerim ona ağır ve yersiz gelse de, öte yandan herkesi şaşkına çevirecek şeyler olduğunu sanmıyorum. Platon'un *Devlet*'indeki şeylerden söz edecek ya da Utopia'lıların uyguladıkları sistemden bahsedecek olsam, ki çok daha iyi göründükleri bir yana, gerçekte de öyledir, onlarınki bizimki gibi mülkiyet ilkesi üzerine kurulmuş olmadığından, bambaşka bir düşünüşe dayalı olduğundan üzerlerinde en ufak bir etki yaratacağımı sanmıyorum; ne var ki sadece geçmiş kötülükleri anımsatan ve gelecek kötülükler konusunda uyaran benimki gibi sözlerin aslında saçma bir yanı yok, akıntıya ters kürek çekmekte direnen kişilerin işine gelmeyebilir; birçoklarının kötü hayat tarzları yüzünden acayip görünüyor diye saçma ya da akıldışı her şeyi yüzüstü bırakalım mı yani? İsa'nın bize öğrettiklerinin büyük bir bölümünü görmezlikten mi geleceğiz? Gizli gizli bize aktardığı şeyleri gizlemeyip, evlerin damına çıkıp bar bar bağırmamız gerektiğini söyleyen o değil mi?

Söylediklerinin çoğu çağımız insanlarına benim söylediklerimden daha ters düşüyor olabilir. Sizin bana önerdiğiniz beceriyi, havariler biliyor gibiydi;

baktılar ki dünya, İsa'ya ayak uyduramıyor, onun öğretisini şaşmaz bir kural gibi hayatlarına uydurmuşlar. Yararı ne olmuş, bu sayede kötülükler sağlam kazığa bağlanmış. Benim de sarayda bütün elde edebileceğim başarı bu olur; her zaman onlardan ayrı düşmüş olacağım, bu da onların cinnetine peşkeş çekmek olacak. Gücünüzün yettiği kadar elinizin altındaki şeylere çekidüzen vererek, onları gideremezsiniz. Neden olabilecekleri kötü sonuçların bir kısmına engel olmaktan muradınız ne ola? Çünkü benim bildiğim kadarıyla bir kimsenin susup durması ya da başkalarının işlerine göz yumması hoş karşılanmaz pek. En kötü fikirlerin, en kötü niyetli planların onaylanması istenir insandan. İnsan bir kez girdi mi bu tür bir sosyeteye, dediğiniz gibi ona çekidüzen vermek şöyle dursun, herhangi bir iyilik yapacak fırsatı bile bulamaz insan. Onları yola getirmek şöyle dursun, kötü arkadaşlar er geç insanın ahlakını bozar; bütün o kötü arkadaşlara karşın o namusunu, dürüstlüğünü gene de koruyacak olursa, onların çılgınlıklarının, namussuzluklarının kendisine atfedilmesine karşı duramaz; tamamıyla başkasına ait şeylerin suçlusu o olur çıkar.

Boşuna dememiş Platon, filozofların yönetime atılması akıllıca olmaz, diye. Bir insan bir sürü insanın her gün yağmura koşup ıslanmaktan zevk aldığını görür de, onlara yapmayın etmeyin, evlerinize dönün demenin bir işe yaramayacağını, yanlarına varıp konuşmaya çalıştığında bunu kendisinin de onlar kadar ıslanmasından başka bir şeye yaramayacağını anlayıp evinde kalmasının daha akıllıca bir iş olduğu sonucuna varması gerekir; başkalarının çılgınlığını

dizginlemeye çalışmak yerine kendini korumak daha yerinde olur bu durumda.

Samimi düşüncelerimi söyleyecek olursam ortada mal mülk denen şey varoldukça, her şey para ile ölçülüyorsa, bir ulusun adil ya da mutlu bir şekilde yönetilebileceğini sanmıyorum; adil olmaz, çünkü arslan payı en kötülere düşer; mutlu bir şey olmaz, çünkü ne var ne yok, her şey bir avuç insan arasında paylaşılır (bu bir avuç insana bile mutlu denemez); halkın geri kalan yanı sersefil kalır. Utopia'lıların sağlam ve iyi anayasasını düşünüyorum da; birkaç yasa ile yönetiliyorlar; vatandaşların eşitliği karşısında erdem karşılığını görüyor, herkes bolluk içinde yaşıyor. Hâlâ birtakım yeni yasalar peşinde öteki uluslarla karşılaştırıyorum da, dirlik düzenlik sağlayacak bir anayasaya kavuşmuş değiller; orada herkesin malı mülkü var üstelik, icat edebilecekleri bütün yasalar ya nasıl mal mülk edilebileceğine ya da nasıl mevcut servetin korunabileceğine, ya da insanların kendi mallarını diğerlerinkinden nasıl ayırabileceklerine yönelik; bunun apaçık bir kanıtı sık sık vaki olan bir türlü sonuca bağlanmadan kalan sayısız dava; bütün bunları kafamda tartınca, Platon'a hak veresim geliyor; her şeyi bir kenara bırakıp böyle bir topluluğa yasa yapmaya yanaşmasına şaşmamalı; her şeyi tek düzeye yükseltmedikçe, mülkiyet denen şey olduğu sürece, bunun olanak dışı olduğunu, bir ulusu mutlu yapmanın başka çaresi bulunamayacağını görmemesi imkânsızdı o bilge kişinin; öyle veya böyle herkes koparabildiğini koparmakta, elde ettiklerini başkalarına koklatmak istemiyor; ulus ne kadar bolluk içinde yüzerse yüzsün, bir avuç

insan servet içinde yüzerken, geri kalan sefalete batmış durumda.

Demek ki halk servetinin değiş tokuşundan yana, iki sınıfa ayrılmış bulunuyor; biri başıboş gezen, kötü niyetli, aç gözlü, ötekiyse sürekli çalışarak kendilerinden çok halka yararları dokunan içten, alçakgönüllü biri. Bundan şunu çıkardım, mülkiyet denen şey ortadan kalkmadıkça, mallar adil ve haklı bir şekilde dağıtılamaz; dünya da mutlu bir biçimde yönetilemez; çünkü bu böyle sürüp gittikçe insanlığın çok büyük ve iyi bir bölümü gene meşakkat içinde kalacak, can çekişecektir. İnsanlığın büyük bir bölümünün üzerine çöken baskıların toptan kaldırılmasa da hafifletilebileceğini kabul ediyorum; yasalar her insanın ne kadar toprak sahibi olabileceği, ne kadar parası olabileceğini belirleyebilecek olaydı; fazla servete sahip olmaması için kralı sınırlamak, halkı da küstahlaşmaması için kısıtlamak mümkün olaydı; kimsenin yapay yollardan kamu hizmetlerinde gözü olmayaydı; mevkiler satılık olmayaydı, ya da bu mevkilerde bulunmak memurlara pahalıya mal olmayaydı; yoksa alavere dalavereye başvurarak memuriyetlerini satmaya kalkardı, mevkilerin aslında yetkili bilge kişilere teslim edileceğine bu mevkilere geçecek zengin kişilerin aranması gerekecekti; bu yasalar iyi bir rejimin ve bakımın ümitsiz bir hastaya iyi geleceği, hastalığını hafifleteceği, durumu düzelteceği, ama tam iyi edemeyeceği gibi, mülkiyet kaldığı sürece toplumdan da iyi alışkanlıklar beklenemez; hastalığın ihtilat yapması gibi, falan hastalık için verilen bir ilaç yeni bir hastalığa neden olabilir; arazlardan biri iyileştirilirken, başka arazlara yol açılmış olur,

bedenin bir yanı güçlenirken, bir başka yanı zayıflar."

"Tersine," dedim, "bana öyle geliyor ki, herkes her şeye ortak olursa, insanlar rahat yaşayamaz. Kimse çalışmaya yanaşmayınca, bolluk nasıl olur? Kazanç umudu onda heves yaratmadıkça, hasta insanların çalışıp kendisine gelir sağlama beklentisi onu tembel yapacaktır: insan yokluk acısına düştü mü, kendi kazandığı bir şeye başka biri nasıl benim der, bunun sonucu bitip tükenmek bilmeyen bir başkaldırı ve kan dökümünden başka, özellikle de yargıçlara gösterilmesi gereken saygı ve yargıçlara ait olan yetki ortadan kalkınca, ne olabilirdi ki? Her şey birbirine eşit iken nasıl çözümlenebilir bu?"

"Size böyle görünmesinde şaşılacak bir şey yok," dedi, "böyle bir anayasa görmüş değilsiniz ki; siz de benimle Utopia'da bulunmuş olaydınız, yasalarını, mevzuatını onlarla birlikte yaşadığım beş yıl süreyle gözlemlemiş olaydınız başka türlü düşünürdünüz. Ömrümün beş yılı nasıl mutlu geçti aralarında anlatamam; keşfettiğim yeni dünyayı Avrupalılara anlatma hevesine kapılmasaydım onları bırakmazdım doğrusu; görürdünüz gözlerinizle toplumsal yapılarının ne kadar sağlam olduğunu."

"Sözünü ettiğiniz o yeni dünyadaki herhangi bir ulusun bizimkilerden daha iyi yönetildiğine inandıramazsınız beni," dedi Peter. "Aklımızın başımızın onlarınkinden çok daha eski, dolayısıyla yaşamın çoğu gereksinimimize, uzun geçmişimiz süresince daha iyi çareler bulmuş olmamız kesin; üstelik birtakım mutlu rastlantılar kimsenin aklının almayacağı şekilde bize neler neler keşfettirdi."

"Tarih konusunda gelince," dedi, " onların tarihini okumadan nasıl böyle karara varabilirsiniz? Buralarda kurtlar kuşlar avlanırken, dediklerine göre onlar kentler kurmuşlar. Tesadüflere ya da dahi kişilere borçlu olduğunuzu söylediğiniz keşiflere gelince, onlarda aynı şey olmamıştır nasıl dersiniz; üstelik onlar bizden daha çok ve gayretle çalışıyor. Bizi tanımadan hakkımızda bir şey bilmiyorlarmış; bizlerden, hepimizi birden ekvatorun ötesindeki uluslar diye söz ediyorlarmış; tarih kayıtlarında 1200 yıl önce kıyılarına vuran bir gemi enkazından tek tük Romalı ve Mısırlı kurtulmuşmuş; aralarında yaşamlarını sürdüren bu insanlardan, bu davetsiz misafirlerden yararlanıp çok şey öğrenmişler; Romalılarda bilinen bütün zanaatları öğretmişler onlara; onlardan öğrendikleriyle, kendileri dahi nasıl olduğunu anlamadan yeni şeyler türetmişler; bir avuç kişinin kıyılarına vurması son derece yararlı olmuş onlar için."

Böyle bir kaza sonucu geçmişte onlardan Avrupa'ya gelen kişilerden bir şeyler öğrendik mi öğrenmedik mi, bilmiyorum, ne var ki benim aralarına gitmiş olmam da gün gelecek tarihe karışacak. Tek bir kaza sonucu bizdeki bütün iyi buluşlara sahip çıkmışlar ya, onlar arasındaki iyi kurumları örnek almamız epey zaman alacağa benzer. Ne denli onların iyi yönetilmekte, daha mutlu bir hayat sürmekte oldukları; oysa biz de en az onlar kadar akıllıyız, üstünlüklerimiz de eksik değil."

Bunun üzerine "Ne olur," dedim, "şu adayı bütünüyle anlatın bana. Kısa kesmeden, toprakları, ırmakları, köyleri kentleri, halkı, âdetleri, toplum yapıları, kanunları, yani kısacası bilmek istediğimiz her

şeyi. Bugüne dek cahil kaldığımız şeyleri bir bir anlatın bize."

"Seve seve," dedi, "bu konuya enine boyuna vâkıf oldum, ancak epey zaman alır bu."

"Pekâlâ," dedi, "hele önce gidip yemeğimizi yiyelim."

Olur, demesi üzerine yemeğe çıktık. Yemeğimizi yedikten sonra döndük, yerimize oturduk. Uşaklara tembih ettim, kimse gelip bizi rahatsız etmesin diye. Peter de ben de Raphael'in sözünü yerine getirmesini bekledik. Ne kadar ciddi olduğumuzu görünce, bir an şöyle durup kendine çekidüzen verdi, başladı.

İKİNCİ KİTAP

Utopia adası orta yerde, genişliği iki yüz mil kadar; uçlara doğru inceliyor bu genişlik, nerdeyse hilal biçimini alıyor; beş yüz millik bir yarım daire, iki ucunun arası yaklaşık on bir mil. Hilalin ortasında bir körfez düşünün, rüzgarlara kapalı bir körfez. Akıntı falan yok bu körfezde; kıyı boyu sürüp giden tek bir liman sanki; bu ticari takaslar için büyük kolaylık; ancak altında kayalar olduğundan, yer yer de sığ olduğu için körfeze giriş tehlikeli. Tam orta yerinde suyun yüzeyine çıkmış bir kaya var, ondan uzak durmak kolay; kayanın üzerinde bir istihkam var; öteki kayalar suyun altında, büyük tehlike yaratıyorlar. Neyin nerede olduğunu iyi biliyorlar yerliler, oralı bir kılavuz olmadan yabancı biri içeri girecek olsa hapı yuttu demektir. Kıyıda bazı nirengi noktaları saptamış olmasalar, onların da sağ salim yollarını bulmaları olanaksız; o nirengi noktalarının yeri değiştirilecek olsa, vay başına gelecek olan o teknelerin.

Adanın öteki kıyısında da birçok liman var; kıyı, hem doğa, hem de insan eliyle müstahkem mevki haline getirilmiş; bir avuç asker büyük bir orduya karşı durabilir orada. Ama dediklerine göre vaktiyle ada

değilmiş burası, ana kıtanın bir parçasıymış, bunun böyle olduğunu kanıtlayan birçok şey var. Burayı da ele geçiren Utopus (bugünkü adını da ona borçlu, adanın ilk adı Abraxa imiş çünkü) orada yaşayan kaba saba, ilkel halka öyle bir yönetim biçimi getirmiş, onları iyi terbiye etmiş ki, insanlığın kaymak tabakası denecek düzeye yükselmişler; çok geçmeden onlara egemen olduktan sonra, bulundukları toprağı ana kıtadan ayırıp etrafını denizle çevirmiş. Bunun için on beş mil uzunluğunda bir berzah kazdırmış; yerliler kendisini köle gibi çalıştırıyor demesin diye, onlarla birlikte kendi askerlerini de işe koşmuş. Kalabalık bir insan gücü sayesinde iş uzun sürmemiş. Bu girişimi çılgınca bir şey gören komşu ülkeler iş bitince apışıp kalmışlar, dehşete düşmüşler.

Adada elli dört kent bulunuyor, hepsi de mamur, koca koca kentler; hepsinin de âdetleri, töreleri ve yasaları aynı; arsalar müsaade ettiği çapta birörnek yapılmışlar. Birbirinden en az yirmi dört mil uzaklıktalar; en uzaktaki erişilemeyecek gibi değil; insan bir kentten ötekine yaya olarak bir gün içinde gidebiliyor. Her kent her yıl en akıllı üç bilge kişiyi, ortak sorunların çözümlenmesi için Amaurote'a gönderiyor; Amaurote adanın başkenti; adanın aşağı yukarı orta yerinde; toplantı düzenlemek için en uygun yer. Her kentin kaza dairesi de o kadar uzuyor; hiçbir kent sınırlarını genişletmek hevesinde değil; halk kendisini mal sahibinden çok kiracı gibi görüyor. Kırsal kesimde her yerde çiftlik çalışanları için yerler yapılmış; çiftlik işleri için ne gerekse her şey var. Yerliler sıra ile oralarda oturmak üzere kentlerden gönderiliyorlar; kırsal kesimde oturanların sayısı iki köleye ilave-

ten kırk erkekle kadından aşağı değil. Her ailenin başında bir kadın bir de erkek reis var; otuz aileye bir yargıç düşüyor.

Kırsal kesimde iki yıl yaşamış olan bu aile biriminin yirmi kişisi her yıl kente dönüyor; yerine kentten yirmi kişi gönderiliyor; kentte bir yıl kalmış bulunanlardan iş öğrensinler diye; onlar da kendilerinden sonra kentten geleceklere aynı işi öğretiyorlar. Böylece, kırsal kesimde yaşayanlar çiftlik işlerini, tarımı iyi biliyorlar; yoksa buğday falan yetiştiremezler. Bu ağır işte zorla çalıştırılıyor izlenimi uyanmasın diye her yıl bir işçi takımı nöbeti devralıyor; gene de bundan zevk alıp yıllarca böyle çalışmak isteyenler çıkmıyor değil. Çiftlik işleri arasında çift sürmek, hayvan yetiştirmek, odun kesmek ve hangisi kolayına gelecekse, karadan ya da su yoluyla kestiğini kente taşımak var. Acayip bir yöntemle sayısız tavuk yetiştiriyorlar; çünkü tavuklar follukta oturup beklemiyor civcivleri çıksın diye, bir sürü yumurta güzelce değişmeyen bir ısı derecesinde tutuluyor; civcivler kabuklarından çıkıp da ıkış tıkış yürümeye başlar başlamaz kendilerini besleyenleri, anaları sanıyor, onların peşlerini bırakmıyor.

Tek tük at da yetiştiriyorlar, sağlam atlar; gençlere at binmeyi öğretiyorlar; yoksa arabaya ya da karasabana koşmak için değil; o işler için öküz kullanıyorlar; atları güçlü güçlü olmasına, ancak öküzü daha dayanıklı buluyorlar; pek hasta olmadıkları için, pahalıya mal olmuyor bu; hayvanlar yaşlanıp da çalışamaz duruma geldiğinde kesimlik oluyor.

Sadece ekmek için ekiyorlar buğdayı; içtikleri ya üzüm suyu, ya şarap, ya da elma veya armut şarabı.

Bol bol su içiyorlar, bazen bal şerbeti kaynattıkları da oluyor, çevrede bol miktarda yetişen meyan kökü kaynatıyorlar; her kentin ne kadar buğdaya ihtiyacı olduğunu biliyorlar, kentin neresine ekecekleri de belli; gereğinden fazla ekin eker, hayvan yetişirmiş olurlarsa, artanını komşularına veriyorlar. Kendilerinin üretmediği bir şey için gerek duyduklarında, ellerinde takas edecekleri bir şey olmadan kente gidip alıyorlar. Kentin yargıcı istediklerinin kendilerine verilmesi için nezaret ediyor, yargıçlar, ayda bir, bayram günü kentte toplanıyorlar. Hasat zamanı gelince, ekinin biçilmesi için kaç işçi gerekiyorsa, kır kesimindeki yargıçlar kenttekilere sayısını bildiriyor, gelmelerini istedikleri sayıdaki işçi bir gün içinde gönderiliyor.

UTOPIA ÖZELLİKLE DE BAŞKENT AMAUROTE

Bir kenti tanıyan bütün öteki kentleri tanımış sayılır; birbirinden farksız çünkü; bölgesine göre ufak değişiklikler dışında. Dolayısıyla da sadece birini anlatmakla yetineceğim; en iyisi Amaurote'u ele alalım; bütün özellikler onda var çünkü. Ötekiler daha bir gölgede kalıyor: Ne de olsa parlamento burada; beş yıl kaldığım için, iyi biliyorum orayı.

Alçakça bir tepenin yamacına kurulmuş; konumu nerdeyse kare; hemen hemen tepeye kadar yükselen bir yanı, iki mil kadar Anider ırmağına kadar uzanıyor; kıyı oyunca giden yanı nispeten daha geniş. Anider, Amaurote'un yukarısına yaklaşık seksen mil kadar; küçük bir pınardan fışkırıyor, sonra ona derecikler katılıyor; bu dereciklerin ikisi daha büyükçe. Amaurote'un yanından akarken yarım mil kadar genişliyor, büyüyor, büyüyor, altmış mil kadar gittikten sonra da denize dökülüyor; kentle deniz arasında, kentin yukarısına doğru birkaç mil altı saatte bir gelgit olayı yer alıyor, akıntı da güçleniyor. Sular yükseldiğinde, deniz suları Anider'in yatağına otuz mil kadar giriyor ve ırmağı kaynağına doğru itiyor, Anider'in suyu da tuzlanıyor; ama kente vardığında, su

artık tatlı; sular alçalınca da denize varıncaya kadar tatlı su olarak akıyor. Irmağın üzerinde bir köprü var; direkler üzerinde duruyor; ahşap değil, basbayağı taştan; birçok da sağlam kemerleri var; denizden uzak yanında kentin; öyle ki gemiler herhangi bir engelle karşılaşmadan kent boyunca ilerleyebiliyorlar. Buna paralel bir ırmak daha akıyor; o kadar büyük değil, ama hoş bir akışı var; kentin üzerine kurulmuş olduğu aynı tepeden çıkıyor, içinden geçip, Anider'e dökülüyor. Pınarı kentin biraz dışında olan yerde bir kale yapmışlar; herhangi bir kuşatılma durumunda düşman suyun yatağını değiştirmesin diye, ya da suyu zehirlemesinler diye; su oradan aşağıdaki caddelere kil künklerle gönderilmekte; ırmağın suyunun götürülemediği yerler için yağmur suyunun biriktirildiği büyük sarnıçları var; böylece su kıtlığı çekmiyorlar: Kentin çevresi yüksek ve kalın duvarlarla çevrili; bu surların birçok kulesi ve burcu var; kentin üç yanı kalın dikenlerle dolu, derin susuz bir hendek var; dördüncü yanında hendeğin yerinde ırmak var: Caddeler öteberi taşınmasına elverişli, rüzgara da açık değil. Binaları güzel, hepsi de birörnek; öyle ki caddenin bir yanındaki dizi dizi evler tek bir yapı gibi görünüyor; her evin arkasında bir bahçe var; evlerin arkasında da sokak; her evin bir sokağa bir de bahçeye açılan kapısı var. Kapılar iki kanatlı; açılması kolay, açıldıktan sonra kendiliğinden kapanıveriyor; mal mülk sorunu olmadığından herkes her eve girip çıkabiliyor. Her on yılda bir, kura ile evler değiştiriliyor.

Bahçelerine çok iyi bakıyorlar, asma, meyve ağaçları, türlü otlar, çiçekler yetiştiriyorlar; her şey

düzen içinde, bakımlı; onlarınki kadar güzel ve verimli bahçeler hiçbir yerde görmedim. Bahçe bakımı sadece bir uğraş değil onlar için; ayrı ayrı caddelerde oturanlar aralarında yarış halinde; bütün kente ortak bu denli yararlı ve hoş başka bir şey olamaz. Kenti kuranın başlıca kaygısı bahçelermiş galiba; dediklerine göre kentin mimarı başlangıçta Utopus imiş; süs ve imar işlerini kendinden sonra gelenlere bırakmış; bu işlevin gerçekleştirilmesi bir tek insanın işi değilmiş. Kentin ve devletin tarihini içeren kayıtlar çok dikkatli tutulmuş; 1760 yıllık bir tarih. Bundan anlaşıldığına göre evleri ilk başta çiftlik evleri gibi alçakmış, ahşapmış, kerpiçtenmiş, damları da sazla örtülüymüş. Ama evler bugün üçer katlı; ön cepheleri kâgir, sıvalı ya da tuğladan; birbirine bakan duvarlar arasına döküyorlar çöplerini. Damları düz, üzerleri pek pahalı olmayan bir tür sıva kaplı; bu kaplama türü yangına karşı dayanıklı bir maddeden; kötü havaya karşı da kurşundan daha dayanıklı. Cam bakımından zenginler; pencereleri de cam kaplı. Rüzgarı kesmek ve gün ışığının içeri girmesine izin vermek için yağlı ya da zamklı ince bir bez kullanıyorlar.

YARGIÇLAR

Her yıl otuz aile arasından bir reis seçiyorlar; eskiden syphogrant diyorlardı bunlara, şimdiki adları philarch; kendilerine tabi aileleriyle birlikte her on syphogrant için bir reis daha var; eskiden tranibore deniyordu bunlara, yakın geçmişte değişti adları; baş philarch denmeye başlandı. Sayısı iki yüzü bulan syphogrant'lar, kentin dört seçmen bölgesinden gösterilen dört aday arasından başkan seçiyorlar; ancak seçimden önce o mevki için en uygun gördüklerini seçeceklerine yemin ediyorlar. Oylama gizli oyla; böylece kimin kime oy verdiği belli olmuyor. Halkını köle durumuna getireceğinden kuşkulu bir durum olmadıkça, ömür boyu iktidarda kalıyor bu başkan. Tranibore'lar için her yıl yeniden seçim yapılıyor; çoğu yeniden seçiliyor. Bütün öteki reisler bir yıl süreyle görev görüyor. Tranibore'lar üç günde bir toplanıyor, gerekirse daha da sık toplandıkları oluyor; devleti ilgilendiren genel sorunlar, ya da, ender de olsa, halk arasında zaman zaman çıkan anlaşmazlıklar konusunda kral ile istişarede bulunuyorlar. Meclise her defasında iki syphogrant çağrılıyor; çağrılanlar her gün değişiyor. Mecliste üç gün süreyle konuşulmadan kamuyu ilgilendiren bir konuyu karara bağlama-

mak yöneticilerin baş kuralı. Devlet sorunları olağan meclis toplantılarında ya da bütün halkın katıldığı kurultayda ancak tartışılıyor; yoksa cezası ölüm.

Bu işler öyle ayarlanmıştır ki aralarında kral ile tranibore'lar, hükümeti değiştirmek ve halkı köleleştirmek için bir araya gelip bir komplo hazırlayamazlar; önemli bir şey söz konusu olduğunda, durum syphogrant'lara bildiriliyor; bunlar kendi seçmen bölgelerindeki ailelere bildirdikten sonra, kendi aralarında tartışıp durumu senatoya yansıtıyorlar; çok önemli durumlarda konu bütün adaya şamil genel meclise götürülüyor. Meclislerinin aldığı bir karar vardır; bir konu, ilk önerildiği gün tartışılmaz; konu bir sonraki toplantıda ele alınmak üzere ertelenir; böylece aceleci davranışlardan kaçınılmış oluyor; çünkü konu etraflıca ele alınmadan bir sonuca götürülürse, bu kamunun çıkarına değil, zararına olur; böylece ilk akıllarına gelen şeyi tartmış oluyorlar, sapıkça, mantıksız bir atılışla kendi ünlerine leke sürmüş olmaktan çok ülkeyi tehlikeye atmış oluyorlar; yaptıkları önerilerin basiretsiz olduğu sonucunun çıkmasını istemiyorlar. Bütün bunları önlemek için önergelerini soğukkanlılıkla tartışıyorlar.

TİCARET VE YAŞAM

Tarıma gelince, bu işi bilmeyen yok; çocukluklarından beri işin içindeler; kısmen de okulda öğreniyorlar bunu; kent dolaylarındaki tarlalara götürülüyorlar sık sık; orada, bir yanda kendileri çalışırken, başka çalışanları da görme fırsatını elde etmiş oluyorlar: Herkese ortak tarım işinden başka, herkes kendine göre bir zanaat ile uğraşıyor; yün ya da keten üretiyorlar; dülgerlik, nalbantlık, marangozluk yapıyorlar; hiçbir zanaat dalı hor görülmüyor. Bütün adalılar birörnek giyiniyorlar; ancak kadın, erkek, evli ve bekarın değişik giysileri var. Moda değişmiyor, giydikleri çirkin olmadığı gibi, insan bu giysiler içinde kendini rahat duyuyor; iklime de uygun; hem yazlıkları var, hem kışlıkları. Her aile kendi yapıyor giysisini; kadın erkek herkes sözünü ettiğimiz zanaatlardan birini öğrenmek durumunda. Kadınlar genelde yün ve keten işiyle uğraşıyor, ne de olsa güçleri öteki işlere yetmiyor, onları erkeklere bırakıyorlar. Aynı iş çoğu kez babadan oğula geçiyor, tabii eğilimleri varsa; ama birinin becerisi başka bir dalda ise, o kendisinin eğilimi bulunduğu dalda iş gören bir ailenin yanına veriliyor; ancak böyle bir durumda, iyi bir kimse olarak yetişmesi için hem babası hem de reis

göz kulak oluyorlar. Biri bir zanaatı öğrenince de bir başkasını da öğrenmek isterse, buna izin var; yetişmesi gene beriki zanaattaki gibi oluyor. İkisini de öğrendi mi, kamunun birinden birine daha bir gereksinimi olmadıkça, kendisinin birinden birini seçme hakkı oluyor.

Syphogrant'ların başlıca ve hemen hemen tek görevi; kimsenin boş durmaması, tufeyli olmaması; herkesin canla başla çalışması için nezaret etmek. Sabahtan akşama kadar dolap beygirleri gibi durmadan çalışıyor değiller; koşu hayvanları gibi çalışmak her yerde varsa da Utopya'lılarda durum aynı değil; günle geceyi yirmi dört saate bölüyorlar, altısını çalışmaya ayırıyorlar, üç saat öğleden önce, üç saat öğle yemeğinden sonra. Akşam yemeğini yiyorlar, öğle yemeğinden sekiz saat sonra da yatağa yatıp sekiz saat uyuyorlar. Zamanlarının geri kalan yanı kişiye kalmış bir şey; ister çalışır, ister uyur; ne var ki bu süre içinde kendilerini lükse, ihtişama ve tembelliğe kaptırmamaları gerek; vakitlerini eğilimlerine göre uygun bir biçimde harcamaları gerekiyor; çoğu da bu vakitlerini okumaya ayırıyor. Tan ağarmadan önce her sabah kurs görüyorlar; bu kurslara ancak edebiyattan hoşlananlar katılıyor; bununla birlikte her düzeyden erkek kadın, kendi zevklerine göre bu kurslara katılıyor. Ancak, düş kurmaya yatkın olmayanlar, dilerlerse, boş zamanlarında da kendi zanaatlarını icra edebiliyor; bunda, engellenmek şöyle dursun, ülkeleri için emek sarf ettiklerinden teşvik bile görüyorlar. Akşam yemeğinden sonra bir saat kadar kendilerini eğliyorlar, yazları bahçelerinde, kışları da yemek salonlarında; ya müzik dinliyor, ya sohbet edi-

yorlar. Zar oyunu, kâğıt oyunu gibi kötü ve zararlı kumar oyunlarını bilmezler pek. Bizim satranç oyunumuza benzeyen iki tür oyunları vardır; birincisi bir hesap oyunu, sayılarla oynuyorlar; yarışıyorlar... İkincisi erdemlerle kötülüklerin savaşı oyunu. Bu oyunda kötülüklerin isyana teşvik ettiği, insanları birbirinden kin ile ayırdığı, buna karşılık erdemlerin herkesi birleştirdiği temsil ediliyor. Her iyilik karşısına kötülük çıkıyor, kötülüğün sonucunun zorbalık, kurnazlık, erdemin ise kötülüğe karşı koyma, onu alt etmesi; her iki tarafın ne yoldan zafer elde etmek istediği görülüyor. Çalışma saatinin yeterli olmadığı düşünülebilir; öyle ya, sadece altı saat ayrılmış çalışmak için; gerekli miktar üretim gerçekleştirilemeyecek diye korkulur Ama bu doğru değil; gereğinden bile fazla aslında; öteki uluslarda halkın büyük bir bölümünün aylak aylak dolaştığını düşünecek olursanız bunun böyle olmadığını rahatlıkla anlarsınız.

Bir kere, dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar pek çalışmamakta; bazı kadınlar çalışsa da bu kez kocaları sinek avlamakta; sonra aylak aylak dolaşan rahipler tayfasını, din adamı denen şu sürüyü ele alın; bunlara soylular, beyler dedikleri, mal mülk sahibi zenginleri, bunların boş gezenin boş kalfası bir işe yarar diye değil de gösteriş için himaye edilen aile bireylerini ekleyin; daha bitmedi. O güçlü ve aç gözlü dilenci tayfasına ne demeli; hastaneden yeni çıktım, diye yalvaranlara ne demeli? Bütün bunları dikkate alacak olursanız, dünyadaki işe yarar emek düşlediğinizden çok daha azdır. Sonra çalıştırılanların ne kadar azı işe yarar hizmetlerde istihdam edilmekte; her şeyi parayla ölçen bizler, boş, fuzuli bir

sürü iş alanı yaratmışız; buralarda çalışanlar isyan ve ihtişam peşinde. Hayatın gerçekten ihtiyacı olduğu şeylerde sadece çalıştırılsalardı bunlar; ürünler artar, gündelikler öylesine düşerdi ki, hiçbir işçi kazancıyla geçinemezdi; öte yandan, boş işler peşinde koşanlar daha yararlı işlerde çalıştırılsalardı, hayatlarını başıboş dolaşarak geçirenler, ki bunlar çalışanların hak ettiğinden iki katını tüketmekteler, zorunlu olarak işe koşulsa, az zamanda büyük işler başarılabilirdi; hazda aşırı gidilmeden, insanlık için gerekli, yararlı ve güzel şeyler yapılırdı. Bu Utopya'da açıkça görülüyor, bütün kentte ve dolaylarında çalışabilir durumda kadın erkek 500 kişiden fazla bulamazsınız; kiminin yaşı yüzünden kiminin de gücü kuvveti tükenmiş olduğundan. Yasa gereği çalışması gerekmiyorsa da syphogrant'lar bile çalışmadan durmuyor; öteki insanlara örnek olmak için çalışıyorlar. Rahiplerce önerilen bazı kişiler kendilerini tamamıyla ilme verebilsinler diye syphogrant'ların gizli oyuyla tutuluyorlar; vaatkâr bu kimseler kendilerinden beklenen gerçekleştiremediği takdirde gerisin geri işe gönderiliyorlar. Öte yandan, teknik işlerde çalışan bir eleman boş zamanlarında çalışarak kendisini ilim ve irfan sahibi yapacak olursa, zanaatkârlık işinden alınıp okumuşlar sınıfına konulmakta. Elçiler, rahipler, tranibore'lar bir vakitler barzenes dedikleri, şimdi ademus diye çağrılan kralın kendi de bunların arasından seçiliyor.

Böylece çoğunluk başıboş bırakılmadığı gibi, yararsız işlerde çalışmalarına da izin verilmiyor; çalışmak zorunda oldukları birkaç saat içinde ne kadar iş çıkarabileceklerini tahmin edebilirsiniz. Bütün bun-

lar bir yana, işe yarar zanaatlara başka yerlere göre daha az emek sarf ediliyor. Savurgan bir mirasyedi elinde babadan kalan evler çürümeye bırakıldığından evlerin sonradan yeniden inşasında ya da onarımında çok işçinin çalışması gerekiyor; ilkin az bir paraya çıkacak bakım onarım, kalıtım gereği kendisine kalacak kişiye pahalıya mal oluyor; sık sık görülen bir şey de, büyük paralar harcayarak yapılan bir ev, mimari özelliklere karşı kendisinin daha duyarlı olduğunu sanan bir başkası tarafından hor görülüyor, yıkıp aynı paraya yenisini inşa ediyor. Utopia'lılarda bu işler öyle ayarlanmış ki, yeni bir arsa üzerine yeni bir inşaat seyrek görülen bir olay; eskiyen evlerini çabucak onarıveriyorlar, ayrıca çürümesini engelleyecek şeyleri yapmaktan da kaçınmıyorlar; böylece yapıları uzun ömürlü oluyor, fazla emek harcanmamış oluyor; bakımla yükümlü kişiler işsiz kaldığı için aniden gerektiğinde kullanılmak üzere hazır bulunsun diye keresteleri hazırlıyorlar, taşları yontuyorlar.

Giysilerine gelince, fazla bir iş gerektirmiyor; çalışırken meşin ve post giyiyorlar, rahatça oraya buraya atılan bu giysiler yedi yıl dayanıyor; halk huzuruna çıktıklarında bir üstlük giyiyorlar, altındaki görünmez oluyor; üstelik birörnek, tek renkte, yani yünün kendi rengi. Yünlü giysiye başka yerlerde kullanılandan daha az gereksinim olduğundan, onlara daha ucuza mal oluyor. Keten giysi daha çok kullanılıyor; üretimi de daha az emek istiyor. İpliğin inceliğinden çok yünün beyazlığına ya da temizliğine bakılıyor; oysa başka yerlerde türlü renklerde dört beş dış giysi ile aynı oranda ipek yelek bir tek kişiye bile yetmiyor; daha bir titiz kişilere on bile yetmiyor; oy-

sa Utopia'da bir tek giysi çoğunluk iki yıl giyiliyor. İnsanların yeni giyside gözleri yok, çünkü bir başkası onu daha sıcak tutacak değil, ne de onun görünümünü değiştirecek. Hepsi de yararlı bir işte çalıştığından, az şeyle yetindiklerinden kıtlık nedir bilmiyorlar; yapacak iş kalmayınca bir sürü insan karayollarını tamire gönderiliyor. Yapılacak kamu işi yoksa çalışma saatlerinde indirim yapılmakta. Kamu düzeninin başlıca kaygısı kamu gereksinimini ayarlamak ve halka hayatın tek mutluluğu görülen, zihinleri geliştirmek için gerekli zamanı sağlamak olduğundan, başlar insanları boşa çalıştırmamaktadır.

UTOPİALILARIN YAŞAYIŞI VE KARŞILIKLI İLİŞKİLERİ

Şimdi sıra geldi bu insanların karşılıklı ilişkilerine ve öteberiyi aralarında nasıl paylaştıklarına.

Kentler ailelerden oluşmaktadır; aileler arasında akrabalık bağları vardır. Kızlar evlilik çağına geldiklerinde dışarı giderler; öte yandan erkekler, çocuklar ve torunlar aynı evde kalır ve yaşlılıktan bunamadıkça ortak babalarının sözünden çıkmazlar; bunama durumunda babanın yerini kendine yaşça en yakını alır. Herhangi bir kentin aşırı büyümemesi ya da küçülmemesi için dikkat ederler; hiçbir kent, kent dolaylarındakiler hariç, altı bin aileyi geçemez. Hiçbir ailede ondan aşağı on altıdan yukarı nüfus bulunmaması gerekir; rüştüne ermemiş çocuklar için belirlenmiş bir sayı yoktur. Kimi ailelerde çocuk sayısı fazlaya kaçtığında, çocukların bir kısmı çok çocuğu olmayan ailelerin yanına verilir. Aynı yöntemle falan kentin nüfusu azsa, nüfusu çok olan kentten aktarma yapılır; adanın tümünde bir nüfus artışı görülürse, türlü kasabalardan belli sayıda insan toplanıp komşu kıtaya gönderilir; orada yerlilerin ekebildiği topraklardan fazlasının bulunduğu durumlarda, bir koloni kurulur ve yerliler birlikte yaşamak isterlerse o koloni-

nin içine alınır; kendi rızalarıyla katılırlarsa, onların yaşayış biçimini benimsemekte gecikmezler, onların kurallarına uyarlar, bu, her iki ulusun yararlanacağı biçimde işlenmektedir; yoksa sadece bir taraf buna kalkışacak olursa, sonuç verimli olmaz. Yerliler berikilerin yasalarına uymak istemezlerse, onları kendilerine çizdikleri sınırın ötesine iterler; karşı konulduğu zaman da kuvvete başvurmaktan çekinmezler. Yararlanmadıkları, işlemeden ekmeden yüzüstü bıraktıkları bir toprak parçasına sahip olmak isteyen kimseleri engelleyen bir ulus olduğunda, bunu savaş için haklı bir neden olarak görürler; çünkü her insanın doğa yasası gereği geçimi için şart olan bir toprak parçası üzerinde hakkı vardır. Bir durum olursa, kent nüfusunda yer alan bir azalma, adanın başka kentlerinden, o kent nüfusunda hatırı sayılır bir azalmaya neden olmaksızın sağlanacak insanlarla telafi edilir; ki bu telafi işi, bir topluluk oluşturduklarından bu yana veba yüzünden iki kez olmuştur. Uğranılan kayıplar kolonilerinden geri çağrılacak insanlarla gerçekleştirilir; adanın nüfusunda aşırı bir düşme olacağına kolonilerdeki nüfusun azalmasını yeğlerler.

Toplum yaşamına geri gelirsek, her ailedeki en yaşlı üye, dediğimiz gibi, o aileyi yönetmektedir; kadınlar kocalarına, çocuklar da ana babalarına hizmet etmektedir, bu arada küçük çocuk da ağabeyine hizmet eder. Her kent dört eşit bölgeye ayrılmış, her birinin ortasında pazar kuruluyor; pazara getirilenler türlü aile birimlerince üretilmiş şeyler; mallar oradan bu amaç için öngörülmüş evlere dağıtılmakta; evlere mallar cinslerine göre dağıtılıyor; her aile reisi oraya gidip kendinin ya da ailesinin gereksinimini her ney-

se, ücret ödemeden alıyor, ya da aldığı şeyin karşılığında yerine başka bir şey bırakıyor. Her şey o kadar bol ki, istediğini almayan yok; öte yandan gereksiniminden fazlasını alan da yok; her an istediklerini alabilecek oldukları için, fazlaya tamah söz konusu değil; zaten ya sonra bulamazsam korkusu değil midir hayvan türünü aç gözlü ya da doymak bilmez yapan; bu korkunun yanı sıra bir de insandaki o böbürlenme duygusu yok mu, ille de hemcinsinden daha üstün daha görkemli görünme isteği. Ancak Utopia yasalarında buna yer yok. Söz konusu pazarların yanı başında sebze, meyve, ekmekten başka, balık, kümes hayvanları, büyükbaş hayvanlar da var.

Kentlerinin sınırı dışında bir akarsu başında hayvan kesmek için yerler ayrılmış; kesilen hayvandan arta kalanlar köleleri tarafından temizleniyor; yaradılıştan sahip olduğumuz duyguların en üstünü olan acıma ve iyi yüreklilik kasaplığı engellediği için köleler dışında hemşehrilerinin bu fiili yapmasına izin verilmiyor; öte yandan kentlerine pis ve murdar şeylerin sokulmasına müsaade edilmiyor; sağlıklarını bozabileceklerini düşündükleri pis kokulara bulaşmaktan çekiniyorlar. Her sokakta birbirinden eşit uzaklıkta özel adları olan büyük mahaller var. Syphogrant'lar otuz aile halinde burada barınıyorlar; on beş aile bir yanda, bir o kadar da öteki tarafta. Her birinin iaşe memuru belli bir saatte pazara gelmekte ve kalanların sayısına göre erzak almakta. Öte yandan hastalar özel bakım görmekte, her kentteki, surlar dışına inşa edilmiş kamu hastanelerine yatırılıp tedavi edilmekte; öylesine büyük ki bu hastaneler, başlı başına birer kent sanırsınız. Hasta sayısı ne kadar

çok olursa olsun daima yer bulunuyor, bulaşıcı hastalıklar uzak tutuluyor öteki hastalardan; böylece bulaşma tehlikesi giderilmiş oluyor. Hastaneler, hastaların rahatı ve tedavisi için her donanıma sahip; yatan hastalardan şefkat ve dikkat esirgenmiyor, hepsi de hazik ve nazik hekimlerin ellerinde; kendi rızası olmadıkça hastaneye yatırılmıyor hasta; hasta olup da hastaneye gitmek istemeyen kimseye rastlamak da olanaksız... Hastane iaşe memuru hekimlerin yazdıklarını alıp gittikten sonra pazarda kalan iyi kalite şeyler kalanların sayısına göre halkevlerine eşit olarak dağıtılmakta. Bu arada kralın, baş rahibin, tranibore'ların, elçilerin ve ender olarak uğrayan yabancılar varsa onların payı da gözetilmekte; Tanrı konuklarını ağırlamak için konuk evleri var; yemek saatlerinde bütün syphogrant'lar boru ile çağrılıyor; hastanedekiler ya da evde hasta yatanlar hariç, birlikte yemek yiyorlar. Halkevlerinin iaşesi temin edildikten sonra, pazarda arta kalan şeyleri isteyen alıyor eve götürüyor, alıp götürene karşı çıkılmıyor; götürmelerinin elbette bir nedeni vardır diye düşünüyorlar; isteyen, yemeğini evde yiyebilir yemesine, ama kimse buna hevesli değil; elinin altında bol bol varken evde yemek yemek saçma, aptalca bir şey oluyor. Halkevlerinin ağır ve pis işleri kölelerce yapılıyor; giyim kuşam, yemek pişirme ve sofra işleri kadın işi; nöbetleşe ailelerce üstleniliyor. Üçer kişilik ya da sayılarına göre daha çok kişiye ayrılmış masalarda oturuyorlar; erkeklerin yüzü duvara dönük, kadınlarınkiyse tersine; kadınlar arasında, özellikle hamileler, ağrısı tutarsa, ki bu sık sık yer almaktadır, başkalarını tedirgin etmeksizin kalkıp emzirme odasına gidebilsinler

diye; bebek emzirmeye ayrılmış olan bu odada her zaman temiz su bulunuyor; gerektiğinde bebeklerini yatıracak beşik de var; üstelik altını üstünü değiştirmek istediklerinde, daima yanan bir ateş. Ölüm ya da hastalık gibi bir durum yoksa, her bebek annesi tarafından emziriliyor; böyle bir durumda syphogrant'ların eşleri hemen bir sütnine buluyorlar; sorun olmuyor bu, emzirecek durumda herkes bu işe gönüllü; kendisini emziren sütnineye anne gözüyle bakıyor çocuklar. Beş yaşından küçükler sütnineleriyle birlikte oturuyor, kız oğlan öteki çocuklar evlilik çağına gelinceye kadar ya masadakilere hizmet ediyorlar, ya da güçleri kuvvetleri yetmiyorsa bu iş için, çıt çıkarmadan yerlerinde oturuyorlar, önlerine konulanı yiyorlar; başka bir merasim söz konusu değil yemek yerken. Halkevinin yukarı ucundaki ilk masanın orta yerinde syphogrant ile eşi oturuyor; burası baş köşe, herkesin görebileceği bir yer; yanlarında da en yaşlı iki kişi; masaya gelen yemek her zaman dört kişilik. Syphogrant'lıkta bir tapınak bulunuyorsa eğer, rahip ile karısı, ötekilerden ayrı, şeref yerinde syphogrant ile birlikte oturuyor; yanlarında gençler, onların yanında da yaşlılar. Böylece gençlerle yaşlılar birlikte oturuyorlar. Sofranın bu düzeni, yaşlıların ağırbaşlılığı sayesinde, gençlerin söz ya da davranışında yersiz, aşırı bir taşkınlık görülmüyor. Sofradaki gençler gizlice bir şeyler söyler, ya da yazarlarsa, yanlarındakilerden ya biri ya öteki nasıl olsa bunun farkına varmakta gecikmiyor. Başlangıçta yemek servisi masanın bütününe birden yapılmıyor; yerleri gençlerinkinden ayrı olduğundan, yemeğin iyi tarafı yaşlılara veriliyor; yemeğin geri kalan kısmı eşit ola-

rak dağıtılıyor. Herkese yetecek kadar bol değilse, yaşlılar önlerine konulan yemekleri gençler arasında bölüştürüyor. Böylece yaşlılar özel saygı görmekte: Bu saygı aslında herkese şamil. Yemeklerde yüksek sesle doğruluk ve erdemler üzerine bir parça okunuyor. Kimseyi sıkmamak için kısa kesiliyor; derken yaşlılar bundan yararlanarak çevresindekilere anlamlı, can sıkmayacak öyküler anlatıyor; ancak onları tekellerine almıyorlar; üstelik konuşan sadece kendileri olmuyor, gençlere de konuşma hakkı tanınıyor; böylelikle gençlerin ruh haleti ve karakteri hakkında bilgi de edinmiş oluyorlar. Öğle yemeğini bitiriyorlar, akşam yemeklerinde daha uzun oturuyorlar; nedeni, öğle yemeğinden sonra onları işin beklemesi; oysa akşam yemeğinden sonra onları bekleyen yatak; mideleri yediklerini daha rahat sindirsin diye bu. Müziksiz olmuyor akşam yemekleri; etin arkasından mutlaka meyve yiyorlar; masada bazıları tütsü yakıp, kokulu merhemler kullanıyor, tatlı sular püskürtüyorlar etrafa; neşelerine neşe katacak hiçbir şey yok; neşelenmeleri uygunsuz bir şey olmadıkça herhangi bir engelle karşılaşmıyor. Gönüllerince eğleniyorlar. Kentte toplu halde oluyor bu; uzak kır kesiminde herkes kendi evinde yiyor yemeklerini; hiçbir aile hiçbir şeyin eksikliğini duymuyor; nitekim kentlere mallar oradan geliyor.

UTOPİA'DA YOLCULUK

Bir kimse başka bir kentte oturan bir arkadaşına ziyarete gitmek ya da ülkenin köşesini bucağını gezip görmek istediği zaman kentte kendisine şu veya bu nedenle bir ihtiyaç yoksa syphogrant'dan ve tranibore'lardan kolayca izin alabilmektedir; kralın pasaportunu taşıyan kişi yolculuk izni almış kişidir; pasaportta aynı zamanda kişinin yolculuktan döneceği zaman da belirtilmiştir. Kendisine bir araba ve koşum hayvanlarına göz kulak olacak bir de köle veriliyor; yolcular arasında kadın yoksa yolculuğun sonunda araba fuzuli bir şeymiş gibi geri veriliyor. Yola çıktıklarında kendilerine yolluk verilmiyor; eksikleri yok, nerde olurlarsa olsunlar kendi yerlerindeymiş gibi ağırlanıyorlar. Bir yerde bir geceden daha uzun süre kalacak olurlarsa, herkes kendi işine devam ediyor, meslektaşları tarafından iyi karşılanıyorlar; öte yandan, bir kimse oturduğu kentten izinsiz ayrılır da pasaportsuz başıboş dolaşır halde yakalanırsa, vay haline, kaçak gibi davranıyorlar kendisine, gerisin geri yurduna gönderiliyor; bunu bir kez daha tekrarlayacak olursa da köleliğe mahkûm ediliyor. Bir kimse oturduğu kentin sınırları içinde gezmek isterse, babasının izniyle ve karısının onayıyla gezme-

ye gidebiliyor; ancak kırsal kesimdeki bir eve uğrayacak olup da ağırlanmak istiyorsa, ev halkıyla birlikte çalışması ve onların kurallarına uyması gerekiyor; böyle davranacak olursa, kent sınırları içinde dilediği yere gidebiliyor; hâlâ kendi kenti sınırları içindeymişçesine kente yararlı olmakta devam etmekte sayılıyor. Sözün kısası, toplum içinde başıboş gezen kimse yok, hiçbir mazeret çalışmalarını engellemiyor. Meyhane, kerhane yok; kişilerin birbirlerini baştan çıkaracakları zaman ve mekân olmadığı gibi, gizli gizli toplanacakları, grup oluşturacakları yer de yok; herkes meydanda, herkes kendi görevini yerine getiriyor, boş zamanlarını da yararlı işler görerek geçiriyorlar. Böyle bir düzen içinde yaşayan toplumda kıtlık nedir bilmiyorlar; mal mülk eşit şekilde dağıtıldığından kimse hiçbir şeye muhtaç değil, ya da dilenmek zorunda kalmıyor.

Her yıl her kentten üç kişinin katıldığı Büyük Amaurote Kurultayı'nda, hangi kentin yeterli erzakı var, hangisi muhtaç durumda diye inceleme yapılıyor; birindeki eksik ötekindeki fazlalıkla denkleştiriliyor; bu işte para dönmüyor, takas da söz konusu değil; bolluk kıtlık birbirini dengeliyor; bütün ada tek bir aile gibi. Ülkelerinin tümünü gözden ırak kılmadan ambarlarını iki yıllık erzakla dolduruyorlar; mevsimlerin kötü geçmesinin neden olabileceği sonuçlara karşı bu şekilde önlem alınıyor; buğday, bal, yün, keten, odun, balmumu, kuyruk yağı, deri ve hayvan gibi yeterinden arta kalan ürünlerini normalde büyük miktarlarda başka uluslara gönderiyorlar. Gönderdikleri malların yedide birini ülkelerinin yoksullarına ücretsiz dağıtılmasını istiyorlar, geri kalanı-

nı da makul fiyatlarla satıyorlar. Bunun karşılığı olan demirden başka bir şeye pek gereksinimleri yok. Kendi ülkelerinde bulunmayan tek tük şey yanında bol miktarda altın ve gümüş alıyorlar; uzun süredir bu ticaretle uğraştıklarından büyük servet sahibi olduklarından satışların peşin ya da veresiye olması fark etmiyor onlar için.

Servetlerinin büyük bir kısmı alacak senedi halinde; ancak sözleşmeleri şahısların değil, kentin kefaleti altında; onlara borçlu durumda bulunan kentler, kendilerine borcu bulunan özel şahıslardan toplanmakta; hazinede alıkonuluyor ve talep edilinceye kadar Utopia'lılar getirisinden yararlanıyorlar; bu paranın büyük bir kısmını onu kullananlara bırakıyorlar, kendileri için istemiyorlar, ne var ki komşularının ona daha çok gereksinimi olduğunu görürlerse, borçlarını tahsil edip onlara borç veriyorlar. Bu özellikle bir savaşa girdiklerinde oluyor; servetlerinin en çok işe yaradığı zaman bu; servetlerinden kendileri yararlanmıyorlar. Olağanüstü durumlarda ya da beklenmedik olaylar yer aldığında parayı yabancı asker kiralamada kullanıyorlar; kendi halkını tehlikeye atmak istemiyorlar çünkü; bu askerlere kucak dolusu para veriyorlar, düşmanlarının da aynı şekilde davranabileceklerinin farkındalar; ihanet söz konusu olabileceği gibi, parayı alıp kaçmak da olmayacak şey değil; karşılıklı kıskançlıklar yaratmanın yollarından biri de bu; buna ayırdıkları servet inanılmaz; ancak, bu parayı servet diye elde tutmuyorlar; buna inanılması güç bir savurganlık desem yeri. Kendi gözlerimle görmüş olmasam inanmazdım doğrusu.

Bizim âdet ve törelerimizden başka olduğundan, her şey bize inanılmaz gibi geliyor. Ne var ki sağduyulu biri, anayasal yapıları bizimkinden ayrı olduğundan altın ve gümüşleri bambaşka bir standarda göre ölçüyor; kendi aralarındaki ilişkiler için paraya ihtiyaçları olmadığı için, gereğinden fazla değer vermiyorlar, yani kullanımı oranında ancak değer veriyorlar. Bu durumda kendilerine gereken altın veya gümüşten çok demir; demir onlar için ateş ile su kadar değerli; onsuz yapamıyorlar; doğada demir kadar değerli başka bir maden yok onlar için. Az bulunuyor diye, insan budalalığı altın ve gümüşe değerinden fazla değer vermiştir. Oysa onlar şefkatli bir ana baba misali hava ve su gibi en iyi şeyleri, bol bol sağlamıştır kendisine, boş, işe yaramaz şeyleri saklayıp gizlemiştir.

Bu madenler ülkedeki bir kalede saklanacak olaydı kralda ve senatoda kıskançlık uyandırırdı ve halkta saçma bir güvensizlik yaratırdı; kıskançlık yüzünden kamu yararını kendi çıkarlarına feda etmeye kalkışırlardı.

Tutup da altın ve gümüşten kap kacak üretecek olsalar, bir de bakarsınız bu halkın pek hoşuna gider, vazgeçemez olurlar, bir savaş durumunda askere para gerektiğinde elleri avuçları boş kalırdı. Bütün bu uygunsuz durumlardan kaçınmak için bir çare bulmuşlar; onlara en uygun çare, büyük değer verip titizlikle sakladığımız altın bizlerinkinden inanılmayacak derecede başka. Kolayca kırılır madenlerden yapılmış, ama güzel görünümlü kil ya da cam kaplarda yeyip içiyorlar; oturaklarını ise altın ve gümüşten yapıyorlar; sadece kendi evlerindeki değil, umumi yer-

lerdeki tuvalètlerde de onları kullanıyorlar; kölelerini bağladıkları zincirler de prangalar da aynı madenlerden; hatta bazılarına, namussuzluk simgesi olarak altın küpe bile takıyorlar, kimine de gene altın ya da gümüşten zincir veya taç giydiriyorlar, böylece altın ve gümüşü gözden düşürmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Öteki uluslar altın ve gümüş üzerinde tir tir titrerken, birbirlerinin parçalarıymış gibi onlardan ayrılmak istemezken, Utopia'lılar baş belasıymış gibi ya da beş paralık değeri yokmuş gibi (ihtiyaç durumunda) kolayca elden çıkarıveriyorlar.

Kıyıları inci yataklarıyla dolu; kayalıkları elmas ve nar taşlarıyla kaplı; arayıp bulmak, çıkarmak akıllarından geçmiyor. Ancak tesadüfen rastlayacak olurlarsa, parlatıyorlar ve çocuklarına süs diye takıyorlar, çocukların pek hoşuna gidiyor, övünç kaynağı oluyor onlar için; büyüdükçe ve bu gibi değersiz süsleri çocuklardan başka kimsenin takmadığını görünce, anne ve babalarından söz işitmeden, kendiliklerinden çıkarıp bir yana atıyorlar; büyüyünce kuklalarla ya da başka oyuncaklarla oynamaktan utanmışlar gibi uzaklaşıyorlar oradan.

Orada bulunduğum sırada Amaurote'a gelen Anemol'ların elçileri de gördüğüm kadar âdet ve törelerin insanları nasıl bu kadar birbirine zıt yaratıkları haline getirdiğini başka hiçbir yerde görmedim. Pek önemli konuları görüşmek üzere geldiklerinde, türlü kentlerden gelen milletvekilleri onları karşılamaya çıkıyor. Utopia yakınlarındaki ulusların elçileri, onların âdetlerini bildiğinden ve güzel giysilere meraklı olduklarından, ipeğe hor gözle baktıklarından ve altının namussuzluk göstergesi olduğundan

haberleri olduğu için, ziyaretleri sırasında sade kıyafetle gelmeye özen gösteriyorlar; ancak, daha uzakta yaşayan ve ticari ilişkileri pek bulunmayan Anemolia'lılar, öyle ahım şahım giyinmediklerini, hepsinin birörnek giysiler giydiğini görerek, halkın zengin olmadığı kanısına varıyorlarmış, akıl kullanmaktan çok böbürlenmeye düşkün olduklarından, Tanrılara benzer görkem sergilemek ve zavallı Utopia'lıların gözlerini kamaştırmak için karar almışlar. Üç elçi yüz kişilik bir maiyetle, çoğu ipek, renk renk giysiler içinde gövde gösterisine kalkmış. Ülkesinin soylu sınıfından olan elçilere gelince, altından giysiler içindeymiş, altın köstekleri, küpeler, halkalar takmış takıştırmışlar, inci ve mücevher kaplı bileziklerle çevriliymiş şapkaları; yani Utopia'lıların kölelerinin görünümüyle karşılarındaymışlar; yani namussuzluk simgeleri ve çocuk oyuncaklarıyla donanmışlarmış.

Bir yandan görünüşlerinin görkemli ve hoş olduğu bir gerçekti, hele merak içinde sürü sürü gelen Utopia'lının sade giysileri yanında giyim kuşamları göz kamaştırıyordu; öte yandan görkemli görünümlerinin yaratacaklarını umdukları izlenimin bekledikleri gibi olmadığını görmek ilginçti. Birkaç kişi dışında ülkelerinden dışarı adım atmamış ve başka ulusların âdetlerinden habersiz bu insanlar için manzara öyle gülünçtü ki, elçilerin kendilerini de bu aşağılık giysiler içinde görünce, nispeten saygı gösterir gibi davrandılarsa da, onların kendilerini de altın köstek-lerle donanmış olduğunu görünce, onlara köle nazarıyla bakıp saygılı davranmaktan vazgeçtiler. Oyuncaklarına artık küçümseyerek bakacak kadar büyümüş çocukları görmeliydiniz; annelerine bağırarak

koşuyorlar, oralarını buralarını çekiştirerek çığrışıyorlardı: "Koca delilere bakın, inci boncuklarına bakın, koca bebekler!" Anneleriyse, saf saf, "Susun çocuklar, bunlar elçilerin soytarıları olmalı," diyorlardı. Kimi zincirlerin modasını eleştirmekteydi, işe yarar yanlarının olmadığını söylüyorlardı. Zincirler kölelerini sıkı tutacak türden değilmişmiş, onları kolayca kırıp kaçabilirlermiş; üstelik salkım saçak sarkıyorlarmış, onlardan kurtulmak işten değilmiş; ne var ki, elçiler bir gün boyunca aralarında kaldıktan sonra ve evlerindeki altın zenginliğini gördükten, öteki ulusların verdiği değer oranında hor gözle bakılan bir nesne olduğunun farkına vardıktan, üzerlerindeki süsler kadar tek bir kölenin üzerinde altın zincir ve pranga bulunmadığına tanık olduktan sonra, yelkenleri suya inmiş, az önce böbürlendikleri şeylerin görkeminden bu kez utanmaya başlamışlardı. Utopia'lılarla yaptıkları sohbet sonucu hemen karara varmışlar ve bu ve buna benzer diğer âdetlerinin saçmalığını anlamışlardı. Bir yıldızın, hatta güneşin yanında mesabesi okunmayacak bir mücevher veya değerli taşın sönük kalan parlaklığının insanı bu denli etkileyebileceğine akılları ermiyordu; giysilerinin kumaşının daha iyi iplikten yapılmış olması da şaşkınlık veren bir şeydi; alt tarafı hepsi de koyun yünü değil miydi, onu giyen kim olursa olsun, koyun koyundu gene de. Kendi başına hiçbir işe yaramayan altına her yerde bu kadar değer verilmiş olması, insan için yapılmış, insan tarafından değer biçilmiş altının insanın kendinden daha değerli görülmesi akıl alacak şey değildi. Şaştıkları bir şey daha vardı; nasıl oluyordu da, odun kafalı, kurşundan yapılmış, kötü niyetli, man-

yağın teki sırf bir yığın altın sahibi diye bir sürü aklı başı yerinde iyi yürekli kişilere hükmedebiliyordu; olur da bir gün şu veya bu nedenle ya da (kimi zaman kör talih gibi durup dururken değişiveren) yeni yasa gereği bütün bu serveti elinde bulunduran, kendisi de servetin bir parçasıymış gibi ailenin en alçak serserisinin eline geçince kendisi uşak durumuna düşüp talihine küserdi. Onları en çok şaşırtan şeylerden biri de, kendisine karşı herhangi bir borçları olmamasına, ya da ondan herhangi bir lütuf beklemek durumunda olmamasına karşın, sırf zengin diye, bir kişiye Tanrıya gösterilen saygı gibi bir saygı göstermeleri; bütün servetine rağmen ömür boyu kimseye hiçbir şey koklatmaya yanaşmadığını bilseler bile.

Kısmen almış oldukları eğitimden ve âdetleri ve yasalarının bu tür saçmalıklara karşı durduğu bir ülkede yetişmiş olmalarından kısmen de kendilerinin okumuş, ilim irfan sahibi olmuş olmalarından geliyordu; herhangi bir kentte her ne kadar bütün zamanlarını okumaya yazmaya ayırabilecek kişiler azsa da; çünkü bu gibiler daha çocuklarından itibaren edebiyata yatkınlıklarını keşfetmiş kişilerdir; bunların çocukları, erkek kadın ülke nüfusunun büyük bir bölümüne, boş zamanlarını okuyarak geçirmeleri beyinlerine çakıldığı için ömür boyu bu alışkanlıklarını bırakmazlar. Zengin ve hoş bir dil olan ve herkesin rahatça meramını dile getirebildiği bir dil olan ana dilinde eğitim görmekteler. Dilleri büyük bir coğrafi kesimde kullanılmaktaysa da, her yerde bu kadar arı duru bir dil değil. Dünyanın bizim bu yanında ün salmış filozofların adlarını bizden önce duymamış olmalarına karşın, müzik, mantık, aritmetik ve geometri-

de Yunanlılar kadar yaratıcı ve bulucu olmuşlar. Geçmişin filozoflarından aşağı kalmamaları bir yana, bizim çağdaş mantıkçılara taş çıkartır durumdalar. Bizim saçma sapan mantık okullarımızda zar zor çocukların kafalarına çakılmaya çalışılan fuzuli, bir işe yaramaz şeyler öğretilmemekte orada; hayal peşinde olmaktan öyle uzaklar ki, onlara her birimizin insan olarak taşıdığı özellikler anlamında soyut kavram olarak insan denen varlıktan söz ettiğimizde akılları bir türlü almadı anlatmak istediğimizi. İnsan denen varlığın parmakla gösterilebilecek bir nesne olmasına karşın, tıpkı bir devmiş gibi kimsenin onu algılayamayacağını söylediğimizde anlamadan bakakaldılar yüzümüze.

Bu boş kavramlar konusunda ilgisiz olmalarına karşın astronomi nedir biliyorlar; gök cisimlerinin hareketlerini iyi biliyorlardı, güneşin, ayın ve yıldızların çizdiği yolları ve yerlerini çok dakik olarak hesaplamalarını olanaklı yapan ustalık işi, ince ayrıntılı birçok aletleri vardı. Buna karşılık müneccimlik akıllarından hayallerinden geçmemişti. Uzun gözlemlere dayanan bir beceri hava tahminlerinde yanıltmıyordu onları. Yağmur ne zaman yağacak, rüzgar ne zaman esecek ya da ne gibi hava değişiklikleri olacak biliyorlardı ya, bunların felsefesine gelince, denizin neden tuzlu olduğu, gelgitin nedenleri, gök ile yeryüzünün başlangıcının nasıl olduğu konusunda bir bakıma bizim eski filozoflarımız gibi fikir yürütüyorlardı, bazen de filozoflarımızdan başka türlü düşündükleri ve yeni bir varsayım ortaya attıkları da oluyordu; bu bakımdan her konuda anlaşıyorlardı denemez onlara.

Ahlak felsefesine gelince, onlar da tıpkı bizim gibi tartışıyorlardı aralarında. Hem beden hem de zihin için neyin aslında iyi olduğunu inceliyorlar, dıştaki bir şeyin gerçekten iyi olup olmadığı üzerinde kafa yoruyorlardı, yoksa, iyi denen şey sadece ruhun doğuştan sahip olduğu bir nitelik miydi? Erdem ve haz denen şey neydi? Ama üzerinde tartıştıkları asıl şey insanın mutluluğu idi; pekiyi mutluluk neydi? Tek bir şey miydi nedeni, yoksa başka şeyler de mi vardı işin içinde? Haz, insan mutluluğunun tümü olmasa bile, belli başlı parçalarından biriydi. İşin tuhaf yanı, bu haz ahlakından yana olanların, din gibi ağır ve sıkı, din kadar acı dolu, katı görüşlere başvurmasıydı. İyilik ve kötülük üzerine tartışırken, ister istemez dinin ve felsefenin etkisi altındalar; kusurlu düşünmekten, yanlış görüşlere kapılmaktan çekiniyorlar.

Din ilkelerine gelince, insan ruhunun ölümsüzlüğüne inanıyorlar. Tanrı, iyiliği gereği insanın mutlu olmasını istemektedir; öteki dünyada iyi fiiller için ödüller vaat etmiş, kötülükler için cezalar öngörmüştür. Bu din ilkelerinin kendilerine gelenekle aktarılmış olduğuna ancak aklın insanı buna inanmaya, bunları kabule götürdüğüne inanmaktalar; bu ilkeler olmasaydı insanın meşru ya da meşru olmayan her türlü haz peşinde koşacağını sakladıkları yok; bu durumda dikkat edecekleri şey küçük bir hazın daha büyük bir hazı engellememesi ve sonradan büyük acılara neden olabilecek bir hazın arkasında koşmamak; ölümden sonra bir ödül umudu olmasaydı, kötü ve acıyla dolu bir eylem peşinde olmak, hayatın nimetlerini tatmamak, bile bile acıya ve meşakkate

katlanmak budalaca bir şey olurdu. Bazıları mutluluğun, erdemin ta kendi olduğu kanısında; kimi bizi yöneten gücün mutluluk olduğu savında, insan için en iyi şeyin mutluluk olduğunu düşünüyorlar. Erdem denen şeyi insanın doğaya ayak uydurması gibi görüyorlar; Tanrının insanı bu amaçla yarattığı kanısındalar; insan, aklının rehberliğinde kimi şeyi onayladığını, kimini de geri çevirdiğini düşünüyorlar; aklın insanda uyandırdığı ilk şeyin yüce Tanrı için sevgi ve saygı olduğu, insanın her şeyi ona borçlu olduğu, ancak ondan her şeyi bekleyebileceği inancındalar. Sonra da, akıl bize tutkudan uzak durmamızı, elimizden geldiğince neşe içinde olmamız gerektiğini söyler; yaradılışımızdaki iyilik ve insancıllık gereği başkalarının mutluluğuna da çalışmak zorundayız diyorlar. Bütün bu hazlara kuşkulu gözlerle bakan, onları kötüleyen en asık suratlı, en bağımsız erdem adamı dahi, bizi kendisi gibi çetin işlere, eziyetlere, çilelere katlanmaya çağırırken, başkalarını yoksulluktan, dertlerden kurtarmak için elimizden geleni esirgememizi ister bizden; bu sert ahlakçı bile insanı avutan, kurtaran kişiyi, insanlık adına göklere çıkarır diyorlar. Dolayısıyla, başkalarının derdine derman olmaktan, onları baskılardan ve kaygılardan kurtarmaktan, onlara rahat yaşam standardı sağlamaktan, insanlığın refahı ve rahatı için çalışmaktan, yaradılışımıza daha özgü ve uygun bir erdem olabilir mi? Haz denen şey de bu değil mi ki zaten? İnsan yaradılışı canı gönülden bunu istemez mi?

Haz dolu yaşama isteği ya gerçekten şeytanın işi, ki bu durumda zevk peşinde koşanlara yardım etmemiz şöyle dursun, tersine, zararlarına olacak her şey-

den onları kurtarmak için elimizden geleni yapmamız gerekir; yok, iyi bir şeyse, onu hem kendimiz, hem de başkaları için istememiz gerekmez mi? Önce can sonra canan, derler ya; doğa bir yandan başkalarının iyiliğini isterken, diğer yandan kendinize acımasız ve zalimce davranmanızı istemez herhalde. Erdeme, doğaya göre yaşamak diyorlar ya, insanı ne yaparsa yapsın, doğanın haz peşinde koşmaya ittiğini düşünüyorlar. Öte yandan hayatın zevklerini desteklememiz için doğa bizi toplum içine itmeye çalışıyor. Çünkü insanlığın üstüne çıkmış, doğanın biricik sevgilisi olmuş bir insan düşünülemez; tersine, aynı türden olanları, doğa aynı düzeye getirir gibi. Bu açıdan bakıldığında, kimse başkalarını tehlikeye düşürecek derecede kendi çıkarı peşinde koşmamalıdır; bu durumda sadece özel şahıslar arasındaki bütün sözleşmelere riayet etmekle yetinmeyip aynı zamanda, ister iyi niyetli bir kralın buyruğu ile, ister yalansız dolansız baskı altında olmadan, bize haz veren nesnelerden herkesin yararlanmasını sağlayan yasalara da riayet edilmelidir.

Yasaların müsaade ettiği kadar bir insanın kendi çıkarları peşinde koşmasını gerçek bilgelik kanıtı gibi görüyorlar. Kamu yararını, kişinin kendi özel çıkarlarına yeğlemesini dindarca bir davranış kabul ediyorlar; ancak kişinin kendi zevki için bir başkasının zevklerinin elinden alınmasını doğru bulmuyorlar. Öte yandan, başka insanların iyiliği için kişinin kendi yararından vazgeçmesi onlara göre ince ve iyi bir ruhun belirtisi; bu durumda kişi bir hazdan olurken başka bir hazı tatmaktadır; kendi de aynı durumla karşı karşıya kaldığında, o da başkalarından böyle

bir davranış beklemektedir; iyi bir davranışta bulunmuş olma ve mahcup bıraktıkları kişilerin kendisine karşı duyduğu sevgi ve şükran borcu üzerinde düşünme, insanın zihnine, bedenin, kısıtlanmasaydı eğer, almış olacağı hazdan çok daha büyük bir haz vermekte. İyi bir ruhun emin olduğu bir şey de ufak tefek hazlardan vazgeçen insana Tanrının ziyadesiyle cömertçe sevinç vereceğidir. İnsan etraflıca düşündüğü takdirde, öyle geliyor ki ona, bütün eylemlerimiz, hatta tüm erdemlerimizin yöneldiği nokta keyif; doğanın bize öğrettiği her hareket ister zihin eylem olsun, ister beden hareketi olsun, keyif ona göre. Bu durumda, daha çok doğanın bize önerdiği hazlarla yetiniyorlar, onlara göre doğa bizi sadece aklın ve duyguların sağladığı hazlara yöneltmektedir; bu şekilde kimseleri incitmediğimiz gibi, daha büyük hazlardan da yoksun kalmamış oluyoruz; ardından gelecek belalardan kurtulmuş oluyoruz böylece; ne var ki, insanlar saçma, ama sık görülen bir yanılgı ile, dilediklerinde değiştirebildikleri sözcükler misali nesnelerin niteliğini kolayca değiştirebileceklermiş gibi bu hazların, gerçek mutluluklarını artıracağına engelleyecek şeyler gibi görmekteler; bir zamanlar onları büyülemiş olan haz sandıkları şeyler zihinlerine öylesine takılı kalmıştır ki, daha gerçek ve saf hazlara yer kalmamıştır orada.

Bir sürü şey vardır, kendi başlarına harika denecek hiçbir özelliği yoktur; aslına bakacak olursanız acı yüklüdürler; ne var ki yasak şeylere karşı bizdeki o sapıkça iştahı karşılamaları bir yana, hayatımızı yönlendirmekte büyük rol oynarlar. Bu tür ince zevkler peşinde koşanlar arasında giyim kuşamları

ahım şahım olduğundan kendilerini daha bir üstün görürler; bunlar onlara göre iki bakımdan yanılmaktadır, hem giysileriyle övündükleri için, hem de kendilerini üstün gördüklerinden; üzerinize giydiğiniz şey ister ince yün iplik kumaştan olsun, ister kaba dokunmuş olsun, ne fark eder ki? Gelgelelim, şu insanlar yok mu, sanki hemcinslerine gerçekten üstün bir yanları varmış gibi ve bu sözde üstünlükler kendi kusurlarından doğmuyormuş gibi. Böbür böbür böbürlenmekte, kendilerini daha değerli görmekte, giydikleri şeyler nedeniyle kendilerine saygı gösterilmesini istemekteler; daha sıradan bir giysi içinde olmuş olsalardı bu saygıyı beklemelerinin abes olacağı kanısındadırlar; ama şimdi bekledikleri saygının gösterilmemesi onlara hakaretmiş gibi gelmekte. Kişinin bu görünümüne saygı ne de budalaca bir şey. İnsan başkasını çıplak, alçalmış görür de, bundan nasıl hakiki, gerçek bir haz duyar? Bir insanın karşınızda diz çökmesi hoşunuza gider mi? Başka birinin derdi sizin derdinizi giderebilir mi? Ne var ki, nicelerinin soyluluklarının kendilerine sağladığı zevk ile kendilerinden geçmelerini birkaç kuşak zengin, servet sahibi birtakımı atalardan gelmiş olmalarının nasıl kasım kasım kasılmalara neden olduğunu görmek şaşırtıcı bir şey doğrusu; bütün şimdiki soylulukları buna dayanıyor; ana babaları onlara beş para bırakmamış olsa da, ya da kendileri ellerine geçeni har vurup harman savurmuş olsalar da, soyluluklarından herhangi bir şey kaybetmemiş oldukları kanısındadırlar. Mücevherlere, değerli taşlara tutkun olanlar aynı taşın her zaman herkes tarafından her yerde rağbet görmediği göz önüne alınırsa, özellikle o sırada en çok

beğenilen ve talep edilen taşlar satın aldıklarında, nerdeyse tanrısal bir mutluluk duyanlar da Utopia'lılar gözünde aynı durumda; derken taşın altın montüründen sökülmesini tuttururlar; bu kadar ince tedbirlere karşın sahte bir taş almamak için kuyumcudan güvence, taşın sahte olmadığı konusunda yemin etmesini isterler; öyle ya, ola ki göz insanı yanıltır, körmüşçecesine sahtesi ile gerçeğini birbirinden ayıramazsınız; bu insanların yığmış oldukları, kendilerine hiçbir yarar sağlamayacak olan bir serveti seyretmeye doyamıyorlar mı acaba? Bundan aldıkları tat, sahte bir hazın gölgesi. Kimi de aman kaybetmeyeyim, kem gözlerden saklayayım diye gizleyenler de aynı durumdadır; onu toprağa gömmek, daha doğrusu toprağa geri vermek, yaramaz duruma getirmek ne sahibinin işine yarar ne de başkasının. Ne var ki, onu saklamış olan malı güvence altında diye rahat huzur içindedir. Biri tutup da onu çalacak olsa; ömrü hırsızlık olayından on yıl daha uzun olduğunu varsaysak, çalındığından habersiz kişi için parasının varlığı ile yokluğu arasında hiçbir fark olmayacak, öyle veya böyle, kendisine yararı dokunmayacaktır. Bütün bu zevk budalalarının avcılık dediği çılgınlıkları, Utopia'lıların aklının ermediği zevkler de vardır. İnsanların zar atmaktan ne zevk aldığını sordular bize. Bu işte bir zevk olsa bile, bu kadar sık atılmasının insana gına getirmesi gerektiğini düşünüyorlar; öte yandan tatlı olmaktan uzak, iğrenç bir şey olan av peşinde havlayarak koşan köpeklerin çıkardığı sesleri dinlemekten ne zevk alındığı da bir diğer merak konusu. Onlara göre ha bir köpek bir köpeğin ardından koşmuş, ha bir köpek bir tavşan peşinden koşmuş, bir

fark yok onlara göre; ne var ki onları koşar görmek sanki su serpiyor içlerine; görünürdeki manzara aynı oysa; yoksa tavşanın öldürülmesini, köpeklerce parçalanmasını görmekse söz konusu, kuvvetli, vahşi ve acımaz köpeklerin zayıf, kendi halinde, korku içindeki tavşanı yeyip yutmaları insanda acıma duygusu yaratmalı diye düşünüyorlar. Utopia'da bütün bu av işleri kasaplara, daha önce de söylediğim gibi, kölelere bırakılmış durumda; onlara göre avcılık, kasabın işinin en alçakça yanı; insanlık için daha gerekli, daha yararlı hayvanları öldürmeyi daha yararlı, daha akla yatkın buluyorlar; oysa tavşan gibi minnacık, zavallıcık bir hayvancağızı öldürme, paramparça etme avcıya verse verse sahte bir haz verir; sonuç olarak elde edilen yarar incir çekirdeğini doldurmayacak kadar küçüktür. Karşılarındaki hayvan da olsa, kan dökme arzusuna, zalimliğin yoğurduğu bir zihnin belirtisi olarak bakıyorlar; bir başka deyimle, ikide bir tadılan bu zevk eninde sonunda o kişinin zihnini belliyor.

Her ne kadar insanlığın ayaktakımı bunlara ve daha bu gibi sayısız şeylere zevk diye bakıyorlar, oysa bu gibi şeylerde gerçekten zevkli bir taraf görmediklerinden, insanın içini biraz gıdıklasa da (ki bu, onlara göre zevk denen şey) bunları zevk saymanın anlamı olmadığı kanısındalar; ne var ki, bu aslında başka bir şeyden kaynaklanıyor; ahlaksızca bir âdet söz konusu; bir insanın zevkini öyle alçaltıyorlar ki, acı ne varsa tatlılaşıyor; hamile kadınlar katranı ya da kuyruk yağını baldan tatlı bulurlar; insanın tat duygusu hastalıktan ya da kötü bir alışkanlıktan öylesine bozulur ki, başka şeylerin niteliğini

değiştiremeyeceği gibi, zevkin niteliğini de değiştiremez.

Gerçek kabul ettikleri birçok zevk türü düşünüyorlar; kimi bedene ait hazlar bunların, kimi de zihne. Onlara göre zihin zevklerini sağlayan bilgi, yanında da gerçeğin temaşasının verdiği büyük zevk; bunlara eklenen bir de iyi yaşanmış bir hayatın üzerinde neşe veren tefekkür ve gelecekteki kesin mutluluk vaatleri. Beden hazlarını ikiye ayırıyorlar; kimi hazlar duyular üzerinde çabuk ve belirgin etkide bulunuyorlar, beden içindeki ateşin bunalttığı organlarını yatıştırıyorlar. Kaybettiğimiz güç ve kuvveti yeniden bize sağlayan yemek içmek bu türdendir. Fizyolojik görevlerin insanın bedenindeki fazladan biriken maddeleri dışarı atması da bu tür hazlardandır. Barsak salgıları, cinsel boşalmalar, kaşınan bir yerin sürtme ve tırmalama ile giderilmesi gibi. Başka tür bir haz daha var; bu, ne bedenimizin içine almak istediği bir şeyle ilgili, ne de dışarı atmak istediği bir şeyle; ancak duygularımızı yüceltmekte, zihnimizde nice izlenimler yaratmakta; müziğin verdiği zevkten söz ediyorum. Gene öyle bir zevk var ki, yaşam ile etkin bir durumdaki ruhların bedeni her bakımdan çalışır hale getirdiği durum bu; yani bedenin sapasağlam gücü kuvveti yerinde olduğu zaman. Herhangi bir zindelik insana deruni bir zevk veriyor, dıştaki herhangi bir uyaran söz konusu değil burada; bu zevk bizi kendimizden geçirmiyor geçirmesine, ya da öteki hazlarda olduğu gibi duyular üzerinde bir etkinliği olmuyor, ama, gene de Utopia'lılara göre hayattaki bütün öteki zevklerin kaynağı bu; hayatı kolaylaştıran, yaşamayı istenir kılan bu; o yoksa, insan

öteki hazları tadar olamıyor. Sağlık söz konusu olmadığında, kişinin acı falan duymadığı durumu zevkten çok budalalık olarak görüyorlar.

Bu konuyu zihinler evirdi çevirdi, acaba zevk bu mudur değil midir, diye. Kimine göre bedendeki duyu alan bir organımız etkilendiğinde ancak haz vardır. Ancak bu, aralarında çoktan tartışılmış, kestirilip atılmıştı; şimdi beden hazlarının en âlâsının sağlık olduğu konusunda hemfikirler; hastalık durumunda bir acı söz konusu olduğundan, ki zevk ile acı nasıl karşıtsalar, hastalık ile sağlık da karşıttır birbirine, diyerek, sağlığın haz yarattığını düşünüyorlar; ama hastalığın acıyla ilgisi olmadığını, acının bir yan olay olduğunu savunacak biri çıkarsa, bunun bir ayrıntı olduğunu, işin aslında bir şey değiştirmediğini düşünüyorlar. Onlara göre hepsi bir; sağlık kendi başına bir haz sayılır mı, yoksa haz denen şey sağlık sonucu mudur, tıpkı ateşin ısı çıkardığı gibi; kesin olan bir şey var, sağlığı yerinde herkesin haz içinde olduğu; şöyle düşünüyorlar, yemek yemekten neden zevk alınır, zayıf düşen bir bedenin arzu duyduğu şey olduğu için; yemek içmekle sağlığına gücüne kuvvetine yeniden kavuşmasına yardım ettiği için. Karnı doyduktan sonra, açlık tokluk çatışmasının ona zevk verdiğini düşünür; bu çatışma bir zevk ise, kazanılan zafer daha da büyük bir hazdır; ne var ki, peşinden koşulan şey elde edilir edilmez, tadını kaybetmektedir, yani hiçbiri içinde bulunduğu durumdan hoşnut değildir. Sağlık duyulacak bir şey değilse dedikleri gibi, bunu kabul etmiyorlar; ayık bir adam var mıdır acaba zindeliğini duymayan diye soruyorlar. Sağlığından haz alamayacak kadar budala, dan-

galak biri var mıdır? Bu haz zevkin kendi değil midir?

Fakat hazların en büyüğünün zihin hazları olduğu kanısındalar; bunların başında da gerçek erdemden doğan haz ve vicdan rahatlığı. Sağlık, bedenin başlıca hazı, yeme içmenin verdiği haz ve bütün öteki duyuların duyduğu haz, sağlık verdiği ya da sağlığı devam ettirdiği çapta kendi başlarına haz değildirler. Hastalıklara karşı koydukları için hoşumuza gider. Akıllı adam hastalığı önler, hasta oldun mu bir kez, ilaç derdine kapılmaz. Acıyı dindirmek yerine, onu engellemek yeğdir. Bundan haz aldığını sanan varsa eğer, sürekli aç susuz kalmak, kaşınmak ile sonra da sürekli yeyip içerek, kaşınan yerini kaşıyıp durarak yaşayan kişinin insanların en mutlusu olacağını itiraf etmesi gerekir; böyle bir yaşamın sadece alçakça değil, aynı zamanda sefil bir yaşam olduğunu herkes kabul eder. Hazlar arasında en aşağılığı, en az katkısız olanı; bunlardan haz alamayız, ta ki karşıt acılarıyla karışmış olsunlar. Açlık acısı, yemek yeme zevki vermelidir; burada haz, acıya yenik düşmektedir; acı daha şiddetlidir, daha uzun ömürlüdür, hazdan önce doğduğundan, ancak onu giderecek hazla son bulur ve ikisi birlikte yok olur giderler.

Dolayısıyla, bu hazlardan hiçbirine gereğinden fazla değer vermemeli diye düşünüyorlar; gene de onlardan zevk almıyor değiller, insanlara iştahı veren ve iştahını yatıştıracak, yaşamını sürdürecek gerekli şeyleri bize veren doğanın yüce mimarının şefkatini şükranla anıyorlar. Açlığı ve susuzluğu da tıpkı hastalıklar gibi her gün acı ilaçlarla gidermek zorunda kalaydık, nice olurdu halimiz? İnsanın gözleri, kulak-

ları ve burun deliklerinden giren hoş şeylerin de tadına varmayı biliyorlar; doğanın insana bahşettiği nimetlerin farkında olan insan; evrenin şekillerini ve güzelliğinin farkında olan hayvanlar değil, sadece insan; güzel kokuları onlar biliyor, kokmuş eti kokmamışından ayırmasını mümkün kılan koku alma duygusu değil mi? Güzel sesleri, kulak tırmalayıcı seslerden ancak insan kulağı ayırabilir; tadına vardıkları bütün zevklerde bir üstün zevkin, daha ılımlı bir zevki engellemesine ve herhangi bir zevkin sonradan acı doğurmamasına dikkat ediyorlar; sonradan pişman olunacak zevklerden kaçınılması gerektiğini düşünüyorlar da ondan. Ama insanın yüz güzelliğini ya da doğanın verdiği gücü kuvveti yok etmesini, tembellik ve âtıllık yüzünden bedeninin çevikliğini bozmasını ya da oruç tutarak eritip soldurmasını, gücünü zayıflatmayı, hayatın geri kalan hazlarından tat almamayı çılgınlık sayıyorlar; ancak kendi zevklerinden vazgeçip kamunun ya da, Tanrıdan daha büyük ödül umuduyla başkalarının mutluluğu içinse iş değişiyor. Onların bu tür bir hayat tarzı, hem kendine karşı acımasızlık, hem de doğanın yaratıcısına nankörlük; çünkü nimetlerine yüz çevrilmiş oluyor; erdemin boş gölgesi uğruna insan kendini eziyetlere duçar ediyor ve muhtemelen hiçbir zaman yer alamayacak belalara dayanmaya alışmaktan başka işe yaramıyor. Erdem ve haz kavramları bu merkezde; gökten insanoğluna daha yüce kavramlar ilham edilmedikçe insan aklının bu kavramlar konusunda başka türlü düşünemeyeceğinden eminler. Bu konuda haklı olup olmadıklarını düşünecek vaktim olmadı; gereği de yok ya, amacım onların ilkelerini savunmak değil sadece,

toplum yapılarını anlatmaktı size. Kavramları için kim ne derse desin, dünyada daha iyi, daha mutlu bir yönetim olamaz: bedenleri güçlü kuvvetli, zinde; ufak tefek olmalarına karşın, toprakları dünyadakilerin en verimlisi, havaları dünyanın başka yerlerindekinden daha temiz olmasına karşın, ılımlı yaşayışları onları öyle güçlü kılıyor ki, havaları pek sağlıklı olmasa da, topaklarını işlemek kolay olmasa da, elde ettikleri ürün ve yetirdikleri hayvanlar dünyanın başka yerlerindekinden daha sağlıklı, hastalıklardan da uzak. Çiftçilerin verimsiz bir toprağı gübrelemek ve işletmekte beceri kazanmış olmaları, otları yolup yerlerine eskiden o yörelerde görülmemiş yararlılarını dikmiş olmaları yetiyor onlara.

Taşıma olanakları en büyük kaygılardan biri; kesimlik ağaçlarını ya kent dolaylarında ya da su yüzünde yüzdürerek taşımak için ırmak kıyılarında yetiştiriyorlar; ne de olsa buğday taşımak kadar kolay değil kesilen ağaçların taşınması. Halk çalışkan, öğrenmeye hevesli, neşeli ve hoş; çalışmaya hazır; geri kalan zamanda rahatlarına düşkün. Bıkmadıkları tek şey bilgi peşinde koşmak. Kendilerine Yunanlıların öğrenim durumundan ve disiplininden bir nebze söz ettik de hemen Yunancaya çalışmaya başladılar (Romalılara gelince, tarih yazarları ve şairleri dışında üzerinde durdukları olmadı pek). Biraz Yunanca okuyalım dedik, okuduğumuzun kendilerine büyük bir yararı olacağından değil hani, tutturduklarından. Ne var ki, kısa süre sonra bir de baktık, epey bir ilerleme kaydetmişler, emeğimiz sandığımızdan daha çok işe yaramıştı. Yunanca harfleri öğrenmişlerdi; telaffuzlarına da diyecek yoktu hani; hemencecik kapı-

veriyorlardı, öğrendiklerini bir daha unutmuyorlardı; öğrencilerin çoğu özel yetenekli ve öğrenim için uygun yaşta olmasaydı, yaptığımız işin mucize olduğu düşünülürdü. Çoğu okumuş, meclisleri tarafından seçilmiş kişilerdi; kimi de meraklılardandı; üç yıl geçmeden Yunancayı iyice belleddiler, ileri gelen Yunan yazarlarını okuyabilmişlerdi. Öyle geldi ki bana, dilleri sanki Yunancaya benzediğinden kolay olmuştu öğrenmeleri. Yanılmıyorsam, bunlar vaktiyle Yunan kolonisiymiş; dillerinin aslı Farsçaya yakın, ancak birçok isim, kentlerinin yargıçlarının adları Yunancadan türemiş.

Dördüncü yolculuğuma çıktığımda, yanımda maldan çok kitap vardı; yakında dönmek niyetinde değildim, ola ki hiç dönmeyecektim; bir sürü kitap götürdüm onlara, Platon'un hemen hemen bütün yapıtlarını, Aristoteles'den de birkaç yapıt... Theophrastus'un *Bitkiler Üzerine* adlı yapıtı da vardı; yalnız kitabın başına bir şey gelmişti; denizdeyken, bir ara kitabı bir kenara bırakmıştım, bir de baktım maymunun teki kitabı yiyor; yer yer parçalanmış. Lascares'inkinden başka gramer kitapları yoktu; yanıma Theodoros'u almamıştım; sözlük olarak da sadece *Hesichios* ve *Dioscorides* vardı. Plutarkhos pek hoşlarına gitti; Lukianos'un esprili hoş üslubu da onları büyüledi. Şairlere gelince, Aristophanes, Homeros, Euripides ile Aldus baskısı Sophokles, tarihçilerin de Thucydides, Herodotos ve Herodan vardı. Arkadaşlarımdan biri Thricius Apinatus'un yanında da tesadüfen Hipokrates'in yapıtları ile Galen'in *Mikrotekne* adlı yapıtı varmış; pek ilgilerini çekmiş bu kitaplar; her ne kadar dünyada onlar kadar hekime en az

ihtiyacı olan başka bir topluluk yoksa da, tıbba çok önem veriyorlar; tıp bilgisini, felsefenin en hoş ve yararlı bölümlerinden biri olarak görüyorlar; doğanın sırlarını araştırmak onları eğlendirmekle kalmıyor, üstelik doğanın yaratıcısının hoşuna gideceğini düşünüyorlar; insanların ilginç makineler yaptığı gibi, yaratıcının da büyük evren makinesini özellikle onu seyretsinler diye sunduğu bu kişiler, ilgisiz, abullabut gözlerle bakan akıldan yoksun sürü hayvanından daha yetkin bir şekilde yapıtını takdir ettikleri için yaratıcının hoşuna gideceklerini düşünüyorlar.

Utopia'lılar zihinlerini ilim aşkına kaptırdılar mı bir kez, bir şeyi mükemelleştirmeden rahat etmiyorlar. İki şeyi bize borçlular, kâğıt üretimi ile matbaayı; aslında tam borçlu da denemez ya, çünkü bu buluşun büyük bir kısmı kendilerine ait. Aldus baskısı birkaç kitap gösterdik kendilerine, sonra kâğıt yapmayı, baskının sırlarını da öğrettik; ancak bu sanatta pek deneyimimiz olmadığından, onlara genel çizgilerini yüzeysel biçimde anlattık. İşin ince noktalarını kapmakta gecikmediler; hemencecik mükemmel bir ürün elde edemedilerse de deneye yanıla bütün zorlukları yendiler. Kâğıttan önce, parşömen üzerine kamış ile yazıyorlardı, ya da ağaç kabuklarına yazıyorlardı; şimdi artık hem kâğıtları hem de matbaaları var; şöyle Yunan yazarlarından epey bir kitap bulsunlar diledikleri sayıda basacaklar; ne var ki, ellerinde sadece benim kendilerine verdiğim var; gene de arka arkaya basa basa binlerce kopya çıkardılar.

Üstün bir becerisi olan ya da gezip gördükleri ülkelerin âdetlerini incelemiş biri onları ziyaret edecek olsa büyük törenle karşılıyorlar (bizi de aralarına

alıp izzet ikramda bulunmaları bundandı); bütün dünya hakkında bilgi sahibi olmak istiyorlar. Ticaret amacıyla yolculuk edenlerin sayısı yüksek değil; insan getire getire demir, altın, ya da gümüş getiriyor; ki tüccarlar bu madenleri yabancı bir ülkeye göndermekten çok ithal etmek kaygısında; ihracat işlerini yabancılara bırakmayı yeğliyorlar; bu şekilde, komşu ülkelerin durumu hakkında bilgi edinmiş oluyorlar, uzun deneyim işi olan seyrüsefer işi ile oyalanıyorlar.

KÖLELERİN EVLİLİKLERİ

Muharebede esir düşenler hariç, savaş esirlerini köle durumuna sokmuyorlar; kölelerinin oğullarını da başka uluslarınkini de; içlerindeki köleler suç işlemiş olduklarından köle durumuna düşmüştür, ya da sık rastlanan bir şey, ticaret yaptıkları ülkelerde ölüme mahkûm edilmiş kimseler; bazen bunları düşük ücretlerle geri veriyorlar; bedava dahi alındıkları oluyor. Bunlar ömür boyu ağır hapis cezasına çarptırılıyorlar; zincirleri çözülmüyor; arada bir fark var yalnız; kendi vatandaşları berikilerden daha kötü muamele görüyor; bunlara ötekilerden daha sefih olarak bakılıyor; iyi bir eğitimin adam edemediği bu kimseler daha kaba işerde çalıştırılmaya layık görülüyor. Bir başka köle sınıfı daha var, komşu ülkelerin yoksul sınıfı; bunlar kendi özgür iradeleriyle buraya gelip hizmet etmek için gönüllüdürler; daha iyi muamele görürler, kendi vatandaşlarının gördükleri muameleden farksızdır gördükleri muamele, sadece daha çok iş verirler onlara; ne var ki bu zor gelmiyor onlara, buna alışmışlar zaten; ender de olsa vatanlarına dönmek isteyen çıkarsa aralarından, ille de kal demiyorlar onlara, ellerini de boş göndermiyorlar.

Hastalarına nasıl ihtimamla baktıklarını anlattım, rahatları ya da sağlıkları konusunda yapılacak başka şey yok; iyileşmeyen bir hastalığa tutulduklarında gönüllerini almak için ellerinden geleni esirgemiyorlar, rahat etmeleri için gereken her şeyi yapıyorlar. Sık sık onları görmeye gidiyorlar, vakitlerini hoş geçirsinler diye her şeye başvuruyorlar; ancak, onulmaz, ağır ve sancılara duçar olduklarında, iyileşmelerinden umut kesildiğinde, rahipler ve yargıçlar gelip öğütlerde bulunuyorlar; hayat işine devam eder duruma geldiklerinde, hem kendilerine hem de çevredekilere yük olmaya başladıklarında ve uzun bir ömrün sonuna geldiklerinde, bu kadar sefil bir hayat sürmeyi göze alamadıklarından ölmeyi yeğliyorlar; bu yolla işkenceden kurtulmak, bunun için de başkasının yardımını diliyorlar; amaç ölümden sonra mutlu olmak. Böyle hareket edecek hayatın zevklerinden değil, baskılarından kurtulmaktadırlar. Sadece mantıklı davrandıklarını düşünmekle kalmıyorlar; bu davranış onlara göre din ile, dindarlıkla uyuşan bir şey; rahiplerin, Tanrının iradesini açıklayıcı öğütlerini dinlerler. Bu telkinler işe yaramazsa, ya kendi seçimleriyle açlık rejimine başlıyorlar ya da esrar alıp, acısız, ölüm yolculuğuna çıkıyorlar. Ancak kimse zorlanmıyor bunun için; bunu yapmaya ikna edilemezlerse, gene de kendi hallerine bırakılmazlar, gördükleri ihtimam devam eder; ne var ki, yetkililerin tavsiyesiyle olduğundan, gönüllü ölüme gitme onurlu bir eylem gibi görülüyor; öte yandan, bir kimsenin rahipler ve senato tarafından onaylanmadan kendi canını alması durumunda ona cenaze töreni yapılmıyor, ceset, pis kokulu bir bataklığa atılıveriyor.

Kızlar on sekizinden, erkeklerse yirmi ikisinden önce evlenemiyorlar. Evlenmeden önce yasak ilişkilere girenler ağır cezaya çarptırılıyor ve kraldan özel izin almadan evlenmelerine artık müsaade edilmiyor. Bu gibi uygunsuz durumlar ait oldukları ailenin reisi için utanç konusu oluyor; aile reisi kendini görevini yerine getirmemiş durumda hissediyor. Cezanın bu denli ağır olmasının nedeni, kişinin olur olmaz iştahlarını disiplin altına aldırmak, yoksa ömürlerini tek bir kişiyle geçirmeye yanaşacak fazla sayıda insan çıkmaz diye düşünüyorlar. Kadınlarını seçerken başvurdukları yöntem bize saçma, gülünç gelse de, bu yöntem değişmez; akla da yatkın hani. Evlilikten önce arabulucu, gelini, güveye çıplak olarak gösteriyor, bakire mi, dul mu olduğunu açıklıyor; öte yandan damat adayı da çıplak olarak gösteriliyor. Buna epey güldük doğrusu, ayıpmış gibi geldi bize. Onlarsa öteki ulusların budalalığına şaşıyorlar; beş paralık bir beygir alırken bile, bakmadıkları tarafı kalmıyor hayvanların, eğerinden, üzengisinden tutun da her şeyini soyuyorlar, altında yara bere izi var mı diye inceliyorlar da bir erkeğin mutluluğu ya da mutsuzluğunu belirleyecek, ömrünün geri kalan yanını birlikte geçirecek olduğu kimsenin bir karış yüzünden başka bir yerini görmemeleri hayret içinde bırakıyor onları; kadın baştan aşağı örtülüyken, kim bilir altında ne vardır örtünün; bulaşıcı bir hastalık, iğrenç bir görüntü falan var mıdır, kestirmeleri olanaksız. Bütün erkekler eşini iyi ahlakı için seçecek kadar basiretli değil; kaldı ki akıllı erkekler bile kadının vücudunun yabana atılmaması gerektiği konusunda hemfikirler; olur da bir çirkin yanı erkeği iter, itince de artık iş iş-

ten çoktan geçmiş olur, diyorlar. Evlendikten sonra bir durum ortaya çıkarsa, erkeğin ya sabır çekmekten başka çaresi yok demektir. Bu gibi kötü niyetli işlere karşı tedbirli olmanın akıllı bir şey olduğu kanısındalar.

Bu konuya yasal bir düzenleme getirmek kaçınılmazdı; bu dolaylardaki ülkelerin hiçbirinde bunlarda olduğu gibi çok eşlilik ya da boşanma yasağı bulunmuyordu; boşanmaya ancak bir sapıklık durumunda izin vardı; bu gibi bir durumda senato evliliği feshediyordu ve mağdur tarafın yeniden evlenmesine müsaade ediyor; öte yandan suçlunun adı kötüye çıkıyor ve ikinci bir evlilik yapmasına müsaade edilmiyordu; başını ne kadar büyük bir bela gelmiş olursa olsun! Yumuşak şefkate muhtaçken evli çiftlerden herhangi birini yüzüstü bırakmak büyük zulüm ve ihanet sayılıyor; bu özellikle de ileri yaşlarda, kişinin hastalıklara duçar olduğunda; bu durumda ayrılmanın kendinin bir hastalık olduğu düşünülüyor. Öte yandan sık görülen bir şey de geçimsizliğin söz konusu olduğu evli çiftler karşılıklı anlaşarak ayrılabiliyor ve daha mutlu olabilecekleri sandıkları başka eş seçiyorlar kendilerine. Ancak bunun için senatonun izni gerekiyor; istenilen ayrılmanın nedenleri konusunda senatörler ve karılarının durumu iyiden iyiye araştırmalarının sonucuna göre karar veriliyor; nedenlerin yerindeliği konusunda ikna olmuş olsalar bile, işi ağırdan alıyorlar, yeni evlilikler için işleri kolaylaştırmanın, evli çiftlere umut vaat etmesinden korkuyorlar. Aile birliğini bozucu eylemler aynı biçimde cezalandırılıyor. Suçu işleyenlerin her ikisi de evli ise, boşandıktan sonra aldatılan koca ya da aldatılan kadın,

diledikleri gibi birbirleriyle ya da başkalarıyla evlenebilir; ancak aldatan koca da, kadın da köleliğe mahkûm ediliyorlar. Ne var ki aldatılan koca ya da kadın, kendilerine karşı bu denli kötü davranmış olanları gene de seviyorsa, köleliğe mahkûm edilen suçlu eşlerinin kaderlerini paylaşmak şartıyla evliliklerini sürdürebiliyorlar. Öyle zaman olabiliyor ki, suçlu eşin nedamet getirmesi, suçsuz eşin candan sevgisi, kralı öyle duygulandırabiliyor ki, acıyıp köleyi özgür kılabiliyor. Ancak, suçlu eş, sonradan aynı suçu yeniden işleyecek olursa, ölüm cezasına çarptırılması işten değil.

Öteki suçların cezaları yasada öngörülmüş değil; senatoya kalmış bir şey bu, senato şartları gözden geçirip karar veriyor. Kocaların karılarına tembihte bulunma hakkı var, ana babanın da çocuklarını cezalandırmaya. Ancak işlenen kabahat ya da suç kamuca uygulanmayı gerektirecek derecede büyükse, başkalarına örnek olsun diye işi savcılık ele almakta... En büyük suçların cezası bile genelde kölelikten öteye gitmiyor; suçlular için bu ölümden de beter olduğundan, onları öldüreceklerine ülkenin yararına kullanmayı yeğliyorlar; yapacakları iş kamu için daha yararlı olması bir yana, öldürülmelerinin yaratabileceği izlenimden, kölelik durumlarının başkalarına daha korkunç bir örnek sağlayacağından emindirler. Köleler başkaldırırsa, boyunduruk altına girmeye yanaşmazlarsa ve kendilerine verilen ağır işleri yapmaktan kaçınırlarsa, dize getirilmeleri için vahşi hayvan muamelesi görüyorlar, hapishane ve zincirleri onları tutamaz hale geldiğinde de öldürülüyorlar. Ancak cezalarını katlanık bir biçimde çekerlerse, çekmekte

oldukları acıya oranla işlemiş oldukları suçun daha vahim olduğunun farkında olurlarsa, kral yetkisini kullanarak ya da halkın araya girmesiyle onları özgür kılabiliyor, ya da en azından kölelik koşullarını hafifletebiliyor. Bir kadını zinaya teşvik eden bir erkek de zina işleyen kadar ağır cezaya çarptırılıyor; yani suçu tasarlayan ile işleyen aynı cezayı görüyor; suçun fiilen yer almamış olması, kişinin, girişimde başarısız olması suçunu hafifletmiyor.

Soytarılardan pek hoşlanıyor Utopia'lılar; onlara kötü muamelede bulunmayı yakışıksız, aşağılık buluyorlar; sadece onlara soytarılılıkları eğlendiriyor onları; bunda kötü bir taraf görmüyorlar; üstelik soytarıların da işine geliyor bu; ellerinden gelen gülünç davranışlar ve saçma sapan laflarının eğlendiremediği somurtkan, ters tabiatlı adamların soytarısı olmuyor; soytarının söylediklerine şaklabanlıklarına gülmeyecek, onları incitmiş olacak diye çekiniliyor, hem soytarıların insana vaktini hoş geçirtmekten başka becerisi bulunmadığına göre, gülmemekte ayak direyenlere yararı nasıl olsa olmaz diye düşünüyorlar. Biri tutup birini sakat ya da biçimsiz diye horlayacak oldu mu, bu, sadece muhatabına yönelik bir davranış gibi addedilmiyor; büyük bir suç sayılıyor. Elinde olmadan sakatlanmış kişi değil çünkü ayıplanması gereken; bunu kusur görüp aptalca alay edende kabahat. Doğanın insanoğluna verdiği güzelliği korumayı miskin, utanılası bir zihnin belirtisi gibi görüyorlar. Boşanmaya da kötü gözle bakıyorlar. Kocası için güzelliğinden çok ahlakı, uysallığı önemli görülüyor kadının. Güzelliğin sevgiyi uyandırdığı kesin, ama bu sevginin kalması, sürekli olması için erdem ve uysal-

lık gerek. İnsanlara ceza ile gözdağı vermeleri yanında, erdemleri, kamu ödülleriyle teşvik ediyorlar; vatanlarına iyilik etmiş olanların anısına heykeller dikiyorlar çarşılarının orta yerine, hem taptıklarının belleklerde kalması, hem de yeni kuşakların onlardan örnek alması için; herhangi bir mevkide gözü olanlar, nasıl olsa o mevkie çıkamayacaklarından sürtüşme çıkmıyor aralarında; yargıçlar halka küstahça ya da acımasız davranamıyorlar; kendilerine baba denilmesi hoşlarına gidiyor, gerçekten de baba gibi davranıyorlar; kendilerine kötü gözle bakılmadığından, halk da onlara gereken saygıyı gösteriyor. Kralın kendi de aynı durumda, giyimi kuşamı ayrı olmadığı gibi, tacı falan da yok; sadece yürürken önünde buğday başağı taşıyan biri oluyor; nitekim baş rahibin önünde de mum taşıyan biri gidiyor.

Yasa sayısı büyük değil, fazla yasa gerektirmeyecek şekilde düzenlenmiş anayasaları; yasalarının yorumları ile sayısız ciltler oluşturduğu öte uluslara alaylı bakıyorlar. Vatandaşlardan her birinin okuyup anlayacağı şekilde olmayan bu yasa külliyatı yığınlarını insanlara zorla kabul ettirmeyi yakışıksız buluyorlar.

Avukatlık mesleği yok, bu görevin işleri karıştırmaktan ve yasaları çarpıtmaktan başka bir işe yaramadığını düşünüyorlar; herkesin kendi davasını dilediği gibi savunmak ve başka yerlerde nasıl avukata güveniliyorsa, burada hakime güvenmenin daha yerinde olacağını düşünüyorlar.

Bu şekilde birçok ertelemeyi önlemiş oluyorlar; gerçeğe de daha iyi ulaşılacağı kanısındalar; avukatların şaklabanlıkları olmadan taraflar davalarının ge-

rekçelerini ortaya serdikten sonra, hakim konuyu ele alıyor ve başka durumlarda bilmiş kişilerin kesinlikle saptıracağı konularda iyi niyetli kimselerin lehine karar veriyor. Yasa yığınları altından zar zor kalkabilen bütün öteki uluslarca ilginç bulunacak olduğu kesin kötülüklere mahal vermiyorlar. Her vatandaş yasasını biliyor, çünkü fazla okunacak malzeme yok; yazılı sözcüklerin anlamı da açık. Şöyle düşünüyorlar; yasalar neden çıkarılmıştır, herkes görevini bilsin diye; dolayısıyla sözcüklerin kapalı değil, açık anlamına itibar ediliyor; metinler allanıp pullandığı takdirde sonucun iyice anlaşılamayacağını düşünüyorlar; yoksa, diyorlar, insanların büyük çoğunluğu neler olup bitiyor, anlayamaz... Büyük zekâ oyunlarıyla al takke ver külah birtakım yorumları insanı şaşkına çeviren yasalar yerine, hiç yasa olmaması daha yerinde olmaz mı, diyorlar. İnsanların çoğu aman aman zeki olmadığı gibi, herkesin kendine göre işi başından aşkın. Uzun boylu araştırıp taraştırmaya ne vakitleri var ne de yetenekleri.

Epey önce yardımlarıyla boyunduruktan kurtularak, özgürlüklerini elde eden komşu ülkeler, Utopia'lıların erdemlerini gözlemlemiş olduklarından, bazen bir yıl bazen de beş yıl süreyle yönetici ve yargıç alıyorlar onlardan. Yöneticilik görevleri sona erdiğinde onları debdebeyle tantana ile Utopia'ya geri getiriyorlar ve yerlerine yenilerini alıyorlar. Kendi mutlulukları ve güvenleri için bu çarenin iyi bir çare olduğu kanısındalar; bir ulusun iyi ya da kötü durumu büyük çapta yargıçlara bağlı olduğundan herhangi bir çıkar gözetmeyecek insanları yönetici mevkiine getirmiş olmaktan daha iyi çare ne olabilir ki; servet

işlerine yaramaz, nitekim çok geçmeden kendi ülkelerine döneceklerdir; aralarında bulundukları topluma yabancı oldukları için de onların kavgalarına, düşmanlıklarına burunlarını sokmaları söz konusu olamaz: paraya tamah etmek yüzünden hukuk işlerinde kayırma sonunda toplumun belkemiği olan adalet diye bir şey kalmayacağı kesindir.

Gelip kendilerinden yargıç talep edenlere komşu diyor Utopia'lılar; kendilerine daha bir yararlı olduklarına da dost diyor. Öteki uluslar sürekli antlaşmalar yapıyor, ya da antlaşmaları bozuyor diye herhangi bir devletle ittifaka yanaşmıyorlar: Onlara göre ittifak denen şey boş; insanlığa ortak bağlar insanları birbirine bağlamadığı sürece vaatlerin önemi yok diyorlar; ittifaklara ve antlaşmalara bağlı kalmayan çevrelerindeki uluslarda tanık oldukları vefasızlık bir sonuca vardırmış onları. Oysa Avrupa'da, özellikle Hıristiyanlığın baskın olduğu yörelerde, ittifaklar kutsal bağ addedilir, ihlal edilemez; bu kralların kendinin adaleti iyi yüreklilikleri sayesinde olduğu gibi, papalara duyulan büyük saygıdan ileri gelmektedir; papalar dinsel bir görev olarak kendi sözlerine bağlı kalmaktan başka, öteki krallara da örnek oluşturmakta; daha yumuşak yöntemler işe yaramadığında, dinin kendilerine verdiği yetkiyi ve gücü kullanacak sözlerini tutmaya mecbur edilmektedir. İman sahibi bilinen kişilerin antlaşmalarda imansız davranmalarını haklı olarak ayıplıyorlarmış. Fakat, coğrafi bakımdan olsun, yaşayış tarz ve biçimleri açısından olsun, bize pek yakın gelmeyen bu yeni dünyada ittifaklara güven yok, velev ki bu ittifaklar büyük dinsel törenlerle yapıla; aslında sırf bu yüzden daha çok ih-

lal konusu oluyor; antlaşma metinlerindeki falan filan sözcükler falan filan anlama çekiliyor; zaten hep bir kaçamak bir nokta bırakılarak yapılıyor birden çok anlam yüklü ifadeler; hem ittifakların hem de imanlarının iflası oluyor sonuç. Büyük küstahlık söz konusu, aynı dolap düzen iki şahıs arasındaki özel bir anlaşmada, imzaladıkları bir sözleşmede yapılacak olsa krallar avazları çıktığı kadar bağırıyor, kıyametleri koparıyor, idam cezasıyla son bulacak bir suç olarak görüyorlar bunu. Krallara bu konuda tavsiyede bulunanlar dahi bu yolu seçmekte. Bundan çıka çıka şu çıkıyor, kralların şanlı egemenliği altında adalet ya beş para etmez bir şey, ya da dünyada iki türlü adalet var; biri aşağılık görülen sınıf için, yerlerde sürünen bir adalet. Kendilerini sarıp sarmalayan, sınırları aşmayı engelleyen bir adalet. Öteki, aşağılık sınıfa ait olandan daha görkemli, kralların özel erdeminin söz konusu olduğu daha geniş bir ufka sahip bir adalet; meşru ile meşru olmayanın ölçüsü insanın keyfi ile çıkarı oluyor. İman denen şeyi pek umursamayan, Utopia çevresindeki kralların bu tutumları konfederasyon oluşturmalarına yanaştırmıyor gibi onları; aramızda yaşayacak olsalardı belki fikirlerini değiştirirlerdi; ittifaklara dinsel olarak riayet edilse bile, gene de ittifak yapma âdeti hoşlarına gitmiyor; küçük bir tepenin ya da bir ırmağın ayırdığı ülkelerde oturanlar arasında doğa sanki herhangi bir bağ oluşturmamış gibi herkes birbirini doğuştan düşman biliyor; antlaşmalara karşı hüküm olmadığından komşunun komşuya kötülük yapması adeta meşru görülüyor. Kendilerine zararı dokunmayanları düşman saymıyorlar oysa, ittifakın yerini insan doğasın-

daki ortaklık almış oluyor. İyi huy ve yüce yüreklilik, herhangi bir anlaşmadan daha büyük bir güçle bağlıyor insanları birbirlerine; insanların kalpleri sözlerin bağı ve yarattığı zorunluktan daha sıkı bağlarla birbirlerine bağlanmış oluyorlar.

SAVAŞ ÜSTÜNE

Savaştan nefret ediyorlar; vahşi görüyorlar savaşı; hiçbir hayvan türü insan gibi savaş düşkünü değil diyorlar. Bütün ulusların bu konuda hissettiğinin tersine, kazanılan bir savaşın sağladığı şan ve şereften daha utanılası bir şey olmadığı kanısındalar. Her ne kadar askerlik ve savaş eğitimi görüyorlarsa da – bu arada sadece erkekler değil, kadınlar da talim yapıyor, bir savaş durumunda elleri kolları bağlı kalmasınlar diye – ancak kendilerini ya da dostlarını haksız saldırganlara karşı savunmak için giriyorlar savaşa; ya da boyunduruk altındaki bir ulusun özgürlüğüne yardım için, iyi kalpliliklerinden buna yelteniyorlar. Dostlarına sadece savunmada değil, aynı zamanda taarruzda da yardımcı oluyorlar; ancak savaş çıkmadan önce kendilerinden yardım istenmiş olması şart; gerekçeleri zihinlerinde iyice tartıyorlar ve uzlaşma olasılığının kalmamış ve çatışma kaçınılmaz hale geldiğinde bu işe girişiyorlar. Bir komşu diğerine talan niyetiyle saldırdığında, bunu sadece haklı bir hareket gibi görmemekle kalmıyorlar; adil olmayan kanunları mazeret göstererek ya da adil olanları çarpıtarak bir ülkenin tüccarları bir başka ülkede baskı altında tutulduğunda da aynı durum söz konusu. Bunu savaş

nedenlerinden daha haklı buluyorlar; nedeni de haksızlığın hukuk kisvesi altında yapılmış olması.

Yakın geçmişte yer alan Nephelogetes'lerin Aleopolitanes'lere karşı şu savaşın gerekçesi buydu nitekim; çünkü Nephelagetes'ler tüccarlarının haklı haksız Aleopolitanes'lerde büyük haksızlığa uğradığını düşünerek dehşet dolu bir savaş açmış, birçok komşu ülke de buna katılmıştı; bu savaşa o kadar susamışlardı ki, birçok devleti kökünden sarsmış, birçoğunu da büyük zarara uğratmış, birbirini izleyen yenilgiler sonucu Aleopolitanes'lileri fethedip esir etmişti; savaştan önce Nephelogetes'lere her bakımdan üstün durumdayken bu kez esir durumuna düşmüşlerdi; Utopia'lılar savaşta kendilerine yardım etmişse de, ganimetten hiçbir pay istememişlerdi.

Her ne kadar bu tür işlerde dostlarına uğradıkları zarar ziyanı telafi etmeleri için ellerinden geldiğince yardım ediyorlarsa da, böyle bir durumun kendilerine yönelik olduğu durumlarda, şahıslara doğrudan bir saldırı yer almadığı sürece, o kişilerin kayıpları tazmin edilmedikçe ticari işler yapmaktan imtina etmekle yetinmektedirler. Bunun nedeni, komşularını kendi vatandaşlarından daha çok sevdikleri için değil; herkes kendi elinde bulunan mallarının ticaretini yapıyorsa da, dolandırıcılık onlar için Utopia'lılara oranla daha dokunan bir zarar; çünkü acısını çeken halk oluyor sonunda. Aslında ihraç ettikleri mallar o kadar bol ki, kendilerinin onlara ihtiyacı yok denecek kadar az olduğu için karşılığında bir şey beklemediklerinden, zarar ziyan pek dokunmuyor onlara; bir sürü cana mal olan, yaşayışlarına ya da geçimlerine fazla bir etkisi olmayacak bir zarar ziyan

için bu denli bir öç almanın yakışıksız olduğunu düşünüyorlar; ancak vatandaşlarından biri haksız yere öldürülmeye ya da yaralanmaya görsün, bu ister devlet eliyle ister özel şahıs marifetiyle ika edilmiş olsun, olayı işitir işitmez, elçiler gönderilmekte ve suçluların hemen iadesi talep olunmaktadır; iade edilirse eğer, suçlular ya ölümle ya da esaretle cezalandırılmaktadır.

Düşmanlarına karşı açtıkları kanlı savaşı kazanırlarsa, hem üzülüyorlar, hem de utanç duyuyorlar bundan; iyi bir malı çok yüksek fiyata satın almak gibi budalaca bir eylemde bulunduklarını düşünüyorlar. Kan dökülmeden, beceri ve uygun bir davranış sergilemekle elde edilen bir zafer söz konusu olduğunda keyiflerine diyecek olmuyor. Bu gibi durumlarda törenler düzenliyorlar ve zafer kazananlar adına anıtlar dikiyorlar. İnsanın, doğasına uygun bir biçimde hareket etmiş, başka hiçbir yaratığın yapmayacak olduğu, aklıyla zekâsıyla bir insanın yeteneğinin gerçekleştirdiği bir fiil sonucu düşmanı yenmiş olduğunu düşünüyorlar. Çoğunun hem güç kuvvet hem de vahşilik bakımdan insanlara üstün olduğu ayılar, arslanlar, yabandomuzları, kurtlar, köpekler, ve diğer bütün hayvanların birbiriyle cebelleşirken hep kaba kuvvet kullandıklarını ve bunların hepsinin de akıl ve zekâ ile yenilebileceği kanısındalar.

Savaşta Utopia'lıların elde etmek istediği tek şey, kendilerini savaşa zorlayan haklı istekler. İsteklerini yerine getiremediler mi, gözüne bakmadan öç alırlar, bir daha da kimse onlara haksızlık yapmaya kalkışamaz. Her şeyde gözettikleri budur, ün ve boş gurur için duyulan iştah onlara pek işlemez; kendi

güvenlikleri başta geliyor. Savaş açılır açılmaz, düşman topraklarında görünür yerlere, meydanlara Utopia devletinin mührünü taşıyan pankartlar asıyorlar, gizli bir şekilde aynı anda yapıyorlar bu işi. Bu pankartlarda, düşman kralı öldüreceklere büyük ödüller vaat ediyorlar, öte yandan diğer kişilerin başlarına daha küçük ödüller koyuyarlar: Diğer kişilerden kasıt savaşın dengesini değiştirmede rol oynayacak, kraldan sonra gelen kişiler. Başına ödül konacak kişi öldürülmeyip de canlı getirilirse, vaat edilen ödül iki misline çıkarılmakta. Kendi vatandaşları aleyhine çalışacak kişilere sadece tazminat vermekle kalmıyorlar, ödüller de veriyorlar; bu şekilde, vatandaşın vatandaşa kuşkuyla bakmasından öte birbirlerini kıskandırma, gözdağı vererek, tehlikeyi göstererek yıldırma sağlanmış oluyor; öyle durumlar olmuştur ki kralın kendi bile, en çok güvendiği kişilerin ihanetine uğramıştır; çünkü Utopia'lıların vaat ettiği ödüller büyükmüş gibi karşılık olarak insanın işlemeyeceği suç olmazmış. Bu hizmeti üstlenenlerin girdiği riski göz önünde tutarak, ödülü söz konusu tehlikeyle orantılı olarak hesaplıyorlarmış; yüksek miktarda altından başka dostları diğer ulusların iyi getirisi olan topraklarında gidip diledikleri şekilde tasarruf edebilecekleri araziler vaat ettikleri gibi bu sözlerinde de duruyorlarmış.

Başkalarına bu yöntem alçakça ve acımasızca görünse de düşmanlarını bu şekilde baştan çıkarmayı uygun buluyorlar; uzun sürecek bir savaşı kestirmeden halletmek için, sonucu muharebenin kazanılıp kaybedilme olasılığına bırakmamış oluyorlar böylece. Savaş boyunca hem kendi taraflarından hem de

karşı taraftan insan kıyımını bu şekilde önleyerek bu hareketin insanlık için bir acıma ve sevgi fiili olduğunu düşünmekteler; böylece en çok suçlu olanların ölümü sağlanmakta. Bu şekilde sadece kendi vatandaşlarına değil, aynı zamanda düşmanlarının da iyiliğine çalışmış olduklarını, nitekim savaşan kişilerin çoğunun aslında kendi rızalarıyla savaşmadığını, daha çok krallarının tutkuları yüzünden bu işe kalkıştıklarını düşünmekteler.

Baktılar ki bu çare işe yaramadı, bu kez düşmanları içine nifak sokuyorlar veya kralın kardeşinin ya da başka bir soylunun gözünün tahtta olmasını sağlıyorlar; sivil kargaşa çıkaramazlarsa, bu kez komşularını onlara karşı kışkırtıyorlar; krallar için hiç eksik olmayan eski bu davaya güncellik kazandırıyorlar. Kesenin ucunu açıyorlar, ama kendi adamları söz konusu olduğunda cimri davranıyorlar; kendi vatandaşlarını öyle sakınıyorlar ki, hiçbirini, düşman ülkenin kralı ile değişmiyorlar.

Altın ve gümüşlerini bu gibi durumlar için sakladıklarından, böyle haller yer aldığında elden çıkarmakta duraksamıyorlar; kendileri için saklamak akıllarından geçmiyor. Kendi ülkelerindeki zenginlik bir yana, dışarıda yatan büyük servetleri var; çevresindeki uluslardan borcu olmayan yok onlara; savaşları için her yerden asker kiralıyorlar; özellikle de Utopia'nın 500 mil güneyindeki Zapolet'lerden. İçinde doğup büyümüş oldukları ormanlarda, dağlarda tepelerde yaşamaktan büyük haz alan kaba, vahşi ve yabani bir insan topluluğu bu... Sıcak, soğuk, iş güç yıldırmaz onları, her şeye karşı dayanıklıdırlar; hayatın inceliklerinden ise habersizler. Tarım nedir bil-

mezler, gözlerinde ne ev vardır, ne bark, ne de giyim kuşam. Hayvan yetiştirmekten başka şey bilmezler; avcılık ve yağmacılıktır işleri; dövüşmek için yaratılmışlardır. Her an savaşmaya hazırdırlar, fırsat bulmaya görsünler. Birçoğu dışarı gider, alacakları ücret düşük bile olsa iş ararlar; yaşama katkısı olan zanaatlardan anlamazlar, tersine yaşama son verecek zanaatlarda ustadırlar; onları kiralayanlara büyük cesaret ve bağlılıkla hizmet ederler; belli bir zaman, hizmet için anlaşmazlar, dilerlerse, daha iyi bir teşvik nedeni bulurlarsa düşman tarafına geçmeleri işten değildir; geçerler ya beri taraftan daha yüksek para teklifi çıkarsa, gerisin geri gelirler.

Savaş yoktur ki her iki tarafın ordularının büyük bir kısmını bunlar oluşturmasın; akraba falan demeyip, nice zaman birlikte yaşamış içli dışlı olmuş olmalarına bakmadan, üç beş kuruş uğruna, çıkarları çatışan krallar için birbirlerine kıyarlar; öyle düşkünlerdir ki paraya, üç kuruşluk fark için taraf değiştirmeleri işten değildir. Paranın esiridirler ya, aslına bakacak olursanız bu para pek işlerine yaramaz da; kanları pahasına kazandıklarını har vurup harman savururlar; lüks sefaletidir onların.

Bu ulus Utopia'lıları herkese karşı savunur; herhangi başka bir ulustan daha yüksek ücret verdikleri için Utopia'lılar en iyi adamlarını vatanları içindeki hizmetlerde kullanmaya yeğlediklerinden, savaşta bu insanlık dışı kimseleri kullanmaktadır, kendilerine büyük ödüller vaat ettiklerinden kelle koltukta, olmayacak tehlikelere atılırlar, çoğu da ödüllerini alamaz; geri dönmezler de ondan. Bir sonraki seferde tehlikeye atılmaktan kaçmasın diye sağ kalanlar

vaat edilen ödülü alırlar. Her fırsatta yeniden savaşmaya hazırdırlar; kaçı ölürse ölsün, umurlarında değildir Utopia'lıların; bu aşağılık insan müsveddesinden insanlığı kurtarmış olduklarını düşünürler. Bunlardan başka savaşta yardımlarına dostlarının yedek askerleri koşar, kendi vatandaşlarından da üç beş kişi katarlar aralarına, onlara kumanda edecek ustalık ve erdemlerini kanıtlamış kişilerdir bunlar... Kumandanla birlikte iki kişi gönderirler; bunlar er rütbesindedir; ne var ki kumandan öldü mü ya da esir düştü mü, beriki onun yerini alır, onun başına da bir şey gelecek olursa, bu kez üçüncü şahıs geçer yerine. Generallerinin başına gelecek bir felaketin ordularının felaketi olmasını istemezler.

Kendi halkı arasında asker toplanırken, gönüllüler alınır, kendiliğinden katılmayan kimse kendi haline bırakılır; korkak olan birinin hem işlerine yaramayacağı, hem de başkalarına kötü örnek oluşturacağı kanısındadırlar. Ancak ülkelerine saldırı durumunda aralarında gücü kuvveti yerinde olanları, korkak da olsalar, askere alırlar; ya geri hizmetine verirler, ya da kent sularına yerleştirilirler; diledikleri yerlerden kaçmaları olanaksızdır çünkü; utanç duygusu, kendilerini savaşın ateşine kaptırmış olma ya da kaçma olasılığı bulunmayış korkaklıklarını nispeten giderir, zoraki kahraman olur çıkarlar, başka çare kalmamıştır çünkü. Kimseyi istemeden savaşa sürüklemedikleri gibi, kocalarıyla birlikte gitmek isteyen kadınları da engellemezler; tersine, onları yüreklendirir, övgü yağdırırlar ve ön saflarda kocalarının yanında kalmaya teşvik ederler. Akrabaları, ana babaları, çoluk çocukları, yakınlarını evlilik bağlarıyla bağlı

kişileri bir araya koymaktalar; doğa birbirlerine yardım için yaratmıştır bu kişileri; karı ya da kocadan biri ölür biri ya da çoluk çocuk sağ kalırsa, utanç vesilesi sayılır bu; dolayısıyla hepsi de dişini tırnağına takıp, karşılarında düşman olduğu sürece son adamlarına kadar savaşırlar.

Kendi adamlarını tehlikeye atmamak için ellerinden geleni yaparlar; ayarlayabilirlerse, bütün işlere kiraladıklarını koşarlar, onları tehlikeye atarlar; kendileri savaşmak zorunda kaldığında, eski tedbirli davranışlarını bırakıp atılırlar ileri; ancak ilk atılışları körü körüne olmaz; derece derece artırırlar saldırılarını; hareketleri gittikçe ısrarlı olur, gittikçe bastırırlar düşmanı, geri çekilmektense ölmeyi yeğlerler; ölürlerse arkalarında bırakacakları çocukların iyi bakılacağından emin oldukları için, korkuları yoktur, soylu ve yenilmez bir kararlılıkla atılırlar ileri. Askerlikteki ustalıkları cesaretlerini artırır; ülkelerinin yasaları gereği eğitimleri sırasında kendilerine telkin edilen soylu duygular daha bir körükler cesaretlerini; hayatlarını tehlikeye atacak kadar akıllarını peynir ekmekle yememişlerdir; alçak ya da yakışıksız bir duruma düşecek kadar da tutkun değildirler hayata. Kendilerini bir kere bu hizmete adamış kahraman gençler düşmanlarının generallerine meydan okur, ya açıktan açığa yapar bunu, ya da onları pusuya düşürmeye çalışır, peşlerini bırakmazlar; kendileri yorgun düştüğünde, yerlerine başkaları geçer; aman vermezler düşmanlarına; ya göğüs göğüse savaşırlar, başkaları araya girdiğinde ise uzaktakilerin icabına bakarlar; kaçıp kurtulmadıkları sürece, ya ölüsü ya dirisi geçer ellerine.

Zafer elde edince, mümkün olduğu kadar az insan öldürüyorlar; kaçanları öldüreceklerine yakalayıp esir almayı yeğliyorlar; öte yandan adamlarını kaçan düşmanın arkasından gitmeye bırakmıyorlar; ordularının düzenini bozmak istemiyorlar; topyekun bir zafer elde edememişken, son arta kalan taburlarının da saldırıya geçmesine izin vermiyorlar; arkalarından koşacaklarına, kendi ordu düzenlerini bozmamak için düşmanı kaçmaya bırakıyorlar; unutmamışlar, öyle zamanlar olmuş ki, Utopia'lılar ordularının ana kanadı yenilmişken, düşman zafer elde ettiğini sanıp arkada üç beş yedek asker bırakarak dağınık halde Utopia'lıların peşine düşmüş, üzerlerine atılmak için fırsat kullamış, tehlikeye aldırmadan düşmana saldırarak savaşın kaderini değiştirmiştir. Düşmana karşı koymasına rağmen güvendikleri zafer elden gitmiş, az önce yenik durumda olan Utopia'lılar savaşı kazanmışlardır.

Utopia pusu kurmakta mı usta, tuzaklardan kaçınmada mı, karar vermek kolay değil; zaman oluyor durup dururken akıllarına esiyor fırlayıveriyorlar, bir de bakıyorsunuz havada uçuyorlar, geri çekilmeye karar verdiklerinde, öyle ayarlıyorlar ki düzenlerini ne yapacaklarını kestirmek kolay olmuyor. Mevzilerinin iyi olmadığını fark ettiklerinde, ya da düşmanın sayıca üstün olduğunu gördüklerinde, gece vakti çıt çıkarmadan geri çekiliveriyorlar, ya da bir taktikle düşmanlarından kaçıveriyorlar: Gündüz çekilmeleri gerektiğinde, öyle bir düzen izliyorlar ki; düşman, onları çekiliyor değil, saldırıya geçiyor sanıyor. Ordugahlarının çevresine derin ve geniş siper kazıyorlar; kazdıkları topraklardan önlerine duvar örüyor-

lar; bu işte sadece kölelerini değil, nöbettekiler dışında, bütün orduyu kullanıyorlar; bunca insan hep birlikte çalıştığı için akıl almayacak kadar kısa bir süre içinde sağlam bir istihkam kazılmış oluyor. Zırhları savunma için epey ağır; ancak onları hareketlerinde engellemiyor; üstlerindekini çıkarmadan bile yüzebiliyorlar. Bütün talim gören askere yüzme de öğretiliyor. Atçılar olsun piyade olsun okçulukta usta. Kılıç kullanmıyorlar; ağır ve keskin uçlu baltalarla saldırıp indiriyorlar düşmanlarının tepesine. Savaş makineleri icadında üstlerine yok; onları kullanmadan önce düşmandan saklamasını da biliyorlar; ne de olsa düşman farkına varırsa işe yaramayabilir diye düşünüyorlar. Bu silahları yaparken dikkat ettikleri nokta, taşınabilir ve kolay kullanılabilir olması.

Ateşkes anlaşmaları yaparlarsa, anlaşmalarına sonuna kadar bağlı kalıyorlar ve hiçbir kışkırtma hareketi bunu bozduramıyor. Düşman topraklarında yakıp yıkma eylemine girişmiyorlar, tarlalardaki buğdayı yakmıyorlar; olur da kendilerine gerekebilir diye düşünüyorlar, atlarına askerlerine çiğnetmiyorlar bile. Karşılarında silahsız duran kişiye, casus olmadığı sürece, kötü davranmıyorlar. Bir kent teslim oldu mu, onu hemen korumaya alıyorlar; bir yeri istila ettiklerinde yağmaya kalkışmıyorlar; ancak teslim olmamakta direnenleri yok ediyorlar, askerin geri kalanını da esir alıyorlar; sivil halka gelince, ona dokunulmuyor; teslim olunması için yardım edenlere düşmanlarının topraklarından arazi veriyorlar ödül olarak: Geri kalan toprakları paralı askerler arasında dağıtıyorlar, kendileri ganimetten herhangi bir pay almıyor. Savaş bitince dostlarından savaş giderleri

talep etmiyorlar; her şey, yenilenlere ödetiyorlar. İlkin ilerdeki savaşlarda kullanılacak olan para alıyorlar onlardan; sonra da getirisi büyük topraklar. Bugün Utopia'nın birçok yabancı ülkede yılda 700 000 dükayı aşan geliri var. Bu paranın tahsili için temsilciler gönderiyorlar; bu temsilciler orada prensler gibi yaşıyor; gelen paranın büyük miktarı böylece sarf edilmiş oluyor; paranın geri kalanını ya Utopia'ya getiriyorlar, ya da içinde bulunduğu ulusa borç olarak veriyorlar. Çok ender durumlar dışında buna pek ihtiyaçları olmuyor; çok tehlikeli maceralara atılacak olanlara araziler ihsan ediliyor. Savaş açıp ülkelerini istila etmek niyetinde bir kral gördüklerinde, onu engelleyip, muharebelerin o topraklarda geçmesini sağlıyorlar; savaşı adalarına bulaştırmamak için ellerinden geleni yapıyorlar; kazara böyle bir şey yer alacak olursa, paralı askerler değil, kendi askerlerini seferber ediyorlar.

UTOPİA'LILARIN DİNLERİ

Değişik değişik dinler var, sadece adanın türlü yerlerinde değil, her kentte başka başka dinlerle karşılaşılıyor; kimi güneşe, kimi aya, kimi de gezegenlerden birine tapıyor; kimi ise vaktiyle şan şeref kazanmış kişilere sıradan tanrılar gibi değil, ulu bir tek tanrı gibi tapıyorlar; ama aklı başı yerinde olanların bu taraklarda bezi yok; bir tek ebedi, gözle görünmeyen, sonsuz ve akıl sır ermeyen bir tanrıya tapıyorlar; bu tanrı kavramı insan hayalinin çok üstünde eşkaliyle değil gücü ve erdemiyle evrenin tümünü kaplayan bir tanrı; her şeyin babası diyorlar ona, her şeyin başlangıcı; ilerlemeler, çoğalıp gelişmeler, değişmeler, her şeyin sonu o; bir tek ona saygı gösteriliyor. Aralarında başka konularda anlaşmazlıklar çıkıyor, ama bu konuda asla; tek bir yüce varlığın dünyayı yaratıp yönettiğine inanıyorlar; anadillerinde ona Mithras diyorlar. Şu bakımdan bir ayrılık söz konusu aralarında; kimi taptığı tanrının bu yüce varlık olduğunu düşünüyor, kimi de taptığı putun o tanrı olduğu kanısında; anlaştıkları tek nokta bunun yüce varlık olduğu. Bütün ulusların saygı gösterdiği bu görkemli varlığa Yüce Öz diye bakıyorlar.

Aralarında halen devam edegelen boş inançlardan yavaş yavaş kurtulmaktalar ve en iyi gördükleri, en çok kişinin beğendiği o tek dine dönüyorlar; öteki dinlerin çoktan ortadan kalkmış olduğu bir gerçek; boş inançları bırakmaları söylenenler yüzünden zaman zaman uğradıkları belaların, tapmaktan vazgeçtikleri tanrının araya girip yetkisini tartışmayanlardan öç almak için gökten felaketler indirdiğini düşünmüyor değiller. Biz kendilerine, İsa'nın öğretisini, yaşamını ve mucizelerini, dini sayısız uluslara taşımak ve onu aralarında yaymak için seve seve kanlarını döken nice şehitleri anlatınca, nasıl hemencecik dinimizi kabul edişlerini görecektiniz. Tanrı kendilerine gizlice ilhamda bulunmuş olabileceği gibi; aralarında hüküm süren, akıllarına yatkın olan ortak mal sahipliğini benimsemiş olmalarının da etkisi olmuş olabileceği düşünülebilir bunda; İsa ile müritleri de aynı kuralı benimsememişler miydi ve şimdi bile Hıristiyanlığı candan kabul edip ona göre yaşayan topluluklar yok mu? Nedeni ne olursa olsun, kesin olan bir şey, birçoğunun dinimize katılmış ve vaftiz edilmiş olması.

Ancak aramızdan iki kişi ölmüştü, geri kalan dört kişiden hiçbirinin rahip kimliği yoktu; gene de onları vaftiz etmemiz gerekiyordu; ancak rahiplerin yönetmek yetkisi olan diğer ayinlere yazık ki katılamadılar; ama o azizlerin ne olduğu anlatıldı kendilerine, büyük ilgi gösterdiler. Aralarında tartışıp durdukları bir nokta vardı; Papa'dan almış bulunacağı yetki olmaksızın insanın rahiplik edip edemeyeceği; çünkü bu görevi görecek birini kendi aralarından seçmek niyetindeydiler; bunu gerçekleştirip gerçek-

leştirmediklerini bilmiyorum; durum açıklığa kavuşmadan aralarından ayrıldım. Dinimizi kabul etmemiş olanlar ötekileri kaçıştırmaya yeltenmiyor, herhangi kötü bir muameleye tabi tutmuyor; orada kaldığım süre içinde bir tek vaka oldu; biri cezalandırıldı. Yeni vaftiz olmuştu; gene de bizim etme eyleme dememize kulak asmadı, Hıristiyanlığı canla başla nasıl savunduğunu görecektiniz; dualarımızı öyle benimsemişti ki, onların bütün törenlerini putperestçe buluyordu; onların sonsuzca cehennemde yanacak kadar dinsiz ve dine karşı saygısız olduklarını bar bar bağırarak açıklıyordu. Böyle vaaz verirken ve dinlerine saygısızlık etti diye değil, halkı başkaldırmaya özendiriyor diye sürgüne gönderdiler; çünkü kimse dini yüzünden cezalandırılamaz diye bir ilkeleri var. İlk hükümeti oluştururken Utopus bazı şeylerin farkındaydı, kendisi gelmeden önce yerliler din çatışmaları içindeymiş; bu kavgalar toplumu öylesine bölmüş ki, onları ele geçirmek çok kolay olmuş; her din yanlısı kendi başına karşı koyduğu için, bir birlik oluşturamadıklarından ülkeyi ele geçirdikten sonra bir yasa çıkarmış, buna göre herkes dinini seçmekte serbest kalıyormuş ve karşı fikri savunanlara kaba kuvvete başvurmadan, dostça, ılımlı bir şekilde, telkinle, ikna yoluyla ancak kişi kendi fikrini kabul ettirmeye çalışmakta özgürmüş; telkinden başka hiçbir yönteme izin yokmuş; şiddet kullanma, paylama azarlama kesinlikle yasaklanmış, böyle davranmayanın akibeti ya sürgün ya da esaretmiş.

Günlük didişmeler, çatışmalar yüzünden bozulan halkın düzenini korumaktan başka, dinin kendi lehine olacak kaygısıyla yapmış bu yasayı Utopus.

Hiçbir şeye acele karar verilmemesinden yanaymış; bu türlü inanış biçimlerinin kaynağı ola ki tek bir Tanrı idi, insanlara türlü vahiylerde bulunuyor olmalıydı, böyle davranma hoşuna gidiyordu belki de; dolayısıyla kendisinin tek gerçek gibi gördüğü şeyi başkasına zorla kabul ettirmeye çalışmak yakışıksız ve budalaca bir şeydi. Tek bir dinin gerçek din olduğunu varsaysak dahi, kanıtlara dayanan, önyargısız bir zihnin eseri olarak gerçeğin doğal gücünün eninde sonunda kendini belli edip bütün görkemiyle parlayacağını düşünüyordu. Oysa bu din kavgalarına şiddet karışır, kavga gürültüye boğulacak olursa, dinlerin en üstünü, en kötü duruma düşerdi, tıpkı canım buğdayın yaban otları ve dikenler arasında boğulması gibi. Dolayısıyla, insanları bu konuda tamamıyla serbest bırakıyordu, neye inanırlarsa inansınlar, fark etmiyordu onun için; ancak ruhların da bedenle birlikte ölüp gideceğini, akıllı bir yaratıcının yönetiminin söz konusu olmadığı, dünyanın tamamıyla tesadüflerle yönetildiğini düşünecek kadar insan doğasının saygınlığının çiğnenmemesi için önemli, ağır bir yasa getirmişti; çünkü eskiden beri inanageldikleri bir şey vardı; ahirette insanın bu dünyadaki iyiliklerinin ve kötülüklerinin karşılığını görecekleri inancıydı bu; öyle ki, şimdi, buna inanmayanlara insan gözüyle bakılmıyor artık; ruh gibi soylu bir varlığa inanılmaması, insanın hayvan düzeyine indirilmesini akılları almıyor; bu gibiler insan topluluğuna yakışmayacak ve düzenli bir devletin vatandaşları gibi görülmeyecek kişiler gibi muamele görüyor; çünkü bu gibi akideleri olan kişilerin bütün öteki yasalara ve törelere aykırı düşeceği kanısındalar; çünkü, yasa-

dan başka bir şeyden korkmayan ve ölümden sonra insanın varlığının devam edeceğine inanmayan kişi aklına koydu mu bir kez, bu ülkenin yasalarına karşı güç kuvvet kullanarak, ya da hileyle dolanla dilediğini elde etmekten çekinmez diyorlar. Bu inançtaki kişileri yüksek ve şerefli mevkilere çıkartmadıkları gibi onlara kamu görevi de verilmemekte; aşağılık, iğrenç zekâlar diye bakılmaktadır onlara; ancak ceza verilmiyor, çünkü ilkelerine göre insan dilediğine inanabilir; dolayısıyla kimse yalana başvurmuyor, gerçek düşüncesini saklamayı düşünmüyor; Utopia'lıların nefret ettikleri bir şey kişinin düşündüğünü gizlemesi; bir tür hilekârlık gibi görüyorlar. Özellikle halkın karşısında fikir çatışmasında bulunmamaya çalışıyorlar; ancak rahipler ve akıllı kişiler huzurunda bu tartışmalarda bulunulmasını destekliyorlar; ortaya konulacak gerekçeler sayesinde yola geleceklerini, sapıkça fiillerden kurtulacaklarına inanıyorlar.

Aralarında öteki uca kaçanlar oluyor; mantıksız görülmediğinden engellenmiyor bu; insan ruhun saygınlığından daha düşük bir düzeyde ise, onlar için büyük mutluluk söz konusu değilse de hayvanların ruhlarının da ölümsüz olduğu kanısındalar; iyi insanların bir başka durumda son derece mutlu olacağına kesin gözüyle bakıyorlar; hastalara çok müşfikler, bu hayatı bırakıp gitmeden hoşlanmıyorlarsa da kimsenin ölümü ardından ahu vah etmiyorlar; ruh kendi suçluluğundan ve umutsuzluğundan haberdarmış gibi bedenin sefalete yaklaşan bazı gizli işaretlerden ürküyorlarmışcasına bedeni bırakıp gitmek istememesinin kötü bir akibetin göstergesi olduğunu düşünü-

yorlar. Böyle bir kimsenin Tanrının huzuruna çıkamayacağını, çoğunlukla seve oynaya gidemeyeceğini, istemeye istemeye sürüklenerek gideceğini düşünüyorlar. Bu durumda ölenler dehşete salıyor onları; sessiz sedasız, üzüntü içinde taşıyorlar onu dışarı, Tanrıya göçüp giden bu ruhu bağışlaması için dua ederek toprağa gömüyorlar; ama neşe içinde umut dolu ölen için yas tutmuyorlar, cenazelerini ilahilerle götürüyorlar; davranışları üzgün değil, daha çok ciddi, cesedi yakıp külleri üzerine taş dikiyorlar, üzerine de bir yazıt.

Cenaze töreninden döndüklerinde, müteveffanın bu hayatta işlediği hayır işlerini anıyorlar; ölüm anında yüzünde beliren mutluluğu anlata anlata bitiremiyorlar. İyi insanların anısına yapılan bu törenin başkalarına da örnek olacağını düşünüyorlar; insanın gözle görme yetisinin kısıtlı olduğu için göçen ruhların orada bulunduğunu ve söylenenleri işittiğini düşünüyorlar. Bu dünyadan göçüp giden ruhların mutluluğu ile diledikleri yere gitmekte serbest olmamasının uyuşmayacağı kanısındalar; yeryüzünde sıkı sevgi bağlarıyla bağlanmış oldukları kimseleri görmek istemeyecek kadar nankör olmayacaklarına inanıyorlar. Üstelik, ölümden sonra iyi insanların sevgilerinin ve tüm öteki huylarının daha da artacağı kanısındalar; onların canlılar dünyasından ayrılmadığı, bütün onların yaptıklarını ve söylediklerini görüp işittiklerini düşünüyorlar. Bu düşünce çerçevesi içinde bütün işlerine daha büyük başarı umuduyla sarılıyorlar; üstelik atalarının orada bulunduğu düşüncesi onları herhangi kötü bir işe kalkışma olasılığını da dizginliyor.

Başka uluslarda büyük revaç gören fala ya da başka kehanet türlerine, boş inançlara gülüp geçiyorlar. Ancak doğa güçlerinden ileri gelmediği kesin mucizelere sonsuz saygıları var, bu mucizelerde Yüce Varlığın mevcudiyetinin etkilerini ve belirtilerini görüyorlar; bu tür mucizelere ikide bir tanık oldukları kanısında; nitekim olağanüstü tehlikeli durumlarda Tanrıya toplu halde yalvarmanın Tanrı tarafından işitildiğine ve mucizevi şekilde yanıtlandığına inanıyorlar. Tanrının kendi yarattığını temaşa ettiğini düşündükleri için, her ne yarattıysa onlar için Tanrıya hamd etmenin onun tarafından kabul görüleceğine inanıyorlar..

Aralarında öyle kimseler de var ki, kendilerini dine fazla kaptırıp öğrenimi boşluyorlar; kendilerine hiç boş vakit tanımadan, durmadan didinip duruyorlar; insanın bu dünyada yaptığı hayırlı işlerin ahirette ödüllendirileceğine inançları sonsuz. Kimileri hasta ziyaretine gidiyor, kimileri yol inşaatlarında çalışıyor, ark kazıyor, köprü onarıyor, çimen dikiyor, çakıl veya taş düşüyor, kimileri ağaç kesiyor, kereste biçiyor, ana babalara odun, mısır falan taşıyor evlerine. Sadece kamu işlerinde çalışmıyorlar, kölelerden daha hamarat bir şekilde özel kişilere hizmet ediyor; insanların baş edememekten korktuğu veya işin iğrençliği yüzünden el atmaktan çekindiği zor, çetin, pis işleri, onlar neşe içinde gönüllü olarak yapıyorlar; başkalarının yaşamları kolaylaşırken kendilerine işkence ediyorlar; bütün ömürlerini çalışarak geçiriyorlar; gene de yaptıkları işle övündükleri yok; başkalarını yererek kendilerini üste çıkarmak adetleri değil; bu denli aşağılık işlerde çalışmaları halkın gö-

zünde düşürmüyor onları, tersine bütün ulus saygıyla bakıyor onlara.

İki sınıf bunlar: Bazısı evlenmiyor, cinsel hazlara sırt çeviriyor; hayvan etine dokunmuyor, insana zararı olduğuna inandıkları bu dünya nimetlerinden yararlanmıyor; bunun için akla gelebilecek her türlü riyazet yöntemine başvuruyor; bütün kaygıları ahrette bulacaklarını umdukları mutluluk; o mutluluğa yaklaştıkça neşeleri artıyor, neşeleri arttıkça da gayretleri aynı oranda fazlalaşıyor. Öyleleri de var ki, kendilerine bu denli eziyetten kaçınıyorlar; evlilik durumunu yeğliyorlar; kendilerini bu hazdan yoksun etmiyor, çocuk yapmanın insanın doğaya ve vatana karşı borcu olduğunu düşünüyorlar. İşlerine engel olmayacak türden eğlencelere sırt çevirmiyorlar; çalışmalarına güç katacak olduğuna inandıkları et yiyorlar; Utopia'lılar bunları daha akıllı bir mezhep üyeleri gibi görüyorsa da, berikilerin daha kutsal olduğu kanısındalar: Bekarlığı evliliğe, çalışma hayatını rahat bir hayata, mantıken yeğleyen kişileri kabil olsa alay konusu edecek gibi görünseler de, onlara saygı ve hayranlık duymamak ellerinden gelmiyor. Din olsun da ne dini olursa olsun, aleyhe konuştukları görülmemiştir. Bu riyazet hayatını yaşayanlara orada Brutheskos diyorlar; bizim mezheplerimize tekabül eden bir kuruluşun üyeleri bunlar.

Rahipleri alabildiğine dindar kişiler; sayıları büyük değil, her kentte sadece on üç rahip var; her tapınağa bir rahip düşüyor: ancak savaş durumunda bunların yedisi orduya katılıyor; yerlerini yeni yedi kişi alıyor; ancak ötekiler geri geldiğinde, berikiler yerlerini onlara devrediyor; onların yokluğunda on-

ların görevlerini üstlenmiş olanlar baş rahibin emrinde; baş rahip ölünce yerini başkası alıyor. Bu rahipler de her türlü hizbi önlemek için, halk tarafından gizli oyla seçiliyorlar; seçildiklerinde Rahipler Kurulunca kutsanıyorlar. Bütün kutsal şeylerin bakımı, Tanrıya dua ve halkın genel davranışları onların sorumluluğu; herhangi bir vatandaşın onlar tarafından çağırılması, ya da kendilerine usulca bazı şeyler söylenmesi kuşku konusu oluyor. Görevi halkı uyarmak ve gerektiğinde paylamak; yoksa vatandaşları hizaya getirmek veya cezalandırmak tamamıyla kralın ya da diğer yargıçların işi. Rahibin vereceği en ağır ceza, iflah olmayan kişileri aforoz etmek, cemaat halinde yapılan ayinin dışında tutmak. Bundan daha ağır ceza olamayacağını düşünüyorlar; çünkü bundan daha rezilce bir şey olamayacağı kanısındalar; dinlerine duydukları sevgi göz önüne getirilecek olursa, insanın içine dehşet saçan bir durum söz konusu; bedenleri de uğrayacakları felaketlerden uzun süre uzak kalmıyor; gerçekten nedamet getirmiş olduklarını bir an önce rahibe kanıtlayamazlarsa, senato işe el koyup onları tutuklatıyor ve dine hakaretten cezalandırıyor. Gençlerin eğitimi rahiplerin görevi; ancak beyinlerine fazla bilgi yığmak yerine zihinlerini ve davranışlarını eğitiyorlar; çocukların taze, esnek zihinlerine ya baştan bizatihi iyi ve vatanları için hayırlı fikirleri aşılamak için her türlü yönteme başvuruyorlar. Küçük yaşta aşılanacak şeylerin derin izler bırakacağına ve ömürleri boyunca süreceğine, yönetimlerini, kötü fikirlerin egemenliğinden koruyup bekasını sağlayacağına inanıyorlar; rahiplerinin karıları ülkedeki en olağanüstü insanlar; ender de olsa

kadınların da rahibe olduğu gerçek; genelde rahibeler nicedir dul hayat sürmekte olan kadınlardan oluyor...

Yargıçlara gösterilen saygı rahiplere gösterilenden aşağı değil; kazara bir suç işleyecek olsalar, soruşturma yapılmıyor. Ettiklerini Allah'tan bulsunlar diye vicdanlarına bırakılıyor; çünkü ne kadar kötü olursa olsun şu veya bu şekilde Tanrıya adanmış bir kişiye dokunmanın caiz olmayacağı kanısındalar, bunda acayip bir taraf görmüyorlar; bir kere rahip sayısı az; üstelik ince eleyip sık dokuyarak seçiliyorlar; seçilirken çok iyi huylu olduğu, erdemleri için o yüksek mevkie getirildiği için, kötü yola sapmasının pek olası olmadığı kesin. Ancak insan değişken varlık olduğundan, rahiplerin yararlandığı dokunulmazlığın kamuya büyük zararı dokunmuyor; mevcut bir avuç rahibin yetkisi kendilerine gösterilen saygı sonucu.

Rahiplerin sayısını artıracak olurlarsa, büyük saygı gösterdikleri mezhep üyeleri saygınlıklarını yitirebilir diyorlar. Üstelik normal erdemlerin üstünde bir ahlak isteyen, böyle bir ahlaka erişecek kadar iyi kimse sayısının yüksek olamayacağına inandıkları bir gerçek. Utopia rahipleri kendi vatandaşları kadar yabancı ulusların saygısını da kazanmış.

Utopia'lılar muharebeye giriştiğinde, kendilerine eşlik etmiş olan rahipleri kutsal giysileri içinde, bir yandan muharebe sürerken, öte yandan muharebe meydanına yakın bir yerde diz çökmüş, ellerini göğe kaldırmış, ilkin barış, sonra da zaferin kendilerinden yana olması için, özellikle de beriki tarafta fazla kan dökülmemesi için dua ediyorlar; zafer ken-

dilerinden yana sonuçlandıysa, askerin içine dalıp zafer çılgınlığına kapılıp taşkınlık etmesinler diye onları dizginlemeye çalışıyorlar; rahipleri görüp onlardan medet uman düşman bu şekilde canlarını kurtarmış oluyor; uzun eteklerine yapışarak canlarını kurtaranlar mallarını da kurtarmaktalar; bu sayede bütün komşu uluslar onlara büyük saygı gösteriyorlar; öyle zaman olmuş ki, hem kendi vatandaşlarını düşmanlarına karşı, hem de düşmanları kendi vatandaşlarının azgınlığına karşı korumuşlardır; öyle olmuştur ki, bozguna uğramış ve kaçmak zorunda kalmışken, düşman Utopia'lıların peşine düşüp, onları öldürmeye yeltenmesin diye rahipler araya girip boşuna kan dökülmesini önlemiş ve mantıklı bir şekilde koşullar üzerinde anlaşarak barış anlaşması imzalanmasını sağlamışlardır. Dokunulmazlığı olan bu kutsal rahiplere saygısız davranacak kadar acımasız ve barbar bir ulus görüldüğü vaki değildir.

Ayın ve yılın ilk ve son günü bayram günü. Aylarını aya ve güneşe göre hesaplıyorlar. İlk günler onların dilinde Cynemernes, son günlerse Trapemernes; yani bayramın ilk ya da mevsimin son günü.

Görkemli tapınakları var; hoş mimarisi yanında, çok geniş mekânlı tapınaklar bunlar; fazla tapınakları olmadığı için böyle geniş mekân iyi oluyor; içerisinin biraz loş olmasının kabahati mimarisindeki bir kusur değil; bile bile böyle yapılmış; rahipler, aşırı aydınlığın insan düşüncelerini dağıtacağı, hafif loşluğunsa zihni kendi üstünde toplayacağı kanısında. Aralarında birçok din varsa da, bunlar kendi aralarında ayrılık gösterse de, buluştukları yer bir; Tanrısal Öz'e tapmak; aralarındaki türlü inançların birbi-

riyle çatışacağı bir şey ne görülüyor ne de işitiliyor; her mezhep kendine özgü ayinlerini kendi evlerinde yapıyor; mezheplerin bu türlü özel davranışlarına karşı gelecek hiçbir şey yok cemaat halindeki ayinlerinde. Tapınaklarında Tanrının suretini gösteren bir şey yok; herkes Tanrıyı, kendi dinine göre zihinlerinde canlandırmakta serbest; Tanrılarının bir tek adı var: Mithras; herkes ne düşünürse düşünsün, Tanrısal Öz bu onlar için; herkes kendi düşüncesinin onayladığı biçimde ediyor duasını.

Mevsimin sonu demek olan bayramın akşamı tapınaklarında buluşuyorlar; oruçlarını henüz bozamadıklarından sonu gelmiş olan o yıl ya da ay içindeki başarıları için Tanrılarına şükrediyorlar; yeni mevsimin başlangıcının ertesi günü herkes girdikleri yeni dönemin işlerinin iyi gitmesi için dua ediyor. Tapınağa gitmeden önce, kadın çoluk çocuk eşlerinin ya da ana babalarının önünde diz çöküp günahlarını ya da görevlerindeki kusurları itiraf ediyorlar ve af diliyorlar. Böylece aileler içindeki ufak tefek hoşnutsuzluklar giderildikten sonra, saf ve duru zihinlerle dualarını ediyorlar; tapınaklara içleri rahat olmadan ve ona buna öfke ve kin besleyerek girmeyi doğru bulmuyorlar; yüreklerini temizlemeden, aralarındaki anlaşmazlıkları gidermeden sungularda bulunmanın büyük cezası olacağını düşünüyorlar. Tapınaklarda kadın erkek ayrı oturuyor, erkekler sağda, kadınlar solda; kadın olsun erkek olsun, ait oldukları kadın veya erkek aile reisinin önünde yer alıyor; böylece evde yönetimlerine tabi olan bu insanların umumi yerlerde nasıl davrandıklarını gözlemliyorlar; bu durumda küçüklerle büyükler yan yana oturtuluyor, ola ki Yü-

ce Varlık huzurundaki huşu bozulur diye korkuyorlar. Sunguları canlıların kurbanı şeklinde olmuyor, bütün canlarını borçlu oldukları Tanrısal Varlığın, ruhların ölümünden ya da kanlarının dökülmesinden memnun olmayacağından eminler. Günlük ve tütsü yakıyorlar, ayinleri sırasında sayısız mumlar yakılıyor; dualarının bile işe yaramayacağı bir durumda, Tanrıya öteberi sunmanın kendisine bir şey katmayacağına inandıklarından değil, sadece Tanrı'ya böyle dua etmenin daha iyi olacağı, güzel kokuların, ışıkların, tören eşliğinde, esrarlı bir biçimde insan ruhunu yücelteceğine ve tapınma sırasında onlara güç ve neşe katacağına inandıklarından. Tapınaklardaki üniforma beyaz, sadece rahiplerinki renkli, hem işçiliği, hem de renkleri görülecek şey. Öylesine zengin, alımlı giysiler değil; işlemeli ya da değerli taşlarla süslü de değil; ancak büyük itinayla, titiz bir şekilde düzenlenmiş kuş tüylerinden; aslında bunların değeri pahalı şeylerin en pahalısından daha da değerli. Bu tüylerin düzenlenmesinde bazı gizemli şeyler söz konusuymuş, bu sırrı rahipler kendi aralarında birbirlerine tevdi ederlermiş; hiyeroglif gibiymiş; Tanrıdan almış oldukları nimetler ona ve komşularına borçluluk görevleri anımsatıyormuş. Rahip bu giysiler içinde boy gösterir göstermez herkes secdeye varıyor; öylesine saygı ve huşu içinde oluyorlar ki, karşılarındaki Tanrı sanki. Bir süre bu durumda kaldıktan sonra, rahibin bir işaretiyle hep birden ayağa kalıyorlar ve bazı müzik aletleri eşliğinde Tanrılarına ilahiler okuyorlar. Bizim müzik aletlerimizden başka türlü onlarınki; kimi bizde de var ama çoğu bizimkilerden daha tatlı sesler çıkarıyor.

Tek bir hususta bizden ileriler; ses ya da enstrüman için yazılmış parçaları, tutkuları temsil ediyor, onları dile getiriyor; her durum için ayrı tür parçaları var. İlahilerin konuları ister neşeli olsun ister acıklı ve kaygı dolu, ister acıyı ister pişmanlığı dile getirsin, müzik temsil edilen şeyi canlandırıyor, tutkuları coşturuyor, ateşliyor ve dinleyenlerin yüreklerine nüfuz ediyor. Bu da bittikten sonra hem rahipler hem de halk belli dualarla Tanrıya niyaz ediyorlar. Cemaatin hep birlikte söylediği, aynı zamanda herkesin kendi bireysel durumunu da yansıtmakta; Tanrının dünyanın yaratıcısı ve yöneticisi, elde etmiş oldukları her şeyin kaynağı olduğunu ikrarla ona teşekkür ediyorlar; dünyadaki en iyi yönetim tahtında doğmalarını buyurmuş olduğu için, bu iyiliğinden dolayı ve bütün öteki dinlerden daha doğru bir dinde yaratıldıkları için hamdüsenada bulunuyorlar; ancak Tanrının daha bir onayladığı bir yönetim veya din varsa, yalvarıyorlar kendilerine açıklasın diye, o nereye iletirse oraya gideceklerine yemin ediyorlar. Ancak onların yönetimleri yönetimlerin en iyisiyse, dinleri dinlerin en doğrusuysa, bunlara olan bağlılıklarını pekiştirmesini ve bütün dünyaya aynı kuralları uygulaması için ve ona karşı beslenen fikirlerin aynı olması için yalvarıyorlar; ancak hikmetinden sual olmadığı için türlü dinlerin mevcudiyetinden özel bir haz duyuyorsa o zaman başka. Sonunda kendisine kolayca ulaşabilmeleri için, ecellerini ne kadar önce ya da sonrası konusunda ona bir sınır koymaya yanaşmıyorlar; ulu yetkisine halel getirmek istemeseler de, en büyük refah içinde geçen bir hayat yüzünden onu görmekte gecikmeden çekindiklerinden, ölümle-

rin en dehşetlisi dahi olsa bir an önce kendine almasını yalvarıyorlar. Dua bittiğinde yeniden secdeye kapanıyorlar, bir süre sonra da kalkıp, eve, yemek yemeye gidiyorlar. Günün geri kalan yanını eğlenceyle ya da askerlik talimleriyle geçiriyorlar.

Devletin yapısını anlatmış bulunuyorum böylece; dünyadaki en iyi devlet yapısı değil sadece, aynı zamanda en iyi sıfatına layık devlet de. Başka yerlerde halkın yararıdır söz konusu edilen, kendi çıkarını düşünür herkes. Burada hiç kimsenin özel malı olmadığından, herkes ortak yarar için canla başla çalışıyor. Başka yerlerde devlet nice zengin olursa olsun, kendi ambarını doldurmayan insan emin değildir yarın açlıktan ölüp ölmeyeceğinden, dolayısıyla kendi çıkarını kamu çıkarından üstün tutar. Utopia'da oysa, her insanın her şey üzerinde hakkı olduğundan, kamu ambarları dolu tutulduğu sürece özel şahısların hiçbir şeyin kıtlığını çekmeyeceğinden emindirler; dağıtım eşit olduğundan yoksul, darlık içinde olan kimse yoktur; kimse zengin değildir ama herkes zengindir; zengin insan ömrü rahat, neşe içinde geçen insan değil midir? Bu durumda ne bir eksik duyar, ne de karı dırdırı dinler. Çocuklarının geleceğinden kaygılanmak, kız çocuklarına nasıl çeyiz düzüleceğini düşünmek diye bir şey yok orada; kendi de karısı da, çoluk çocuğu da kuşaklar boyu mutlu yaşayacak durumda; vaktiyle çalışıp da artık elden ayaktan düşmüş kişiler de gücü kuvveti yerinde olanlar da eşit olarak yararlanıyorlar bu düzenden. Biri çıksa da Utopia'daki hukuku ve adaleti başka uluslarınkiyle karşılaştırsa görür öteki ulusların yanına uğramış mı adalet denen şey. Düşünün bir, soylusu, kuyumcusu,

bankeri ya da herhangi bir işsiz hak etmedikleri bir şekilde, ya da çalışsa çalışsa halkın yararına olamayan bir işte çalışarak lüks, şatafatlı bir hayat sürerken; sıradan bir kimse, hayvan gibi çalışan, üstelik kamu için son derece gerekli olan arabacılık, nalbantlık ya da çiftçilik yapan, bu işlerde çalışacak kimse olmasa kamunun bir yıl bile yaşayabileceğinin şüpheli olduğu olmasına rağmen, ancak geçinecek bir para kazanabildiği, sefil bir hayat sürdüğü, hayvanlardan da beter bir yaşam tarzı olduğunu düşünün. Üstelik hayvanlara mola veriliyor, insanlar için öyle bir şey yok, gelecek kaygıları da yok onların; oysa bu zavallılar kısır, getirisiz işlerde çalışmakta, yaşlandıklarında başlarına geleceklerini kara kara düşünmektedirler; bugün kazandıklarını yemekte, gelen geldiği gibi gitmektedir, yaşlılıkları için bir yana koyacakları paraları yoktur.

Hükümetlerin adil olmadığı bir yana, aynı zamanda nankördürler de; beyler denen sınıfa, kuyumculara ya da başıboş gezenlere, yağcılara, hoş ve boş vakit geçirtmekte olanlara cömertçe davranırken, daha aşağılık görülen ama berikilerin onlar olmadan yaşayamayacakları işlerde çalışanlar, çiftçiler, kömür madeninde çalışanlar ve nalbantlar umurunda değil. Bunların semerelerini alıyorlar, onları yaşlılığa, hastalıklara yokluğa duçar kılıyorlar; yaptıkları bütün işler unutuluyor; sefalet içinde göçüp gidiyorlar bu dünyadan. Zenginler emrinde çalışanlarının ücretlerini ne kadar indirsem diye kaygılanıyor, bunu sadece yalana dolana başvurarak değil, bu amaçla düzenledikleri yasalar yoluyla da yapıyorlar. Adaletin söz konusu olmadığı bir yana, kamunun kendilerine çok

şey borçlu olduğu bu kimseleri bu şekilde ödüllendirmek ve buna adalet süsü vermek kaygısıyla birtakım yasalar çıkarmak ayrıca yüz karası.

Tanrının rahmetini esirgememesini dilemekten başka bir şeyin elden gelmeyeceği bu durumun müsebbipleri zenginler değildir de kimdir? Halk yararına çalışıyoruz diye kendi ceplerini doldurmak için icat etmedikleri yol yoktur onların; bütün aşırdıklarını nasıl yaparım da korurum diye kaygılanıp dururlar; zavallıları da nasıl ucuza çalıştırır, ezerim ve sırtlarından geçinirim diye düşünür dururlar. Bütün bu düzene bir de iktidar süsü verirler, halkın temsilcileri olduklarını ileri sürerler ve bütün bunlara yasa kılıfını geçirirler. Bölünülse, bütün halka yetecek şey, doymak bilmez açgözlü bu kötü adamların cebine iner; bunlar Utopia'da hüküm süren refah ve mutluluktan yoksun; Utopia'da paraya ihtiyaç olmadığından, para kullanılmadığından, para ile birlikte paranın getirdiği kötülükler de ortadan kaldırılmış oluyor. Millet paraya tamah etmeseydi ne dolandırıcılık kalırdı ne hırsızlık, ne haydutluk ne kavga gürültü, ne hır gür, ne yarış, ne isyan, ne cinayet, ne ihanet, ne de büyücülük. Bütün bunlar yasa tarafından engellenemiyor, yasa sadece bu suçları işleyenleri cezalandırıyor; oysa para olmadı mı bunlar da ortadan kalkacak. Para ile birlikte insanı yeyip bitiren korkular, endişeler, kaygılar, ağır işler, bekçilikler yok olup gider, yoksulluğun kendi bile. Bunun iyi anlaşılması için bir örnek verelim.

Varsayalım falan yıl kötü geçti, binlerce insan açlıktan öldü; o yıl sonunda zengin adamların ambarlarındaki buğday ölçülüp tartıldığında insanların se-

falet içinde ölmelerine mahal vermeyecek kadar yetmiş olacağı, halka dağıtılmış olaydı kimsenin aç kalmamış olacağı ortaya çıkardı. Bütün buna neden olan adı batasıca para değil miydi?

Zenginler bunun bal gibi farkında; bilirler bilmesine, bir sürü yararsız ıvır zıvır biriktirmektense rahat bir hayat sürmek için gerekli şeylerden yoksun kalmamak daha iyidir; çuval dolusu altın içinde yüzmektense, bir sürü dertlerden kaygılardan uzak durmak daha özlenesi bir şeydir. İnsanoğlunun hem kendi çıkarı için, hem de İsa'nın yoluna girmek için Utopia'nın yasalarına uyması en iyi çare. O, kadiri mutlak, neyin bizler için en iyi olduğunu, elbette bilir, onu bize keşfettirdiği için de iyiliği sonsuzdur; bütün sefaletin kökeninde yatan insandaki o gurur yok mu ah, engel olmayaydı, dünyadaki herkes Utopia'lıların yasaları altına girerdi; gururun illeti mutluluğu başkalarının mutsuzluğu ile ölçmesinden ileri geliyor; ezeceği, köle gibi kullanacağı insanlar olmasa, mutluluğunu başkalarının yoksulluğu üzerine kurmasa, neyi var neyi yok ortaya koyup yoksulların bellerini bükmeyeceğini, umutlarını kırmayacağını bilmese tanrıça olmayı bile istemezdi. Bu, ölümlülerin koyunlarına çöreklenmiş, oradan kolay kolay tutulup atılamayacak cehennemi bir yılandır o... Dolayısıyla Utopia'lıların bu yönetim altında doğmuş olmaları beni sevindiriyor; keşke bütün dünya onları örnek alabileydi; öyle sağlam bir siyaset düzeni kurmuşlar ki, herkes mutluluk içinde hayatlarını sürüyor, sonu da gelmeyecek gibi; halkının zihinlerinden her türlü tutku ve hizip uzaklaştırılmış durumda; yurtta hır gür söz konusu değil; sözümona güven için-

de yaşayan birçok devlet sırf bu yüzden yıkılmıştır; vatan içinde bu düzen sürdükçe ve mevcut iyi yasaları ayakta kaldıkça, komşu devletlerin kralları nice kıskanırlarsa kıskansınlar onların dirlik ve düzenliklerini bozamayacakları kesin.

Raphael konuşmasını bitirince anlattığı ülkedeki birçok şey ister savaş konusunda, ister din kavramları açısından bana çok saçma geldiyse de; bir sürü başka hususlar yanında, bütün öteki şeylerin onun üstüne kurulmuş olduğu en temel şey olan para, bütün soyluluğun, şatafatın, lüksün ve görkemin – ki bunlar genel kanıya göre bir ulusun gerçek süsleri sayılmaktadır – üzerine dayandığı para yoktu. Baktım Raphael yorulmuştu, tartışmaya kalkışmadım kendisiyle. Söylediklerine ters düşecek düşünceleri kaldıramayabilirdi. Kendisiyle tartışanlara nasıl çattığını anımsadım. Kendilerininki dışında öteki insanların icatlarında mutlaka eleştirecekleri bir yan bulurdu. Sadece anlattığı devletin yapısını beğendiğimi söyledim, güzel anlatışına hayran olduğumu belirttim. Elinden tutup sofraya götürdüm; bu konu üzerinde daha etraflıca konuşacak bir zaman ayıracağımı söyledim; nitekim, böyle bir şey yapmak çok hoşuma da giderdi doğrusu. Ancak, kendisi epey okumuş, görmüş geçirmiş bir adam olsa da anlatmış olduğu her şeye katıldığımı söyleyemem; bir var ki, Utopia'daki birçok şeyin bizim yönetimlerimizde de olmasını canı gönülden umarım değil de, dilerim diyeceğim.

Umarım bir gün bu fırsatı ele geçiririm. Aslında, dünya işlerini iyi bilen bu bilge kişinin her söylediğini kabul edemem ama şunu da gözlemeyeceğim:

Utopia devletinin birçok özelliğini şehirlerimizde görmek isterdim. Bu, umuttan çok dilektir. Utopia adasının yasaları ve kurumları üzerine Raphael Hythloday'in öğle sonrası söylemi böylece bitti.

1478'de Londra'da doğan ve krallık düzenine karşı çıktığı için 1535 yılında idam edilen Rönesans aydını Thomas More, UTOPIA (Hayal Ülke) adlı eserinde; özgür toplum, adil yönetim, ideal kent ve evrensel barış nasıl olmalıdır? gibi sorulara yanıt arar. Thomas More, UTOPIA da mevcut düzeni şöyle betimler:

"...Utopia'lılar, halkın kötülük yapmasını engellemekle kalmazlar; ödüller ve şerefler bağışlayarak erdemin yolunu gösterirler halka. Utopia'lılar sevgi içinde birlikte yaşarlar. Orada hiçbir yargıç insana tepeden bakmaz, insanda korku uyandırmaz. Ülkeyi yöneten başkan öteki yurttaşlardan ayırdedilemez. Ne süslü bir kaftanı ne de parlayajn bir tacı vardır. Utopia'lılar paranın hiçbir değeri olmadığını bildikleri için rüşvet almaz, namus yolundan şaşmazlar. Ütopia'lılar düşünceleri ve inançları yüzünden suçlanıp yargılanmazlar. Onlara göre bireyi ve toplumları yücelten şey, özgürlüktür."

UTOPIA, sevgi yüklü bir dünya ve düş yüklü bir yaşamın özlemidir.

ISBN 975-406-788-0
9789754067880

K.D.V. DAHİL
5.00YTL